Ներսէս Շնորհալի

ԹՈՒՂԹ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ

ՑԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

[Ա] ԹՈՒՂԹ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ՆԵՐՍԷՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ ԱՌ ՀԱՄՕՐԷՆ ՀԱՅԱՍԵՌ ԱԶԻՆՍ, ՈՐՈՑ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ ՀԱՒԱՏԱՑԱՒ ՆՄԱ Ի ՏԵԱՌՆԷ

[Բ] ԱՌ ԿՐՕՆԱՒՈՐՍ ԽԱՐԱԶՆԱԶԳԵԱՑՍ՝ ՈՐ Ի ՎԱՆՈՐԱՅՍ

[Գ] ԱՌ ԱՌԱՋՆՈՐԴՍ ՍՐԲՈՑ ՈՒԽՏԻՑ ՎԱՆԱԿԱՆԱՑ

[Դ] ԱՌ ԱՌԱՋՆՈՐԴՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ՝ ՈՐ ԵՆ ՅԱՇԽԱՐՀԻ, ՈՐ ԿՈՉԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՆՔ

[Ե] ԱՌ ԴԱՍՍ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ

[Զ] ԱՌ ԻՇԽԱՆՍ ՈՐ ԸՍՏ ԱՇԽԱՐՀԻ

[Է] ԱՌ ԶԻՆՈՒՈՐԱՑ ԴԱՍՍ

[Ը] ԱՌ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՍԴ

[Թ] ԱՌ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՍ ԵՒ ՀԱՄՕՐԷՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆՍԴ

[Ժ] ԱՌ ԿԱՆԱՆՑ ԴԱՍՍ

ԹՈՒՂԹ ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ՆԵՐՍԷՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ ԱՌ ՀԱՄՕՐԷՆ ՀԱՅԱՍԵՌ ԱԶԻՆՍ, ՈՐՈՑ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ ՀԱՒԱՏԱՑԱՒ ՆՄԱ Ի ՏԵԱՌՆԷ

Ներսէս ծառայ Քրիստոսի եւ ողորմութեամբ նորին կաթուղիկոս Հայոց: Ընդհանուր հաւատացելոց հայկականացդ սեռից, որք յարեւելս՝ ի սեփհական աշխարհդ Հայաստանեայց բնակեալք, եւ որք յարեւմտեան կողմանսդ սահեալք նժդեհութեամբ, եւ որք ի միջերկրեայս՝ ի մէջ այլալեզու ազանց տարաբերեալք, եւ որք յիւրաքանչիւր յեզերս աշխարհաց ըստ մեղաց մերոց ցրուեալք ի քաղաքս եւ ի դղեակս, ի գիւղս եւ յագարակս, որոց այդոցիկ ամենեցունց՝ քահանայապետաց եւ քահանայից, վանականաց եւ քաղաքայնոց, իշխանաց եւ իշխեցելոց, զինուորաց դասուց՝ ձիավարժից եւ հետեւակաց, գաւառապետաց եւ գործակալաց, տանուտէրաց եւ երկրագործաց, վաճառականաց եւ արուեստագիտաց եւ որոց միանգամ ի զանազան ճանապարհս ընթանան կենցաղոյս՝ ըստ ընտրութեան կամաց եւ յօժարութեան, արանց եւ կանանց, մանկանց եւ երիտասարդաց, կատարելոց եւ ծերոց, որք ըստ օրինաց աշխարհի քաղաքավարեալք, եւ որք գերաշխարհիկք են վարուք, ողջո՜յն սիրոյ եւ խաղաղութեան հասցէ յԱստուածընկալ եւ փրկական սրբոյ նշանէս եւ ի հրեղէն լեզուաց Հոգւոյն ընդունողաց առաքելական նշխարաց, եւ ի սուրբ Լուսաւորչին մերոյ Աջէս եւ Աթոռոյս: Որոց առաջի պաղատիմք յաղաչանս՝ որ առ Աստուած, յաղագս ոգւոց ձերոց փրկութեան, բանալ զականջս մտաց ձերոց յունկնդրութիւն աստուածայնոց բանիցս այսոցիկ, զոր հանդերձեալ եմք ի պատուիրանաց Աստուծոյ դնել առաջի ձեր որպէս զի՝ առաջնորդեալք մեօք ի շաւիղս արդարութեան՝ արժանի եղիցի իւրաքանչիւրոք ի ձէնջ՝ միոյ օթեւանաց տան Հօր երկնաւորի լինել ժառանգաւոր:

Հայցեմ եւ ես յամենեցունց՝ աղօթս առնել եւ վասն մեր՝ բարւոք տալ Աստուծոյ զհամար տնտեսութեանն, որ վասն ձեր, յորժամ կոչեցեալ պահանջիցէ ի մէնջ:

Գիտութիւն լիցի ամենեցուն ձեզ, զի հայրն մեր հոգեւոր եւ եղբայրն ըստ մարմնոյ՝ սրբազան Կաթուղիկոսն Գրիգորիոս, աթոռակալն եւ արեանառուն մեծի Լուսաւորչին Հայաստանեայց եւ համանմանն նմին մաքրութեամբ անձին եւ իմաստութեամբ, ա՛յն, որ բարւոք հովուեաց երկայն ժամանակաւ զհօտդ բանաւոր, զոր ետ ցնա Քրիստոս ըստ Պետրոսի՝ թէ «Արածեա՛ զոչխարս իմ» [Յովհ. ԻԱ 17]. որոյ հասեալ ի կատարումն հասակի՝ ըստ նախապետացն կարգի, նախ քան զվախճանն ազդումն եղեալ նմա ի Հոգւոյն, կոչեաց զեպիսկոպոսունս եւ զվարդապետս եւ զհարս սրբոյ լերինն եւ զորս ի յայլ կողմանց: Եւ թէպէտ եւ մեք ի բազում անգամ կոչմանէ նորին յայսոսիկ՝ հրաժարէաք յառաջին ժամանակսն, անարժան զանձն վարկանելով, սակայն յայժմուս՝ ակամայ բռնազբօսելով զմեզ՝ ինքն ու ժողովք եպիսկոպոսացն, ձեռնադրեաց զմերս անարժանութիւն յաթոռ Կաթուղիկոսութեան ազգիս Հայկայ եւ տանն Թորգոմայ:

Եւ իբրեւ կատարեաց զգործ հրամանին՝ որ ազդեցաւ նմա ի վերուստ, յետ երից ամսոց փոխեցաւ իբր կոչմամբ առ Քրիստոս, դասաւորելով ընդ հարսն՝ հայրապետսն. ընդ առաքեալսն՝ երկոտասանիցն լրումն. ընդ հալածեալսն վասն արդարութեան՝ համբերողն ի հալածանս, եւ ի զանազան փորձութիւնս ի հակառակացն ճշմարտութեան, ընդ փառաւորեալսն՝ պատուեալն Յաստուծոյ եւ ի մարդկանէ ի կեանս: Որոյ եւ մահ՝ պատուական եղեւ առաջի Տեառն՝ ըստ գերագունից սրբոցն, զորոց ասէ մարգարէն. Ինքն նաւու հաւատոյ ընդ ծով աշխարհիս՝ հողմով Հոգւոյն ուղղակի նաւապետեալ ճշմարտութեամբ եւ առաքինութեամբ, եհաս անվնաս յանքոյթ եւ յառանց ալեաց նաւահանգիստն. եւ զմեզ եթող ի տաժանելի եւ յաղցաւոր կեանս, ի մէջ օձից եւ կարճաց եւ զանազան խածանօղ գազանաց՝ երեւելեաց եւ աներեւութից. Եւ ոչ այս միայն, այլեւ ծանրութեան բեռանց ի ներքոյ՝ հոգեւորաց եւ մարմնաւորաց: Յորոց կրից թեթեւացեալ ինքն թռեաւ յիմանալեացն կայանս՝ մերումս տկար եւ անզօր անձին յանձն արարեալ բառնալ թիկանց զծանրութիւն հոգոց ամենայն եկեղեցեաց:

Եւ իմ յայսոսիկ եղեալ՝ զարհուրիմ սարսեալ, զահ եւ զերկիւղ դատաստանին Աստուծոյ զմտաւ ածելով, որ վասն հովուաց եւ առաջնորդաց՝ ի Հին եւ ի Նոր կտակարանս ասացեալ: Մինչ զի՝ ոչ «տալ քուն աչաց՝ կամ նինջ արտեւանաց» [Սաղմ. ՃԼԱ 4], յերկիւղէ այսոցիկ՝ չարչարեալ ոգւոյ իմոյ: Քանզի ի բազումս եւ ի զանազանս բաժանին անուանս եւ իրս մի գործ տեսչութեանս ոգւոց՝ որ կոչի կաթուղիկոսութիւն եւ հայրապետութիւն, եպիսկոպոսութիւն եւ քահանայութիւն. եւ մի քան զմի առաւելեալ եւ նուազեալ: Քանզի՝ որ մեծն է ի սոսա, ծանրագունի բեռանց է ի ներքոյ, որպէս պարունակօղ զամենայնն: Սակայն, ըստ գործոյն՝ անուանադրութիւնքն մի եւ նոյն են իւրաքանչիւրոցն՝ քահանայութեանն եւ քահանայապետութեանն:

Քանզի՝ վերակոչին ծնօղ, դայեակ, վարդապետ, բժիշկ, դէտ, հովիւ, առաջնորդ, միջնորդ, դատաւոր եւ այլ եւս յոլովագոյն անուանս, որովք խորհուրդ աստուածպաշտութեանն կատարի, եւ օրէնք եկեղեցւոյ Քրիստոսի ամբողջ մնայ:

Եւ արդ՝ զիա՞րդ օտար եղելոց ի մօրէ՝ կարիցէ լինել ոք ծնօղ, կամ դայեակ ըստ Պօղոսի. զի ասէ՝ «Որդեակք իմ, զորս երկնեմ վերստին մինչեւ նկարեսցի Քրիստոս ի ձեզ» [Գաղ. Դ 19]. եւ դարձեալ «Որպէս դայեակ մի՝ որ սնուցանիցէ զմանկունս, այնպէս գթացաք ի ձեզ» [Ա Թես. Բ 7-8], Զի ծնեալքն բնութեամբ սիրեն զծնօղսն. եւ սնեալքն զդայեակսն: Իսկ առ որս փոխանակ սիրոյ՝ ատելութիւն եւ օտարութիւն,

զի՞նչ յոյս գոյ ծնանելոյ զայնպիսիսն վերստին՝ աստուածեղէն բանիւն յապաշխարութիւն, կամ սնուցանելոյ հայրօրէն՝ ուսմամբ եւ երկիւղիւ Տեառն զնոսա:

Ո՞րպէս հնար է՝ լինել վարդապետ եւ ուսուցիչ եւ քարոզ, ելանել ըստ հրամանին Աստուծոյ ի վերայ բարձու լերին Սիոնի՝ որ է Եկեղեցի սուրբ եւ բարձրացուցանել զբարբառ Աւետարանին եւ ո՛չ երկնչել. կամ ըստ Պօղոսի՝ որ առ Տիմոթէոս քարոզել զբանն՝ «ի ժամու եւ ի տարաժամու. յանդիմանել սաստել եւ մխիթարել» [Բ Տիմ. Դ 3-4]. ուր աշակերտեալքն ցրուեալք են, եւ ոչ ժողովեալք ի վարժարանի. եւ ո՛չ սիրողք վարժից ճշմարիտ իմաստութեանն, այլ ստութեան եւ նանրութեան, եւ առ չարութիւնն կատարեալք, եւ ի բարեաց տղայացեալք:

Զիա՞րդ բժշկական գործոյն կարեմք լինել նմանօղ՝ առ հիւանդացեալ ոգիսն ի խայթմանէ կամակոր վիշապին, ի բնաւորականաց կամ յանբնականացն ախտից բժշկել ջանալով, ուր ախտացեալքն ոչ միայն ոչ են ի խնդիր առողջարար արուեստի հոգեւոր բժշկաց, այլեւ դժկամակ լինին յարբումն դեղոցն օգտակարութեան, եթէ ոք մատուցանէ նոցա յանդիմանութիւն կամ խրատ, ըստ ստամոքսացաւոցն նմանութեան, որոց դառն մաղձիւք ապականեալք իցեն: Եւ ոչ միայն այս, այլեւ ընդդիմաբանեն եւս նոցին, թէ բժիշկ՝ նախ զանձն քո բժշկեա յայդպիսի ցաւոց, եւ ապա առ իս մատիցես յանդիմանօղ քո բանիւ:

Կամ զիա՞րդ այնքան հեռացելոց ի մէնջ տեղեաւ եւ սիրով՝ հնար է լինել դէտ, ըստ հրամանին Աստուծոյ՝ որ առ Եզեկիէլ, թէ՝ «Որդի մարդոյ դէտ կացուցի զքեզ տանդ Իսրայէլի, զի թէ ոչ աղաղակաւ ազդ արասցես նոցա զդարանակալութիւն եւ զասպատակ թշնամւոյն, եւ նոքա սպանցին կամ գերեսցին, զարիւն նոցա ի ձեռաց քոց խնդրեցից» [Եզեկ. Գ 17]: Մի միայն ունիմք մխիթարութիւն յայսոսիկ զմիւս բանն՝ զոր ասէ Աստուած առ սոյն մարգարէ՝ «Զի թէ զձայն բարբառոյ քո լուիցեն, եւ անզգոյշ եղեալ կորիցեն, դու զանձն քո ապրեցուցեր՝ ասէ, եւ արեան իւրեանց ինքեանք լինին պարտականք» [Եզեկ. Գ 19]:

Զիա՞րդ հնար է մեզ եւ զհովուութեանն օրէն լնուլ ի վայրի դալարուոջ աստուածային օրինացն հանգուցանել, եւ կենդանարար ջրով հոգւոյն իմաստութեամբ սնուցանել, զգայլսն հալածել, եւ զվիրաւորսն բժշկել, ի բացեայ լինելով հովուին եւ հօտիդ յոյժ հեռաւորութեամբ ի միմեանց:

Զիա՞րդ կարելի է մեզ լինել առաջնորդ այնպիսեաց, որք ոչ զկնի հետոց առաջնորդին յօժարին ընդ արքունականն ընթանալ ճանապարհ, որ տանի հասուցանէ յերկինս, այլ ընդ լայն եւ ընդարձակ պողոտայն, որ հասուցանէ յատակս դժոխոց:

Ո՞րպէս կարասցուք լինէր միջնորդ ի մէջ Աստուծոյ եւ մարդկան՝ այնոցիկ, որք ոչ կամիցին պահել զդաշինս ուխտին, զոր եդին ընդ Աստուծոյ՝ մկրտութեամբն հրաժարեալ ի սատանայէ եւ յամենայն գործոց նորա եւ ի պատրանաց նորա, այլ ուխտազանց եղեալ ուխտին, զոր եդին Յոգւոյն Սրբոյ յաւուրն փրկութեան, զկնի չարին ընթանան յօժարական կամօք՝ բանիւք եւ գործովք:

Զիա՞րդ կարիցեմք եւ զքահանայապետական դատաւորութիւնն ի գործ արկանել առ ազգ այնպիսի, որք ոչ միայն դատաստանի աստուածային օրինացն ոչ ի ներքոյ անկեալ հնազանդին, այլեւ դատաւորաց եկեղեցւոյ՝ նստին դատաւորք անիրաւութեան, եւ ինքեանք գերանալից աչօք եղեալ՝ դատին միշտ չարաչար բամբասանօք եւ անդուռն բերանով զշիւղս յանցանաց վարուց նոցա:

Եւ արդ՝ վասն զի այսոքիկ այսպէս, զարհուրիմ եւ դողամ յերկիւղէ դատաստանացն Աստուծոյ. մի՛ գուցէ այս գործ տնտեսութեան՝ յանձն եղեալ ինձ յԱստուծոյ, փոխանակ

փառաց՝ անարգութեան լինիցի պատճառ, եւ փոխանակ անթառամ պսակացն՝ ըստ խոստմանն ամօթ երեսաց: Եւ փոխանակ լսելոյ թէ՝ «Ծառա՛յ բարի եւ հաւատարիմ» [Մատթ. ԻԵ 21], որպէս եւ ծառայքն՝ որք յարգեցին զտուեալ տաղանդսն եւ շահաբերք եղեն Տեառնն. զահագինն լսել եւ զարսափելին հրաման ընդ ոչ շահեցելոյ ծառային, թէ՝ «Ծառա՛յ չար եւ վատ, պարտ էր քեզ զարծաթ բանի իմոյ արկանել ի սեղանաւորս, որք են ոգիք մարդկան, եւ ես եկեալ տոկոսեօք պահանջէի զիմն» [Մատթ. ԻԵ 26]. այսինքն՝ ընդ բանին, զոր ի քեն լսէին, եւ զգործոցն կատարումն ի լսողացն: «Եւ զի դու ո՛չ ետուր քոց ծառայակցացն զկերակուրն հոգւոց՝ յորժամ ժամանակ էր լսելոյ, վասն այդորիկ՝ ասեմ, առէք ի դմանէ զարծաթ շնորհաց իմոց, եւ տուք այնմ, որ կատարելապէս աճեցոյց զբան իմ, ըստ կատարեալ թուոյ տասն քանքարացն. եւ զծառայդ՝ անպիտան եղեալ ի գործ պաշտաման իմոյ, յորում եդի, հանէք ի խաւարն արտաքին» [Մատթ. ԻԵ 27-30]:

Եւ թէ զի՞նչ արարից, զի ապրեսցի անձն իմ յահագնալուր սպառնալեաց աստի, տարակուսելի է ինձ: Քանզի շրջել առ ամենեսեան՝ ընդ ամենայն կողմանս աշխարհի, եւ քարոզել զբանն Աստուծոյ ըստ նմանութեան առաքելոցն սրբոց, անկարելի է՝ յաղագս ժամանակիս չարութեան եւ բազմիշխանութեան: Եւ քաղաք թագաւորական եւ բազմամբոխ ոչ գոյ ազգի մերում, որպէս զի անդանօր նստելով յաթոռ հայրապետութեան եւ վարդապետութեան՝ ուսուցանէաք ժողովրդեան մերոյ զաստուածային պատուիրանս, ըստ առաջի հայրապետացն եւ վարդապետաց: Այլ եմք իբրեւ զայծեամն յորսորդաց եւ ի շանց փախուցեալք՝ ի քարանձաւիս յայս բնակելով, յորում ոչ եւ մարմնական հարկաւոր պիտոյիւք շատացեալք ի գիւղից, կամ յագարակաց, յորոց ունիմք եւ ո՛չ մի: Նաեւ ո՛չ անդաստան հողոյ, զի վաստակօք եւ աշխատութեամբ զպէտս մեր լնուաք, եւ ո՛չ օգնութիւն ուստեք, որպէս արժան էր, եւ թագաւորաց եւ յիշխանաց ի Քրիստոս հաւատացելոց: Այլ միայն ի Տեառնէ Աստուծոյ՝ ըստ մարգարէին խրատու, զի ասէ՝ «Ընկեա ի Տէր զհոգս քո, եւ նա կերակրէ զքեզ» [Սաղմ. ԾԴ 23]. եւ դարձեալ՝ «Ո՞ յուսացաւ ի Տէր, եւ յամօթ եղեւ» [Սաղմ. ԻԴ 20]: Եւ զի այսօրիկ այսպէս, եւ սպառնալիք դատաստանին Աստուծոյ աններելիք ի վերայ պղերգացն հովուաց եւ հեղգացելոց, որք ոչ արածեն զբանաւոր հօտս Քրիստոսի յաստուածեղէն նորա վարդապետութիւնս, եւ ոչ արբուցանեն զջուրն կենդանի՝ իմաստութեանն Աստուծոյ:

Եւ զի՝ իմս տարտամութեան անկաւ այս վիճակ հոգեւոր տնտեսութեան, յորում ոչ է արթնութիւն ոգւոյ եւ ոչ զօրութիւն մարմնոյ եւ ոչ պատահումն բարւոյ ժամանակի, ըստ վերագրելոցդ: Վասնորոյ՝ անգիտանամ եթէ զի՞նչ գործեցից: Թողուլ լքանել զհօտս հովուապետին ի խնամոց հովուութեան, եւ զգառինսն ի գայլոցն տեսանելով յափշտակեալս եւ անտես առնել, անհաւատութեան է նշանակ, մանաւանդ՝ գիտողի զկամս Աստուծոյ եւ ոչ տգիտի: Քանզի թէ առ տգիտութեան ոք գործէ զանպատշաճսն՝ ընպէ գան, բայց սակաւ, ըստ տէրունական հրամանին, իսկ գիտութեամբն՝ բազումս եւ սաստկագոյնս, թէպէտ եւ յայժմուս ոչ ոք է տգէտ յընտրողութիւն բարւոյն եւ չարի, թէեւ՝ կամաւ ոք տգիտանայ: Իսկ փութալ ի խրատել եւ ուսուցանել՝ ըստ աստիճանիս գործոյ հարկաւորութեան, եւ միշտ ճմլել լեզուաւ զկաթն բանին Աստուծոյ ի բերանս հոգւոց տղայացելոց ի Քրիստոս, ահա յանհնարիցն է, ըստ վերագրելոցդ՝ այսմ ժամանակի եւ տեղւոյ, անձամբ մերով զայս առնել: Սակայն, զի մի՛ ամենեւին անպտուղք եղիցուք առ ձեզ հաւատացեալ ժողովուրդք մեզ ի Յոգւոյն Աստուծոյ, արդարապէս դատեցաք մեք, եւ որ ընդ մեզ եպիսկոպոսունք եւ վարդապետք, յիշեցուցանել ձեզ գրով զպատուիրեալսն յԱստուծոյ ի հին եւ ի նոր կտակարանս: Նմանելով յայսմիկ մեծի առաքելոյն Պօղոսի, որ ոչ միայն շրջելով ի տար աշխարհ քարոզէր զաւետարանն, որպէս եւ ինքն իսկ ասէր՝ յԵրուսաղեմէ մինչ ի Լիւրիկեա, այլեւ ի կապանս գոլով՝ թղթովք հաստատէր զաշակերտեալսն, որպէս եւ յայտ առնէ գրելովն՝ «աղաչեմ զձեզ ես, որ կապեալս եմ ի Տէր, արժանի գնալ կոչմանն, յոր կոչեցարուք» [Եփես. Դ 1]:

Ընդ նմին եւ մեք իբրեւ ի կամաւոր բանտէ եւ ի կապանաց՝ յայսմ տօթագին քարանձաւի արգելեալք, գրով ձեռին մերոյ խօսիմք, որպէս բերանով ընդ ամենեսին, որք ունիցին ականջս լսելոյ: Ոչ զմեր ինչ բան, այլ զառաքելոցն եւ զմարգարէիցն եւ զվարդապետացն եկեղեցւոյ երկրորդելով զբանից նոցա զօրութիւն ի լսելիս ձեր: Զորս եթէ լուեալ՝ յօժարութեամբ ի միտ առնուցուք, որպէս բարի երկիր եւ պարարտ զսերմանեալսն յինքեան՝ եւ գործով պտղաբերեսջիք Աստուծոյ, անձանց ձերոց փրկութեան եւ մեզ վարձուց լինիցիք պատճառ: Ապա թէ ոք ոչ լուիցէ մտադիւրութեամբ, այլ արհամարհիցէ որպէս ապստամբ յԱստուծոյ. եւ կամ թէ լուեալ եւ ոչ պտղաբերեսցէ գործով զարդարութիւն, այլ անզեղջ հոգւով եւ ապառում սրտիւ կայ անյուսութեամբ ի մեղս անդարձ մինչ ի վախճան, մեք անպարտ եմք յարենէ նորա առաջի Քրիստոսի՝ վկայութեամբ Աստուծոյ եւ հրեշտակաց նորա եւ ձեր լսողացդ ամենեցուն: Քանզի ոչ խորշեցաք, կամ արգելաք ի պատմելոյ նմա զբանն Աստուծոյ:

Եւ արդ՝ որպէս ի մասունս մարմնոյ քան զամենայն պատուականագոյն եւ առաջին՝ գլուխն է, յաղագս տեղւոյն բարձրութեան եւ զգայարանացն ի նմա եղելոց, եւ ապա այլքն յանդամոց մի ըստ միոջէ. այսպէս եւ յանդամս հոգւոյն՝ մեծ եւ առաջին իբրեւ զգլուխս է հաւատոյն ճշմարտութիւն. եւ ընդ նմին յարմարեալք որպէս անձն ընդ գլխոյ՝ գործք արդարութեան մեծամեծք եւ փոքունք, ըստ պատուիրանացն Քրիստոսի Աստուծոյ: Վասն այսորիկ եւ մեք նախ եւ առաջին զգլխոյն ամենայն բարութեանց զհաւատոյն բուռն հարկանելով դիցուք առաջի լսողացդ, ոչ նորոգ ինչ գրելով, այլ ի վերայ հիման առաքելոց եւ մարգարէից եւ հարց սրբոց շինելով համառօտ բանիւ, զի մի յանուսումն տգիտաց լսելով բան, որ ոչ ըստ ուղղափառ եկեղեցւոյ դաւանութեան, այլ արտաքոյ Աստուածաշունչ գրոց բարբառին ի կործանումն լսողաց, մոլորիցի ոք ի ճշմարտութենէն: Այլ զի գիտիցէք, թէ յո՞վ արդեօք հաւատացիք ի մկրտութեանն աւուր, ըստ Պօղոսի՝ որ ասէ՝ «Գիտեմ յո՞ հաւատացեալն եմ» [Տիմ. Ա 12], եւ կամ թէ՝ որպէս արժան է ունել ուղղափառ քրիստոնէին զդաւանութիւն հաւատոյն, յորում եւ սկսանիմք պարզ եւ յայտնի բանիւ ցուցանել զհաւատոյ ճշմարտութիւն:

Պարտ եւ արժանի է Քրիստոսի երկրպագուաց եւ յանուն սուրբ Երրորդութեանն մկրտելոց խոստովանել համագոյ զերիս անձնաւորութիւնն՝ Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ, մի բնութիւն եւ մի աստուածութիւն եւ մի իշխանութիւն՝ համապատիւ եւ զուգափառ: Ոչ յումեքէ եղեալ եւ ոչ յետոյ սկսեալ եւ ոչ ի խոնարհութենէ ի բարձրութիւն ամբարձեալ, կամ ի տկարութենէ ի զօրութիւն փոփոխեալ, այլ յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս էր եւ յայժմուս է եւ յանվախճան յաւիտեանսն եղիցի՝ անեղ եւ անմահ էութիւն, աներեւոյթ ի բնութենէ եւ երեւելի վասն արարածոցս, տեսօղ ամենայնի եւ անտես յամենայնէ:

Հայր՝ անսկիզբն եւ անծին: Որդի՝ ծնեալ ի բնութենէ Հօր, այլ՝ անժամանակ: Ոչ ըստ մարդկան ծննդեան ախտաւոր եւ հոսանուտ, զոր եւ զմտաւ ածելն է հայհոյութիւն, թող թէ բարբառել բանիւ, այլ որպէս լոյս ի լուսոյ եւ հուր ի հրոյ, զի ոչ են օտարք ի բաժանիլն, այլ մի ճառագայթ եւ մի ջերմութիւն հրոյն եւ լուսոյ, ծնելոյն եւ յորմէ ծնաւն. եւ մի է բնութիւն երկաքանչիւրոցն, թէպէտ եւ բաժանին ի միմեանց անձամբ: Նոյնպէս եւ լոյս Որդի՝ ի լոյս Հօրէ, եւ հուր աստուածութեանն Որդւոյ՝ ի հրոյ աստուածութեան Հօր յառաջ եկեալ ծննդեամբ, ոչ են այլեւայլ, այլ մի եւ նոյն բնութեամբ:

Իսկ օրինակ անօրինակ ծննդեանն Որդւոյ ոչ այլ ինչ է, բայց որ ի մեզ մտացս ծնունդ զբան, թէպէտ եւ ոչ ամենայնիւ համեմատի ճշմարտութեանն օրինակս: Վասն որոյ եւ բան ասի՝ յաղագս անապական գոլոյ ծննդեանն: Իսկ որդի, զի ի Հօր բնութենէ է եւ ոչ օտար ի նմանէ, կամ արարած, ըստ հայհոյութեանն Արիոսի: Եւ հնար իմանալոյ զանիմանալին՝ ոչ այլ ինչ է, բայց հաւատալ ասացելոցն ի գիրս սուրբս, եւ ոչ ընդ

քննութեամբ արկանել զանքննելին, որք անհաս մտաց ասացին զաստուածային ծնունդն եւ անճառ բանից:

Նոյնպէս եւ Հոգին սուրբ՝ բղխումն ասի առ ի Հօրէ եւ փառակից Որդւոյ, Աստուած կատարեալ որպէս զՀայր եւ զՈրդի:

Մի կամք՝ երից անձնաւորութեանն եւ մի զօրութիւն եւ մի արարչութիւն:

Հայր կամեցաւ ստեղծանել զերեւելի եւ զաներեւոյթ արարածս, եւ Որդի՝ գոյացոյց յանգոյից, եւ Հոգին սուրբ զարդարեաց իմաստութեամբ:

Եւ նոյն ինքն բանն Աստուծոյ, որ արար զմարդն ի պատկեր իւր, եւ երեւեցաւ նմա յետ յանցաւորութեանն եւ ամենայն արդարոցն առաջնոց՝ Նոյի եւ Աբրահամու եւ Իսահակայ եւ Յակոբայ եւ Յօբայ, Մովսիսի եւ Ահարոնի եւ Յեսուայ եւ այլոց մարգարէիցն, եւ խօսեցաւ ընդ նոսա, ի ժամանակս վերջինս աւետեօք հրեշտակապետին Գաբրիէլի էջ յորովայն կուսին Մարիամու, եւ առեալ ի բնութենէ նորա մարմին եւ հոգի եւ միտս, եւ խառնեաց նոր եւ անճառելի միաւորութեամբ ընդ Աստուածութեան իւրում. եւ զարգացեալ յորովայնին իննամսեայ ժամանակաւ որպէս մանուկ, ծնաւ Աստուած եւ Մարդ կատարեալ, անշփոթ էութեամբ եւ անբաժանելի միաւորութեամբ, մի Քրիստոս եւ մի անձնաւորութիւն նորա, յերկուց բնութեանց միացելոց:

Կաթնասուն եղեւ որպէս զմարդ, եւ ի հրեշտակաց փառաւորեցաւ որպէս զԱստուած:

Շրջեցաւ յաշխարհի կատարիչն ամենայնի զամս Լ, մինչեւ ի կատարումն հասակի մարդկութեանն, մկրտեցաւ ի ծառայէն որպէս զմարդ, եւ վկայեցաւ ի Հօրէ եւ ի Հոգւոյն որպէս զՈրդի բարձելոյն:

Փորձեցաւ ի սատանայէ որպէս զմարդ եւ յաղթեաց փորձողին որպէս զԱստուած:

Քաղցեաւ եւ ծարաւեցաւ եւ ննջեաց եւ արտասուեաց եւ վաստակեցաւ որպէս մարդ՝ մտեալ ընդ օրինօք մարմնոյ, եւ կատարեաց զսքանչելիս եւ նշանս եւ եցոյց զօրութիւնս աստուածայինս՝ որպէս զԱստուած կատարեալ:

Եկն կամաւորաբար ի չարչարանս, եւ չարչարեցաւ անչարչարելին՝ չարչարելի բնութեամբ ի վերայ Խաչին. մեռաւ անպարտականն մահու՝ մահկանացու մարմնովս, վասն կենդանացուցանելոյ զմեռեալ մեղօք բնութիւնս. էջ ի գերեզման եւ արար աւարումն կրկին դժոխոց մարդկային հոգւովն՝ միացելովն ընդ աստուածութեանն, հոգւոցն՝ որ ի դժոխս, շնորհելով ազատութիւն: Իսկ աստուածային մարմնոյն յարութեամբն՝ տալով յոյս յարութեան մահկանացու բնութեանս յապականութենէ մահու. յարեաւ ի մեռելոց իշխանաբար յաւուր երրորդի, եւ երեւեցաւ աշակերտաց իւրոց երկոտասանիցն եւ եօթանասնիցն եւ հինգ հարիւրոցն եւ այլոց բազմաց, որք եղեն նորա վկայք եւ քարոզք ընդ տիեզերս. եւ յաւուրս քառասունս երեւեալ նոցա եւ խօսէր ընդ նոսա:

Եւ ի լրումն քառասնեկի աւուրցն՝ վերացաւ ի յերկինս եւ նստաւ ընդ աջմէ Հօր ի բարձունս՝ մերով բնութեամբս, յորմէ անբաժանելի էր Աստուածութեամբն, եւ գալոց է նովին մարմնովն՝ փառօք Աստուածութեան իւրոյ եւ Հօր՝ յարուցանել զմեռեալս եւ դատել զաշխարհս արդարութեամբ՝ բարեգործացն զբարեացն տալով ժառանգութիւն եւ զանվախճան թագաւորութիւնն, իսկ գործողացն չարեաց՝ զամօթ յաւիտենից եւ զտանջանսն ըստ իւրաքանչիւր գործոց:

Եւ արդ՝ այս դաւանութիւն ճշմարիտ հաւատոյ՝ հիմն է աստուածայնոյ տաճարիս որ ի մեզ: Իսկ գործք բարեաց՝ շինուածն է ի վերայ այսր հիման, Որպէս եւ Տէրն զդաւանութիւնն Պետրոսի եդ որպէս զվէմ՝ հիմն իմանալի Եկեղեցւոյ իւրում, եւ զինքն որպէս զշինօղ, եւ զընտրելոց իւրոց բարեգործութիւնս՝ որ յամենայն ազգաց իբրեւ զնիւթ շինուածոց՝ փոխանակ քարի եւ փայտի եւ այլոց պիտոյից:

Դարձեալ՝ է նա որպէս զճարտարապետ, եւ մեք որպէս զմշակս հրամանատարս: Ըստ որում ասաց աշակերտացն, թէ «Առանց իմ՝ ոչ ինչ կարէք առնել» [Յովհ. ԺԵ 5]: Գրէ եւ Պօղոս, թէ՝ «Ես զիմաստութիւնն Աստուծոյ հիմն եդի» [Ա Կոր. Գ 10] որ է Քրիստոս, եւ որ ի նա հաւատն ճշմարտութեան, «բայց՝ այլ է, որ շինէ…, այսինքն՝ որ էն եւ որ գալոց էն յաշխարհ: Եւ շինելն՝ գործովք, զոր կամի իւրաքանչիւր ոք, եթէ բարի եւ եթէ չար» [Ա Կոր. Գ 10]:

«Եթէ ոք շինէ ասէ ի վերայ հիմանս այսորիկ ոսկի» [Ա Կոր. Գ 12], որ է արդարութիւն եւ ճշմարտութիւն, արծաթ, որ է մաքրութիւն մտաց եւ սրբութիւն սրտի, ականս պատուականս, որ են մասունք բազմապատիկ առաքինութեանց, սէր, խոնարհութիւն, ողորմածութիւն, անոխակալութիւն, պահք, աղօթք, ժուժկալութիւն: Այսոքիկ եւ որ նման սոցա են պատուական ակունքն՝ շինեալք յարդարոց անձանց ի վերայ հիման հաւատոյն:

Իսկ մեղասիրացն անձինք՝ ոչ ի պատուական եւ ի հաստատուն նիւթոցս յայսցանէ ասէ, շինեն զշինուածս իւրեանց ի վերայ հաւատոյն հիման, այլ յանարգաց եւ ի դիւրավատնելեաց, այսինքն՝ փայտ, խոտ, եղէգն: Փայտն՝ զքանձրագունից մեղաց ունելով զտեսակ, զապականութեան, զպոռնիկութեան, զգողութեան, զյափշտակութեան, եւ որ նման սոցա. խոտն՝ զխորհրդոցն չարութիւն ժողովեալս ի սրտի. եղէգն՝ զբանիցն զարշութիւնս նշանակէ, զորս բղխեն ի բերանոց մարդիկ, զլեզուն գործարան տուեալ սատանայի, թշնամանելով եւ անարգելով զընկերս՝ զանազան եւ պէսպէս հայհոյութեամբ: Որ ըստ գեղջկացն բարբառոյ՝ յիշոցք անուանին, եւ ըստ գրոց սովորութեան՝ անէծք եւ թշնամանք եւ որ այսպիսի են անուանք, զորոց եւ Դաւիթ ասէ, թէ՝ «Անիծիւք եւ դառնութեամբ լի են բերանք նոցա» [Սաղմ. Ծ 7]: Նաեւ ստութիւնն եւ չարախօսութիւնն եւ մատնութիւնն եւ այլք՝ որ յայս յարին, բանք անիրաւութեան՝ յեղեգան են օրինակի:

Եւ զայսոցիկ զերկուց հակառակ շինուածոց նիւթս՝ որ ի պատուականաց եւ յանարգաց, հուրն՝ ասէ ընտրեսցէ, քանզի հրով յայտնելոց է դատաւորն: Եթէ գործն, զոր շինեաց ի վերայ հաւատոյն հիման, ոսկի է եւ արծաթ եւ ականս պատուականս, որք ոչ ապականին, այլեւ սրբին ի հրոյն, գործօղն կեցցէ՝ եւ վարձս առցէ: Իսկ եթէ խոտ է եւ եղէգն եւ փայտ, որ դիւրաւ ապականին ի հրոյ անտի, որ գործեացն զայն՝ տուժեսցի: Վասնզի, զորօրինակ, ապարանք՝ հիմամբն միայն չեն բաւական լինել ի բնակութիւն մարդկան, այլ՝ պէտս ունին որմոց եւ ծեղուանց եւ այլոց շինուածոցն: Նոյնպէս եւ հաւատովն միայն, առանց գործոց, ոչ ոք կարէ զանձն իւր շինել տաճար Աստուծոյ:

Եւ որպէս գլուխ՝ առանց անձին յարմարութեան ոչ կարէ կրել կենդանութիւն, եւ ոչ անձն՝ առանց գլխոյ, նոյնպէս եւ հաւատ՝ առանց գործոց, եւ գործք՝ առանց հաւատոյ, մեռեալ են երկոքին, ըստ առաքելոյն:

Վասն որոյ, աղաչեմ զամենեսեան, զի ընդ հաւատոցդ ճշմարտութեան, զոր ընկալայք ի ծննդենէ աւազանին եւ ունիք հաստատութեամբ, յարմարեցէք եւ զգործս արդարութեան, զի մի՛ միով աչօք միայն լուսաւորիցէք զանձինս, այլեւ երկոքումբք պայծառանայցէք: Եւ մի վստահանայք ի սնոտի յոյսն անմտաց, որք ասեն, թէ՝ բաւական է հաւատոյն միայն ճշմարտութիւն քրիստոնէին՝ փրկել ի տանջանաց եւ

արժանաւորել արքայութեան: Զի, զորօրինակ, մեռեալ անդամ չեն ինչ պիտանացու ի գործ մարմնոյն. նոյնպէս եւ մեռեալ հաւատ՝ ոչ տայ զօրութիւն հոգւոյն, այլ մանաւանդ՝ առաւելագոյն տանջանաց պարտական կացուցանէ զունօղն իւր, որպէս այն, որ զմի տաղանդն պահեաց եւ ոչ շահեցաւ նման ընկերացն, զի տաղանդն՝ հաւատն է, եւ շահ տաղանդացն՝ գործքն:

Եթէ վասն է՞ր ասի հաւատ՝ մեռեալ առանց գործոց, յայտնի արասցուք, որոց ոչ գիտեն:

Յաւատոյն անուն մի է, բայց կրկին ունի զօրութիւն: Առաջին՝ դաւանութեան հաւատն, որ է խոստովանութիւն ի Սուրբ Երրորդութիւնն, զոր ընկալաւ իւրաքանչիւր ոք յաւազանէն: Երկրորդ, հաւատ այն է, որ զբանս, զոր Յոգին Սուրբ խօսեցեալ է բերանով մարգարէին եւ առաքելոցն եւ եկեղեցւոյ վարդապետօք, զորս ի գիրս սուրբս գրեցին, չհամարի առասպելս եւ սուտս, այլ հաւատայ թէ ճշմարիտ են եւ ուղիղ, այնպէս, որպէս թէ աչօք իւրովք տեսանէ զամենայն զեղեալսն եւ զլինելոցն եւ զոր էնն: Եղեալն այն է, զոր պատմեն, թէ ամենայն երեւելի եւ աներեւոյթ բնութիւնք ոչ էին եւ յԱստուծոյ հրամանէն ստեղծեալ եղեն, եւ որ ինչ յետ լինելութեան արարածոց սքանչելիք եւ զօրութիւնք եղեալք յԱստուծոյ՝ պատմին ի գիրս, ի հնումն եւ ի նորումս: Եւ լինելոցն այն է, զոր ասեն՝ բարեգործացն բարի հատուցումն լինել յԱստուծոյ, եւ չարագործացն՝ տանջանք եւ հուր յաւիտենական: Եւ որ էնն այն է, զոր քարոզեն յամենայն բանս իւրեանց, թէ՝ Աստուած մերձաւոր է առ ամենեսեան եւ ոչ հեռաւոր, եւ զոր խորհին մարդիկ ի միտս իւրեանց, բարի կամ չար, իմանայ զամենայն, եւ զոր խօսին բանս լեզուաւ՝ լսէ անսխալ, եւ զոր գործեն մարմնով ի ծածուկ՝ տեսանէ յայտնապէս, զի չիք արարած աներեւոյթ առ ի նմանէ:

Արդ՝ որ այսոցիկ ի բոլոր սրտէ հաւատայ, նա է, որ ունի հաւատ կենդանի, որ եւ ոչ՝ երբէք յանդգնի կամ խորհել չարութիւն ի սրտի, կամ խօսել անիրաւութիւն բերանով, կամ գործել զմեղս անձամբ իւրով, զի թէ ի միոյ ուրուք մերձ լինելոյ, արգելուն մարդիկ յանարժանս գործելոյ. յորժամ հաւատայ ոք զԱստուած՝ լինել տեսօղ, զիա՞րդ ժպրհի, կամ խօսել ինչ, կամ գործել կամակոր մտօք զչարութիւն: Իսկ՝ որ բանիւ միայն ունի զառ ի յԱստուած խոստովանութիւնն, այլ ոչ գործով, այնպիսւոյն հաւատն ասի մեռեալ:

Եւ արդ վասն զի ընդ բազմատեսակ տնտեսական գործոցն անուանս, որ հաւատացաւ մեզ ի Տեառնէ ի ձեռն սրբոյ Աթոռոյս սպասաւորութեան, է եւ բժշկական անուն եւ գործ, վասն որոյ որպէս բժիշկ՝ ճանաչելով զհիւանդացելոյն ախտարար ցաւոցն զպատճառս, հրամայէ ի վնասակարացն ի բաց կալ եւ զառողջարարն ընդունել դեղ եւ կերակուր. այսպէս եւ մեք զընդհանրական եկեղեցւոյ Քրիստոսի հոգեւոր բժշկութեան ունելով զփոյթ, տեսանեմք մտաց աչօք, թէ եւ ոչ զամենեսեան, այլ զյոլովագոյն մասն աշխարհի, զի յաղագս մեռելոտի գործոց՝ մեռեալ ունին եւ զհաւատն: Եւ կամիմք որպէս զբժիշկ ուսուցանել ամենայն անձին՝ զմահաբեր ախտից իւրեանց զպատճառսն եւ զկենդանարար հոգւոց զդեղսն, զոր թէ առեալ ըմպիցէք առանց դժկամակ լինելոյ, եւ ի բաց մաքրիցէք յոգւոց ձերոց զդառնութիւն մաղձիցն ապականութեան՝ խոստովանութեամբ եւ ապաշխարութեամբ, արժանի լինիք ողորմութեանն Աստուծոյ, եւ առ ի նմանէ խոստացելոց բարութեանցն: Իսկ որոց ոչ թուին ախորժելի ասացեալքս ի մէնջ, կամ՝ յաղագս ծուլութեան եւ մեղսասիրութեան, կամ՝ վասն արհամարհելոյ զմեօք, առ այնպիսիսն զմարգարէականն ասասցուք, թէ որ «անօրինելոցն է՝ անօրինեսցի եւ որ արդարանալոցն է՝ արդարասցի» [Եւ. ԻԱ 2]: Մեք, զոր հրամայեալն է մեզ՝ արասցուք, աղաղակելով որպէս դէտ ի բարձր դիտանոցէ զպատուիրանս Աստուծոյ ի լսելիս ձեր: Այսուհետեւ՝ առնելն եւ ոչ առնելն ի կամս ազատութեան իւրաքանչիւր անձին է:

Բայց մի ոք կարծիցէ զմէնջ, թէ իբրեւ առողջս զմեզ համարելով յախտից մեղաց, ձեզ միայն զբժշկականս զայս մատուցանեմք դեղ՝ որպէս հիւանդացելոց այլ ծանիցէ ամենայն ոք, զի մեք առաւել քան զամենեսեան ունիմք պէտս հոգւոց բժշկութեան: Բայց որպէս յիմար հիւանդի է զիւրն առողջութեան դեղ՝ զոր մատուցանէ նմա ախտացեալ ոմն բժիշկ ի բաց մերժել, տեսանելով զցաւս մարմնոյ նորա, նոյնպէս իմաստնոյ է ոչ զքնութեան բժշկին ունել փոյթ, թէ առողջ է եւ կամ հիւանդ, այլ զդեղին քննել զօգտակարութիւն, եթէ առողջարար իցէ, եթէ՝ վնասակար:

Արդ եւ դուք մի վասն մեր անարժանութեան եւ ի հոգեւորսն պակասութեան զօգտակար դեղս հոգւոց, զորս մատուցանեմք ձեզ, արհամարհիցէք եւ ոչ ընդունիցիք յանձինս: Զոր աղաչեմք ընկալարուք սիրով եւ յօժարութեամբ ոչ վասն մեր ինչ փառաց եւ պատուոյ, զոր ոչ պահանջեմք յումեքէ, թէ եւ էաք արժանաւոր, այլ վասն սիրոյն Քրիստոսի, որ կոչեաց զմեզ յիւր արքայութիւնն եւ ի փառս, զի թէպէտ եւ մեք անարժան եմք, այլ բանս վասն զի աստուածային է, արժանաւոր է ընդունելութեան: Եւ ընդունելութիւնն որ այլ ինչ եղիցի, այլ կատարումն գործոց:

Վասն որոյ, աղօթեսցուք ի վերայ միմեանց, մեք յաղագս ձեր՝ որպէս գլուխ վասն անձին, մտադիւրութեամբ ընդունել զսերմն աստուածային բանիս ի սիրտս, եւ պտղաբերել Աստուծոյ՝ մի ի յերից պտղաբերութեանց բարի եւ պարարտ երկրին: Եւ դուք վասն մեր, ըստ որում անձն՝ վասն գլխոյ՝ առողջանալ ի հոգեւոր հիւանդութեանց եւ զօրանալ ի տկարութենէ զգայութեանցս: Որպէս զի, թէ գերան իցէ ի մեզ մերումս տեսարանի կուրացուցիչ, նախ ի բաց մաքրել զայն, զի եւ զայլոց շիւղս տեսանել եւ սրբել կարող լինիցիմք: Բանալ եւ զխցեալ ունկն՝ աստուածայնոյ ձայնին ինչման ճանապարհի առնելով, եւ զհոտոտելիս՝ անմահութեան թափեցելոյ իւղոյ անուամբն անուշացուցանել, եւ զճաշակելիս՝ կենացն հացի քաղցնուլ եւ ծարաւել եւ յագիլ՝ անյագութեամբ արդարութեան եւ իմաստութեան, եւ զլեզուս, որ ի փառս Աստուծոյ եւ ի շինութիւն լսողաց բանից, լինել սպասաւոր՝ աղ լինելով նեխելոց եւ լոյս խաւարելոց, ըստ հրամանի Տեառն՝ նախ՝ անձին, եւ ապա այլոց: Որով եւ զերկոսին դնեմք առաջի լսողացդ զանազան կերպարանօք. պայծառացելոց ոգւով՝ զլուսափայլ բանից ճառագայթ. եւ մթացելոց կամ նեխելոց՝ զաղին օրինակի յանդիմանողական մորմոքումն, որով եւ սկսանիմք այժմ՝ առ որս արժան է, նախակարգել զբանն:

ԱՌ ԿՐՕՆԱՒՈՐՍ ԽԱՐԱԶՆԱԶԳԵԱՑՍ՝ ՈՐ Ի ՎԱՆՈՐԱՅՍ

Եւ արդ՝ առաջին ընդ գերաշխարհիկսդ վարուք եւ քաղաքավարութեամբ խօսեսցուք, առ կրօնաւորսդ՝ որք ի վանորայս եւ ի մենաստանս բնակիք, որք սիւնք էք աշխարհի եւ պարիսպ ընդդէմ թշնամւոյն՝ աղօթիւք ձեր եւ բարի վարուք. հրեշտակք ի մարմնի, եւ աստեղք լուսատուք յերկրի, յորոց ի բարի եւ ի լուսաւոր վարուց փառաւորի միշտ Հայր ձեր՝ որ յերկինս է, որք թէպէտ եւ խրատեալ էք յԱստուածաշունչ գրոց՝ միշտ ի լսելիս ձեր հնչելով, եւ չունիք ինչ պէտս կարեաց՝ մերոց դուզնաքեայ բանից, այլ որպէս ծառայք՝ որք զհասարակականն կերակուր հրաման առնուն ի տէրանց բաշխել՝ ոչ միայն քաղցելոց, այլեւ յագեցելոցն շնորհեն: Նոյնպէս եւ մեք, զի ընդհանուր ծառայակցաց մերոց հրամայեցաք ի Տեառնէ տալ զբանին կերակուր, հասարակաբար պարտիմք մատակարարել փարթամաց գիտութեամբ եւ աղքատաց՝ ի գիտութենէ, զօրաւորաց՝ առաքինութեամբ եւ տկարագունիցն՝ յառաքինութենէ:

Վասն որոյ՝ աղաչեմ զամենեսեան մի նուազութեամբ իւղոյ ողորմութեան եւ սրբութեան աղօտացուցանէք զլոյս հաւատոյ լապտերաց ձերոց, այլ անշիջանելի պահեցէք զճառագայթս աստուածութեան մշտավառ առաքինութեամբ յանձինս ձեր:

Մի՛ վասն սիրոյ նիւթականիս ի հրոյ սիրոյն Քրիստոսի, զոր արկ յերկիր եւ կամի զբորբոքելն վաղվաղակի, ցրտացուցանէք զոգիս:

Մի՛ տայք տեղի օտար հրոյ ցանկութեան ի սիրտս ձեր եւ այնու խնկարկել Աստուծոյ զաղօթս եւ զխորհուրդ աստուածայնոյ պատարագին, որպէս որդիքն Ահարօնի՝ Նաբատ եւ Աբիուդ, այլ նախ մաքրեսջի իւրաքանչիւր ոք խոստովանութեամբ յանմաքուր խորհրդոց եւ գործոց եւ պատարագ կենդանի զինքն մատուսցէ կենդանւոյն Աստուծոյ՝ առաքինութեամբ եւ ապա ի մաքուրն մերձեսցի եւ սրբութեան սրբոցն սպասաւորեսցէ, զի մի, ըստ նմանութեան նոցա, տանջողական հրովն այրեսցի ներքին մարդն, աստ խղճիւ մտաց եւ անդ բոցովն անշիջանելեաւ: Մի՛ լիցի ումեք ի ձէնջ յարձան աղի մածնուլ, որպէս կինն Ղովտայ, յաղագս յետս դառնալոյ յաշխարհական իրս՝ ի հեշտութիւնս ախտից կամ ի ցանկութիւնս հիւթանիւթից:

Քանզի, զորօրինակ, նա յետ պատուհասին ոչ եղեւ համեմիչ կերակրոց իբրեւ զաղ, քանզի քար էր եւ ոչ ի շինուած ինչ պիտանացաւ եղաւ որպէս զքար, վասն զի աղ էր: Ըստ այսմ նմանութեան եւ ամենայն ոք, որ ելանէ յաշխարհէ, որպէս Ղովտ ի Սոդոմայ, եւ բարձրանայ ի կարգ կրօնաւորութեան, որ է հրեշտակական, որպէս նոքա ճանապարհորդեալք ընդ հրեշտակացն ի լերինն, եւ դառնայ անդրէն ի սէր աշխարհիս եւ յախտս թաւալի մեղաց, որպէս եւ կինն այն՝ զի դառնայր դիմօք ի Սոդոմ. ոչ Աստուծոյ է պիտանացու այնպիսին՝ իբրեւ զկրօնաւոր, եւ ոչ աշխարհի օրինաց՝ որպէս զաշխարհական, այլ է անարգ եւ անպիտան, կոխան եղեալ ի մարդկանէ՝ որպէս զաղ անհամեալ. բայց ձեր, որ անփոփոխ էք յաստուածայինսդ, ամենայն ինչ ըստ առաքելոյն խրատու՝ բարեձեւութեամբ եւ ըստ կարգի եղիցի: Որ եւ դարձեալ ասէ՝ «Իմաստութեամբ գնասջիք առ արտաքինսն, գնոյ առեալ զժամանակս» [Կող. Դ 5]. եւ թէ՝ «Զվարս ձեր առաջի հեթանոսաց պարկեշտ ունիցիք» [Ա Պետ. Բ 12]:

Եւ արդ՝ մի ոք ի ձէնջ զվատթարս խոսելով լեզուաւ, կամ իրս ինչ անպատշաճ գործելով անձամբ առաջի արտաքնոցն՝ պատճառ լինիցի բանալոյ զանդունդ բերան նոցա ի հայհոյութիւն սուրբ հաւատոյս եւ կարգիս, որովք կրկին դատաստանս տալոց են այնպիսիքն առաջի Աստուծոյ, առաջին՝ ընդ մեղանացն, զոր խօսին կամ գործեն. երկրորդ եւ մեծ՝ ընդ գայթակղութեան լինելոյն պատճառ:

Մի ոք զընկերակից կրօնաւորաց թողլով զկենակցութիւն՝ առանձինն բնակիցէ, ոչ յաղագս ճգնողական վարուց՝ որպէս միայնակեացք, այլ վասն ագահութեան ախտի, զի զանձին իւրոյ աշխատութիւնն ոչ հասարակաց եկեղեցւոյն, այլ իւր միայնոյ ամբարիցէ, յորմէ վնասք բազում՝ հոգւոց, եւ ի միաբանութենէն՝ օգտութիւնք յոլովագոյնք, որպէս աստուածախօս վարդապետացն ցուցանեն բանք, զի առ բազումս քան զերկիւղն Աստուծոյ առաւել զօրէ ընկերակցացն ամօթոյ երկիւղ, յետս դարձուցանելով զյոժարութիւն մտացն ի չար ցանկութեանց մեղացն կատարմանէ: Եւ եւս՝ բազմապատիկք են շահիցն հոյլք՝ ի միասին եղբարցն բնակութենէ, զոր աւելորդ վարկանիմք գիտողացդ երկրորդել:

Են ոմանք դարձեալ յաշխարհասէր եւ ի մեղկ կրօնաւորաց, զի ոչ միայն սրտիւք ըստ հնոյն Իսրայէլի դառնան յեգիպտական գործս խաւարինս, այլեւ անձամբ իսկ ընդ աշխարհական բնակեն ի գիւղս եւ ի քաղաքս, եւ ի բանից բերանոյ զարդութիւնս եւ ի գործս վատթարութեան, եւ յորովայնամոլութիւնս անպատկառս եւ յարբեցութիւնս անառակս եւ յամենայն անկարգութեանց բերմունս՝ առաւելուն քան զնոսա:

Պարտ եւ արժան էր, զի թէ պատահէր կրօնաւորաց ըստ հարկաւոր ինչ պատճառի բնակել յաշխարհի, իբրեւ զլուսատու լինել աստուածային եւ ուղիղ վարուքն ի մէջ նոցա՝ ի փառաց պատճառս անուանն Աստուծոյ եւ ոչ ի հայհոյութեան: Զայնպիսիսն մանաւանդ յորդորեմք ի նոյն, քան թէ արգելումք, զի օրինակաւ բարեաց՝ բազումք լինին բարիք, որպէս եւ ի նախանձուէ չարացն վարուք՝ չարք յոլովագոյնք:

Արդ՝ հրամանաւն Աստուծոյ եւ մեր, այս եղիցի կանոնական օրէնք ի վերայ այնպիսեացն, փոխել այսուհետեւ զբնակութիւնս իւրեանց ի վանս եւ զվարս իւրեանց ըստ ձեւոյն եւ ըստ կարգին՝ յապաշխարութիւն եւ ի պարկեշտութիւն մինչեւ ի վախճան: Իսկ եթէ ոք ի նոցանէ ոչ լուիցէ աստուածային օրինացս՝ զոր գրեցաք, եւ ոչ ելցէ յաշխարհէ, այլ կացցէ յամառեալ մինչեւ ի մահ իւր՝ ի նոյն, անպարտ եմք մեք ի խղճէ կորստեան նորա ինքն եղիցի արեան իւրոյ պարտական առաջի Աստուծոյ:

Այլ քահանայից պատուէր տամք, զի թէ մինչ յաշխարհի իցէ այնպիսին, եւ վախճան մարմնոյ ընդ հոգւոյն մեռելութեան հասանէ նմա, ո՛չ հաղորդութեան եւ ո՛չ օրինաւոր թաղման արժանի առնել զնա, մանաւանդ զայնոսիկ, որ միշտ յանզղջութեան լինիցին մինչ ի մահ: Իսկ եթէ ոք յայնպիսեացն մերձ եղեալ ի մահ՝ զղջասցի եւ հայցէ արտասուօք զհաղորդութիւն եւ զթաղումն, եւ խոստովանութեան նորա գիտողք վկայեսցեն, եթէ հաստատեալ էր ի միտս՝ ելանել յաշխարհէ, եթէ օրհաս մահուն ոչ էր կանխեալ, այնպիսւոյն վասն ողորմութեանն Աստուծոյ տացի թօշակն վերջին, եւ օրինաւոր թաղումն՝ ոչ որպէս քահանայի, կամ կրօնաւորի, այլ իբրեւ զմիոյ աշխարհականաց:

Բայց մի ոք անընտրողաբար զամենայն, որ յաշխարհի մեռանիցին կրօնաւորք, հաւասար համարեսցի. զի են բազումք, որ հիւրութեամբ եկեալք յաշխարհ, պատահէ նոցա վախճան, եւ այլք, որ ծեր եւ տկար գոլով մարմնով եւ վասն ոչ գտանելոյ խնամս ի վանորայս՝ բնակին յաշխարհի ուղիղ եւ ոչ բամբասելի վարուք, այսոքիկ եւ սոյնպիսիքս պատուով թաղեսցին, յորժամ հասանէ վախճան՝ որպէս զծառայս աստուծոյ:

Դարձեալ՝ զգուշացուցանեմք զճշմարտագունիցդ երամս՝ յաղագս նոր եղելոյ սովորութեանդ ի վանորայս ի մերում ժամանակի, այգեգործ իւրաքանչիւր ոք լինելով ի կրօնաւորաց, որպէս ի գեօղս, որ անվայելուչ է կրօնաւորական կարգի, եւ արտաքոյ առաջին սրբոց հարցն պատուիրանաց: Զի նոքա եւ զորս յաշխարհի ունէին ժառանգութիւնս եւ ստացուածս՝ թողին, եւ թողուլ օրինադրեցին, եւ զխաչ առաքինութեան բարձին եւ զկնի գնացին Քրիստոսի, որպէս եւ Ինքն հրամայէր մեծատանն, թէ՝ «Երթ վաճառեա, զոր ինչ ունիս, եւ տուր աղքատաց, եւ դու առ զխաչ քո եւ զկնի իմ, եւ ունիցիս գանձս բազումս յերկինս» [Մարկ. Ժ 21]: Եւ դարձեալ թէ՝ «Որ կամիցի զկնի իմ գալ եւ ոչ ուրասցի զամենայն, զոր ունիցի յաշխարհի, եւ առցէ զխաչ իւր հանապազ, ոչ կարէ իմ աշակերտ լինել» [Ղուկ. ԺԴ 26-27]: Եւ այլ եւս՝ որ այսպիսիք են աւետարանական պատուիրանք աշակերտելոց անձանց, որ էք դուք: Յորոց բազումք են ի ժամանակիս կրօնաւորաց, որ յաշխարհի առանց ժառանգութեան էին եւ հարկատուք իշխանաց եւ աղքատք ի գոյից եւ կարօտք հարկաւորացն, եւ յորժամ զձեւ կրօնաւորութեան ընկալան՝ տեարք եղեն ի վանորայս բազում ժառանգութեան եւ փարթամացն ստացուածովք, եւ ոչ միայն հարկաւոր պիտոյիցն եղեն անկարօտ, այլեւ աւելորդօքն լցան՝ եւ յաշխարհի հոգովք եւ երկօք տաժանեալք եւ աստ անհոգութեամբ եւ հեշտութեամբ ստուարացեալք: Եւ զիա՞րդ կարիցէ այնպիսին յաշակերտութեան լինել կարգի, եւ ասել ընդ Պետրոսի, «Տէ՛ր, ահա մեք թողաք զամենայնն՝ եւ եկաք զկնի քո, արդ՝ զի՞նչ լինիցի մեզ» [Մատթ. ԺԹ 27]: Յայտ է, զի ոչ եթող ինչ վասն Քրիստոսի, այլ մանաւանդ, զոր ոչ ունէր յաշխարհի, ստացաւ հակառակ Քրիստոսի:

Եւ արդ՝ քանզի աստուածային պատուիրանք ըստ զօրութեան ընդունողացն եդան յիւրաքանչիւր ժամանակի՝ տկարագունիցն թեթեւագոյնք, զի տանել կարիցեն, եւ զօրաւորացն՝ ծանունք, զի յօժարութեամբ բառնան: Ըստ այսմ օրինակի եւ մեք, վասն զի տեսանեմք զբազումս ցամաքեալս յաստուածային սիրոյն, եւ ոչ մի քան զմի նախանձու բարեաց շարժեալք՝ ի բարձրագոյն առաքինութիւնս ձեռնարկելով, որպէս առաջին հարքն, այլ մերոյս նախանձ ի հակառակսն վերաբերի նոցա, այսինքն թէ՝ ո՞վ

քան զընկերս յընդարձակագոյն տեղուջ եւ ի պարարտ երկրի տնկիցէ այգի, եւ թէ՝ զիա՞րդ սնուցանիցէ իմաստութեամբ զնորագոյն տունկսն: Եւ փոխանակ զարուեստս առաքինութեան ուսանելոյ ի միմեանց, յայգեգործութեան հնարս վարժին անհմուտք ի հմտագունիցն: Արժան է, ասեն, այսքան եւ այսպիսի օրինակաւ վաստակել եղամբք եւ բրել ձեռամբ, փայտատօք եւ բահիւք, եւ հակառակ տնկոցն՝ զարմատս եւ զբոյսս արմատաքի խլել, զոր պարտ էր նախ զբարեաց հակառակ բոյսն, որ ի վարս մեր եւ ի բարս, ի բաց հանել ի մէնջ եւ ապա արտաքնոցն ունել փոյթ: Այլեւ հատանելոյն օրինակ զանազանեալ է իւրաքանչիւր տնկոցն սեռից առ իմաստունսն յայնոսիկ, զի զոմանս հուպ յարմատսն եւ զայլսն ի բացեայ հատանեն, յոմանս՝ սակաւ զուռսն, եւ ի կէսս՝ յոլովագոյնս թողուն, եւ այս ամենայն՝ որպէս զի յաճախագոյնս պտղաբերեսցեն եւ յոլովս զգինւոյն չափոյ աճեցուսցեն զթիս: Թողից ասել զպատուաստելոյն հնարս, մի քան զմի առաւելեալ ի հանճար եւ զգործելոյն եռանդն ջերմութեան, զի ոչ զտիւն ոմանք բաւական համարին ժամանակ գործելոյ, այլեւ զգիշերն եւս խառնեն ընդ տունջեանն: Զոր արժան էր յայգի պատուիրանացն Աստուծոյ զայնքան ունել փոյթ եւ յօժարութիւն գործոյ, յորում հրաւիրեցաք ի քարոզչացն, եւ մտաք ի գործ հաւատովք եւ կրօնիւք ընդ դահեկանին վարձու մեզ յԱստուծոյ, յերեկոյանալ կենցաղոյս ժամանակի նման լինելով նմա, ըստ խոստացելոյ:

Դարձեալ՝ յորժամ պատահին միմեանց տեարք այգեաց, կրօնաւորք յայլ եւ յայլ տեղեաց, յետ ողջունին ոչ զողջութենէ հոգւոց հարցանեն եւ զհիւանդութեանց ախտից, եւ ոչ զպատերազմաց դիւաց եւ զխաղաղութեանց, եւ ոչ թէ՝ զիա՞րդ ստասցուք շնորհս արտասուաց՝ ի ժամ աղօթելոյն, այլ թէ՝ յայսմ ամի, ո՛վ եղբայր, զիա՞րդ է պտղաբերութիւն քոյին տնկոցն, առաւե՞լ է, թէ՞ նուազ: Եւ նա թախծեալ սրտիւ պատասխանէ՝ զինչ ասացից, ասէ, զաղէտսն, որ պատահեցան, զի ոմանք ի ճճեաց վնասեցան, եւ յոմանց ծաղիկքն թօթափեցան, եւ այլքն արեւակէզ եղեալ՝ ողկուզաց չորացան, եւ կէսք՝ նեխութեամբ ապականեցան. եւ թէ զի՞նչ արարից՝ անգիտանամ զելս վտանգիս եղելոյ: Եւ ընկերն թելադիր եղեալ նմին՝ խրատ տայ, զոմանս պատուաստել ի տնկոցն, որք պտղակորոյսք լինին, եւ զայլսն զանազան փորձեալ հնարիւք՝ բժշկել ի պատահելոց կրիցն:

Եւ քանզի՝ ի նիւթականացս ցանկութիւն զբաղումս ի կրօնաւորաց ժամանակիս տեսանեմք ըմբռնեալս, որք զթեթեւանալն յայսպիսի ծանրութեան հոգոց՝ դժուարինս վարկանին, եւ գնալ զհետ խրատուն Քրիստոսի, որ հրամայէ՝ ո՛չ հոգովք պաշարել զանձն յաղագս հարկաւորացն կերակրոց եւ զգեստուց, թող թէ՝ վասն աւելորդացն: Վասն այնորիկ եւ մեք ոչ դնեմք օրէնս՝ այսպիսի կրօնաւորաց ամենեւին ի բաց կալ ի տնկագործութենէ եւ յամենայն գոյից ստանալոյ, որպէս վայել է աշակերտաց Քրիստոսի, զի մի ի լսելն դարձուսցեն զդէմսն յարեւմուտս եւ խոժոռեալ ընդ լուր խրատական մեր բանի՝ ի բաց գնասցեն, որպէս եւ մեծատունն այն, այլ զերկրորդն գտեալ, զոր յայսոսիկ հաճոյ իմանամք կամացն Աստուծոյ, եւ զայն դիցուք ձեզ օրէնս: Եւ դուք թէեւ ընդ առաջինն՝ դժուարանայք զամենայնն տալ Աստուծոյ եւ մերկանալ աշխարհի՝ կամաւ, նախ քան զմերկ դնիլն ի գերեզմանի ակամայ, զերկրորդ օրինադրութիւնս ընկալարուք ախորժելի կամօք, զոր թէ յօժարական սրտիւ առնիցէք, հաւատամք ողորմութեանն Աստուծոյ, զի որպէս զառաջինն ընկալցի, եւ ի ձեռն երկրորդիս կատարման՝ առաջինն առաջնորդեսցէ ձեզ վերանալ յօժարութեամբ եւ ոչ բռնութեամբ. եւ այս է՝ զոր ասելոցս եմք:

Յամենայնէ, զոր ստանայք՝ եթէ տունկս եւ եթէ այլ ինչ, զախտ ագահութեան ի բաց մերժեցէք ի նոցանէ, որպէս զբոյս վնասակար ի բարի սերմանց, եւ զաշխատութիւն ձեր, որ ի նոսա, մի վասն յոլովելոյ յինչսն առնիցէք, այլ վասն կամացն Աստուծոյ եւ յերկինս գանձելոյ զերկրաւորս, եւ ի մարմնոցդ աշխատութենէ՝ հոգւոցդ ամբարել գանձ:

Եւ զոր ասեմքս՝ այսպէս եղիցի, որով լինիցին ստացուածք ձեր ի հաճոյս Աստուծոյ:

Ի պտղոցն ժամանակի՝ զպտղաբերացն ձերոց մասն տուք Աստուծոյ ի ձեռս աղքատաց եւ կարօտելոց, եւ մի դատարկ եւ ունայն զխնդրողսն պտղոյն դարձուցանիցէք, զի մի զձեզ Աստուած ի յիւր տնկեալ դրախտէն ունայն դարձուցէ:

Եւ եթէ տայցէք, մի խոժոռ դիմօք եւ զայրացեալ սրտիւ եւ դժկամակ բանիւք՝ իբրեւ զզոհն Կայենի, որ ոչ է հաճոյ աստուծոյ, այլ եւ պատճառ զայրացման, այլ զուարթառատ կամօք, որպէս սիրէ եւ խնդրէ Աստուած:

Եւ ի գինւոյն ժամանակի՝ ի գինւոյ անտի մասնաւորեցէք զբաժինն Աստուծոյ: Եւ յորժամ առաւելուցու քան զպէտս ձեր, եւ հարկ լինի վաճառել, ի գնոց անտի արծաթոյ առաւել պտղաբերեցէք Քրիստոսի՝ տալով տառապելոց եւ գերելոց, եւ մի ամբարիցէք յերկրի եւ յուսայք յետ մահու այլոց ձեռամբ զձերն տալ Աստուծոյ վասն ձեր, զի փոքր է յոյսն այն, չասեմ թէ՝ ամենեւին ընդունայն. եւ երկրորդ բարի, եւ ոչ առաջին. ի յայլոց ձեռն յուսալ առատագոյն լինել յինչս իւր եւ զիւրն կարկամեցուցանել, մինչ իշխան է գոյիցն եւ տէր: Եւ երկբայելի է այր այնպիսի գտանել, որ երկիւղիւն Աստուծոյ մատակարարիցէ զինչսն, ըստ հրամանի գնացելոյն: Զի բազմաց աներկիւղից պատճառ կորստեանն լինի հոգւոյ ստացուածք մեռելոցն, յորժամ ժառանգէ, անառակ եւ անկարգ գնացիւք վատնելով զամենայնն, որ վնասու պատճառ, փոխանակ փրկութեան, լինիցին ինչքն այն ստացողին իւրում:

Դարձեալ, զի թէեւ երկիւղած ոք հանդիպիցի եւ զամենայն գոյս մեռելոյն ըստ կամացն Աստուծոյ տնօրինէ՝ վասն հոգւոյ նորա թողութեան մեղաց, նուազ է ի բարեաց եւ ոչ կատարեալ բարի: Եւ զի այս ճշմարիտ է, ի բանից իմաստնոյն ուսանիմք այն, զի ասէ, թէ՝ «Որ ողորմի աղքատին, փոխ տայ Աստուծոյ» [Առակ. ԾԹ 17]: Եւ գիտէ զայս ամենայն ոք, զի զվճար փոխոյն ոչ օտարի ուրուք, այլ փոխատուին տայ փոխառուն:

Վասն որոյ աղաչեմ, մի յայլ ոք վստահանայք, այլ դուք տուք զփոխն ձեռամբ ձերով ի ձեռս Աստուծոյ, զի թէ զձեզ ճանաչիցէ փոխատուս՝ խնդրող փոխոյն Աստուած յաւուր պայմանի հատուցման իւրոյ, զոր եդ, ի ձեռս տայցէ զվճար փոխոյն:

Իսկ եթէ ձերոց գոյիցն այլ ոք լինիցի տուօղ փոխոյ, նոյն ընկալցի եւ զփոխարէնսն յԱստուծոյ, եւ ձեզ մասն ինչ թերեւս հատուսցի ողորմութեան՝ միջնորդութեամբ տուողին զձերն:

Այլեւ տէրունական հրամանն՝ զոր ի հրապարակախօս ատենի անդ ասելոց է առ աջակողմեանսն, զնոյն նշանակէ, քանզի ոչ ասէ թէ՝ քաղցեալ, եւ այլք վասն ձեր ետուն ինձ ուտել, կամ թէ՝ «Մերկ էի, եւ այլք վասն ձեր զգեցուցին զիս. այլ թէ՝ դուք ետուք ինձ ուտել, եւ դուք զգեցուցէք զիս» [Մատթ. ԻԵ 35]:

Եւ արդ՝ թէպէտ եւ առաջին կամք Քրիստոսի եւ հրամանք այն է, զի ոչ բնաւ ստանայցէ կրօնաւորն ստացուածս, որպէս վերագոյն ասացաք, զի մի յաղագս նիւթականիս հոգալոյ՝ յաստուածային առաքինութեանց աննիւթական հոգոցն խափանեսցի եւ բազում վնասուց՝ հոգոց եւ ծանրութեանց զանձն ի ներքոյ արկանիցէ, այլ ունել ի միաբանական կենացն կերակուր եւ հանդերձ ըստ հրամանին առաքելոյ, եւ այնու շատանալ: Բայց, վասն զի այս ոչ ամենեցուն է, այլ որք վասն սիրոյն Աստուծոյ ատեցին զաշխարհ եւ ելին յաշխարհէ, եւ ոչ յաղագս այլ ինչ պատճառի:

Վասն որոյ եւ մեք՝ այնոցիկ կրօնաւորաց, որք երկակենցաղ կենդանեաց նմանեալք են, զի են ցամաքայինք վասն ձեւոյն եւ են ծովայինք՝ յաղագս ի ծովու աշխարհիս զբաղանաց, զաշխարհայնոցն դիցուք օրէնս, եւ ոչ զգերաշխարհիցն, զի մեծ է

աղքատանալն վասն Քրիստոսի, քան ստանալ ինչս եւ տալ աղքատաց յաղագս հրամանին Քրիստոսի. որքան մեծ է Քրիստոս քան զայն, որ ողորմի աղքատին՝ ի դէմս Քրիստոսի:

Քանզի կամաւոր աղքատն, որ յաղագս Աստուծոյ նմանօղ Քրիստոսի է, վասն մեր աղքատացաւ, ասացաւ ի գիրս՝ իսկ ողորմածն աղքատին՝ բարեկամ Քրիստոսի կոչի, այլ ոչ նոյն ինքն Քրիստոս:

Եւ արդ, զի բոլորովին լինել Քրիստոս՝ մերկանալովն կամաւորութեամբ զամենայն ինչ վասն Քրիստոսի դժուարին է ամենեցուն, ոչ ասեմ թէ անհնարին, զի որք կամին կարօղ են, զոր յայտ առնէ բազմացն կատարումն յամենայն ժամանակի: Դուք այսուհետեւ, որ ստացեալ էք ինչս, զբարեկամացն Քրիստոսի ընկալարուք զաստիճան՝ ողորմելովն աղքատաց, որպէս եւ ինքն իսկ հրամայեաց տէրն, թէ՝ «Տուք ողորմութիւն, եւ ամենայն ինչ ձեր սուրբ է» [Ղուկ. ԺԱ 41], այսինքն թէ՝ յորժամ ի ձերոց ստացեալ գոյիցն տայցէք մասն ողորմութեան աղքատաց՝ յօժարական եւ առատամիտ կամօք, մնացեալն ամենայն սրբին եւ անվնաս լինին ձեզ: Եւ ոչ դատիք իբրեւ զագահս յաղագս ստանալոյն, այլ ողորմութեան արժանաւորիք յԱստուծոյ որպէս զողորմածս ըստ ասելոյն Տեառն մերոյ՝ երանի ողորմածոց, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն:

Նաեւ զայս եւս ասեմք, թէ օրէնք, որ եդան կրօնաւորաց անինչս եւ անստացուածս լինել, թէպէտ եւ յաղագս անզբաղ լինելոյ է յաշխարհական իրաց, եւ միայն հոգեւորացն պարապել, այլ կատարեալ պատճառն՝ յաղագս կարօտ լինելոյ կրօնաւորին, ոչ միայն յաւելորդացն կերակրոց եւ ըմպելեաց եւ զգեստուց, այլեւ ի հարկաւորացն եւս, որպէս զի՝ կարօղ լինիցի պատերազմի ցանկութեան, որ զինուորին ընդդէմ մաքուր կուսութեան, յաղթօղ լինել. զի որք անխտիր տան զանձինս որկորստութեան եւ արբեցութեան, թէեւ դեւք պոռնկութեան գրգռիչս ոչ ունէին ախտից, բաւական է բոցոյ ցանկութեան՝ զառաւելութիւն նիւթոյ որովայնամոլութեամբն տալ, ձգել զնոսա ի կատարումն մեղաց:

Վասն որոյ աղաչեմ, զի թէպէտ եւ յոլովս ունիցիք զնիւթ կերակրոյ եւ ըմպելւոյ առ ձեռն եւ առտնին, այլ յոգիս ձեր խնայելով մի ագահութեամբ եւ որկորստութեամբ յայնոսիկ վարիցիք, այլ պարկեշտութեամբ եւ օրինաւոր, ըստ կարգի կրօնաւորաց: Եւ զոր ի ձէնջ պակասեցուցանէք վասն պատուիրանին Աստուծոյ՝ ի սէր կարօտեալ եւ չքաւոր եղբարց եւ ծերագունից եւ տկարաց, զայնոսիկ ի կիր արկանիցէք, յորոց կրկին ամբարէք ի յոգիս ձեր զբարին՝ զպարկեշտութիւն անձանց ձերոց եւ զսիրով ողորմութիւն կարօտելոց:

Մի՛ ոք գտցի ի միջի ձերում, որ զձեւ կրօնաւորութեան զգեցեալ է եւ յառաւելութիւն գինւոյ տուեալ զանձն իւր՝ զբամբասանս արբեցողաց ընկալցի ի կարգն սուրբ, զի միոյն անկարգութեամբ՝ ամենայն կարգակիցք նորա անգոսնեսցին յաշխարհականաց եւ յայլազգեաց: Եւ թէեւ այլով ամենայնիւ հնար էր անբամբասելի լինել այնպիսւոյն, արբեցութեամբն արտաքս ելցէ յարքայութենէն՝ ըստ բանին առաքելոյ, քանզի ասէ՝ «Մի՛ խաբիք, ո՛չ սպանօղ, ո՛չ շնացօղք, ո՛չ արուագէտք, ո՛չ արբեցօղք» եւ զայլն, որ ըստ կարգի թուէ, «Ոչ ժառանգեսցեն զարքայութիւն Քրիստոսի եւ Աստուծոյ» [Ա Կոր. Զ 9]:

Զի, որք օրինակ լինել բարեաց պարտական են ամենայն տեսողաց, եւ նոքա զայն ինչ գործեն, զոր արգելուն գիրք սուրբք ի յաշխարհականաց, զի՞նչ յոյս աշխարհականին կայցէ, եւ կամ՝ ո՞վ համարձակեսցէ առ նոսա յաղագս վատթար ինչ գործոց յանդիմանութեան ինչ խօսել բան, որք եւ ընդդիմաբանեն զկարգաւորաց ոմանց

զանազան անկարգութիւնս: Ոչ զամենեցուն ասեմք, զի բազումք ի ձէնջ եւ ոչ հացիւ եւ ջրով յագին վասն սիրոյն Աստուծոյ, թող թէ՝ աւելորդ կերակրովք եւ գինեաւ:

Այլ յաղագս անխրատիցն եւ ծուլից, զորս եւ դուք, որ կատարեալքդ էք, խրատեցէք զնոսա, որ ստահակսն գնայցեն, զի ուղղեսցին: Իսկ որք յամառեալք, ի նոյն բերին հանապազ ի լոյծ եւ ի մեղկ կեանս, յետ բազում անգամ խրատելոյն եւ ոչ անսալոյն՝ ի բաց հատէք զանբժշկելի անդամսն ի մարմնոյ եկեղեցւոյ, զի մի՛ փոքր մի խմորն զամենայն զանգուածն ապականիցէ, չարն՝ չարեաց լինելով օրինակ:

Իսկ եթէ ոք յեղբարցն ջատագով է այնպիսումն վասն մարմնաւոր ընտանութեան կամ սիրելութեան, որպէս զի ախտացեալ անդամն ի կարգ առողջիցն պահեսցի՝ լրբաբար գործելով զանպատշաճսն, եւ մերձակայիցն պատճառ լինելով հիւանդութեան՝ զիւրն հոգւոյ ախտ ի նոսա փոփոխելով, որպէս զբոր կորստեան հոգւոյ նորին եւ այլոցն՝ որ նովաւ, օգնականն նորա տացէ պատասխանի առաջի Քրիստոսի, եթէ առաջնորդն իցէ եւ թէ այլ ոք յընկերակցացն: Զի թէ Տէրն զաջ ակնն հրամայէ խլել, եւ զձեռն աջոյ եւ զոտն հատանել, զի՞նչ լինիցին, որք զգայթակղեցուցիչսն առ գայթակղեալսըն պնդեալ պահեն՝ ի վնաս երկաքանչիւրոցն ոգւոց, հիւանդացն՝ աներկիւղ գործելով զվատթարս, եւ առողջիցն՝ գայթագկղելովն եւ բամբասելով:

Իսկ եթէ յետ ի բաց գնալոյն եւ զղջացեալ դարձցի յուղղութիւն այնպիսին շնորհօքն Աստուծոյ եւ ողջասցի ապաշխարութեամբ՝ ճշմարտութեամբ եւ ոչ կեղծաւորութեամբ, ընկալցի վերստին յառողջ անդամոցն Քրիստոսի միաւորութիւնն:

Դարձեալ եւ զայս պատուիրեմք. զի թէ հնար է փոփոխել ձեզ ի փոփոխական բարուց՝ վանաց ի վանս շրջելով, զի վասն դոյզն պատճառի թողուլ զառաջնորդն իւր եւ զկենակից եղբարսն, անհաստատութեան բարուց է նշանակ: Վասն զի բաց ի հոգւոց վնասուէ, որ հրամայեալ է ի գիրս, թողուլ եւ գնալ յաղագս մարմնաւոր ինչ պատճառի, ոչ թողացուցանեն զփոփոխումն ի տեղւոջէն: Եւ յայսմ պատճառէ յազգի մերոյ կրօնաւորաց զբազումս տեսանեմք անհրահանգս եւ անխրատս եւ անհնազանդս աւագագունից. եւ գրեթէ զբովանդակն, բաց ի սակաւուց: Զի յորժամ յանպատշաճսն, կամ ի գործս, կամ ի խօսս, որ անվայելուչ է կրօնաւորաց, տեսանիցեն զոք եղեալ՝ առաջնորդն կամ վարդապետն կամ ոք ի ծերագունիցն, եւ յանդիմանօղ բանիւ սաստիցէ, վաղվաղակի գիշերագնաց եղեալ իբրեւ ծառայ փախուցեալ ի տեառնէ, փախչի զայրացեալ սրտիւ յաստուածային խրատտուէ անտի:

Եւ զի առաջնորդն երկնչի մի գուցէ ի գնալ եղբարց յաղագս այսպիսի պատճառի՝ գործոյ եկեղեցւոյն պակասումն լինիցի, ներօղ լինի ամենայն ստահակ եղբօր, կալ մնալ անբժշկելի ի բարս եւ ի գործս ստահակութեան. եւ այսու աղագաւ՝ անխրատս եւ անհրահանգս մնան այնպիսիքն մինչ ի վախճան:

Նաեւ՝ եւս ծանրագոյն յիմարութեան բանք, զոր պատասխանեն նոքա խրատտուաց իւրեանց մի լինել հետաշրջօղս, ասեն՝ Աստուած ազատ արար զմեզ եւ ինքնիշխանս, զիա՞րդ զազատութիւնս մեր ի ծառայութիւն դիցուք մարդկան: Եւ երանի թէ զազատութիւնն, զոր ետ Աստուած բնութեանս, բարւոք ի կիր արկանէին, այսինքն՝ ի յախտից լինել ազատս:

Վատթար ծառայութիւն եւ վնասարար՝ մեղաց ծառայութիւն է, որպէս Քրիստոս՝ թէ «Որ առնէ զմեղս, ծառայ է մեղաց» [Յովհ. Ը 34]: Իսկ Աստուծոյ ծառայութիւնն եւ վասն Աստուծոյ՝ եկեղեցւոյն, եւ վասն եկեղեցւոյն՝ առաջնորդին, արդարութիւն է եւ ոչ մեղք. զոր եւ առաքեալն օրինադրէ թէ՝ «Ծառայեցէք միմեանց երկիւղիւն Քրիստոսի» [Եփես. Ե 21]. եւ ինքն Քրիստոս հրամայէ թէ՝ «Որ կամիցի մեծ լինել, եղիցի ամենեցուն ծառայ» [Մատթ. ԻԳ 11]. գրէ եւ սուրբն Բարսեղ ի կրօնաւորաց սահմանն, թէ՝

«Ամենայն ժուժկալութիւն եւ առաքինութիւն այնմ, որ զհնազանդութիւն առաջնորդին ոչ ունիցի, անօգուտք են եւ յոչ ինչ պէտս համարեալ»:

Մի ոք յեղբարց տրտնջօղ լինիցի զառաջնորդէ իւրմէ յինչ եւ իցէ պատճառս տրտնջման, թէեւ արդար գտանիցի ի տրտնջելն, զի մի զվարձսն, որ յԱստուծոյ, կորուսանիցէ, եւ ընդ այգւոյն մշակացն առաջնոց դատեսցի, վասն տրտնջելոյն զտեառնէն անիրաւաբար: Զի թէ մարմնաւոր ծառայից հրամայէ առաքեալն՝ հնազանդ լինել ըստ մարմնոյ տերանց, ոչ առ ականէ ծառայելով, այլ միամտութեամբ սրտիւ որպէս Աստուծոյ, «զի ի Տեառնէ, ասէ, ընդունիցիք զվարձսն» [Կող. Գ 22-24]. քանի՞ եւս պահանջէ Աստուած ի հոգեւորացդ, առաւել քան զնոցայն ցուցանել հնազանդութիւն եւ համբերութիւն եւ միամտութիւն՝ եկեղեցւոյ հոգեւոր առաջնորդաց: Զի ոչ միայն ընդ պահոցն եւ աղօթից եւ որ նման սոցին մասանց առաքինութեանց տայ Աստուած զվարձս վաստակոց՝ գործողաց ի յայգի պատուիրանի նորա, այլ առաւել ընդ հաւատարիմ լինելն եկեղեցւոյ՝ ի գործս եւ յաշխատութիւնս եւ յամենայն իրս:

Իսկ զգողսն եւ զկծծիսն եւ զհատուսն, քան զարտաքինսն ի սոյն յանցանս գտեալս, առաւելապէս դատի Աստուած, որպէս զդիտօղ կամաց տեառն ծառայ, քան զայն՝ որ ոչն գիտէ: Զի, զորօրինակ, զսուրբ կերակուրս եւ զըմպելիս՝ պիղծ կայտառք անկեալք ի նոսա եւ հեղձեալք ապականեն, սոյնպէս եւ յարդար վաստակս, յորժամ ձեռն գողոց մերձենան ի կծծութիւն, ինքեանց բարեգործութիւնն հեղձնուն ի հոգիս իւրեանց՝ որպէս զմկունս, եւ զմնացեալ ստացուածսն պղծեն անիրաւութեամբն: Յորմէ զգուշանալ աղաչեմ եւ սուրբ պահել զձեռս ի վնասակար եւ յանիծաբեր անձին ախտիցս, քանզի անէծք ցաւագինք վասն այլ մեղաց ոչ եւս շարժին ի մէջ եկեղեցւոյ, քան յաղագս գողութեան:

Եւ մի ոք փոքր համարեսցի զսա ի կարգ մեղաց, զի ի քարեղէն տախտակսն ի գրեալ օրէնսն մատամբն Աստուծոյ՝ երրորդն է սա կարգեալ, յետ սպանութեանն եւ շնութեանն: Եւ մի ոք կարծիցէ, թէ մեծագոյն իրաց յափշտակութիւնն է ի գողութեան համարի, եւ փոքրն ոչ. ծանիցէ այնպիսին, զի թէպէտ եւ ի տուգանսն զանազանութիւն է, քանզի չորեքպատիկ հատուցանել՝ յօրէնսն հրամայեցաւ զգողութեան վճարումն, եւ տասն դահեկանի չափոյն՝ չորեքպատիկն, կամ հարիւրին կամ հազարին՝ առաւել է քան զմիոյն կամ զերկուցն: Սակայն, անունն մի եւ նոյն է մեծին եւ փոքուն՝ բազմին եւ սակաւուն, զի ոչ թէ որ զմեծագոյն իրս կամ զբազումս գողանայ՝ նա միայն կոչի գող, եւ որ զփոքունս եւ զսակաւս՝ յայլ ինչ անուն վերածայնի, այլ՝ համանունաբար ի վերայ ամենայն գողոց է գողութեան անուն եւ պատիժ, որ զբազումսն գողանայ եւ որ զսակաւսն:

Եւ սահման, որ ընդ գողութեան անուամբ եւ բամբասանօք արկանէ զմարդ՝ այսչափ է, ամենայն ոք, որ զձեռս իւր ձգէ յառնուլ զինչ եւ իցէ իրս եւ աչօքն այսր եւ անդր նայեսցի, զի մի տեսցէ կա՛մ տէր գոյին եւ ըմբռնեսցէ զնա, կա՛մ օտար ոք՝ եւ հայհոյեսցէ, գող է այնպիսին, եւ գողութիւն է զոր առնուն:

Եւ մի ոք ինքն ինքեան իրաւունս առնիցէ, կամ աշխատութեան իւրոյ վարձ՝ զգողացեալն ասելով, եւ կամ այլ ինչ ցուրտ պատճառս յօդելով, անպատիժ համարի լինել զինքն ի դատաստանէն Աստուծոյ. ի նախնի եղեալ օրինակէն զգաստացի այնպիսին. Անանիայ եւ Սափիրայ՝ միթէ անձի՞ն աշխատութիւն էր գողացեալն յիրաց այլոց՝ որպէս եւ քոյդ. ո՛չ, այլ ի սեպհական իւրեանց գեղջն գնոց եւ ի հայրենի ժառանգութենէ, զոր վաճառեալ արծաթոյ եւ սակաւ ինչ խորեալ յաղագս առանձնական իւրեանց պիտոյից, եւ զբազումսն առ ոտսն եղեալ Պետրոսի. տե՛ս զիա՞րդ մահու եղեն պարտականք ի վիմին հաւատոյ արդար իրաւանցն պատուհասեալք. ո՛չ վասն արծաթոյն ինչ կարեաց, զորմէ ոչ ինչ փոյթ էր Պետրոսի,

այլ վասն ստութեանն, որպէս եւ ասէր՝ «Ոչ ստեցեր դու մարդոյ, այլ՝ Աստուծոյ» [Գործ. Ե 3]:

Իսկ առ մերովքս տեսանեմք ոչ միայն գողութիւն, այլեւ ստութիւն վասն գողութեանն, ոչ լոկ բանիւ, այլեւ մեծամեծ երդմամբ ուրացութիւն, որոյ մեղաց չիք թողութիւն. զի եւ ոչ զղջումն՝ խոստովանութիւն առ այն, յորմէ գողացաւն, զի թողութեան իշխանութիւն գողոյն՝ յաղագս գողացելոյ իրին, որ տէրն է գողացեալ գոյին՝ ունի, եւ ոչ օտար ոք խոստովանահայր: Վասնորոյ, զի ոչ խոստովանի նմա եւ ոչ հատուցանէ, զոր գողացաւն ի նմանէ եւ զրկեաց, ոչ ասեմ չորեքկին, ըստ մաքսաւորին Զաքէի, այլեւ ոչ զոր էառն, ոչ ընդունի թողութիւն յաւիտեան:

Են դարձեալ ոմանք ի պակասամիտ կրօնաւորաց, որք թէպէտ եւ ոչ զարտաքին իրս, այլ զանձին իւրեանց զօրութիւն եւ զյաջողութիւն գողանան յեկեղեցւոյն, ի յիւրեանց առանձնական գործս արի եւ արթուն լինելով, եւ ի հասարակացն՝ հեղգ եւ պղերգ, ոչ անպատիժս ի դատաստանէ Աստուծոյ մնան այնպիսիքն ընդ թերահաւատութեանն՝ առաւել քան ընդ պղերգութեանն, զի ոչ հաւատան զաշխատութեանն վարձ ի Տեառնէ ընդունել, այլ զմարդկայինն միայն համարին հատուցումն, որոց յորժամ ըստ կամաց զպէտսն տայ առաջնորդն՝ արիանան ի վաստակսն, իսկ յորժամ փոքր մի նուաղանալ հանդիպի ընդ հեղգութեան գործոյն զտրտունջն եւս յաւելուն:

Ընդ այսոսիկ՝ որ գործոց գրեցան պատուիրանք յԱստուածաշունչ գրոց, եւ շրթանց եւ լեզուոյ դնել դրունս, աղաչեմք եւ դռնապանս, որպէս զի զօգտակարն ի բանից եւ զբարին թողացուսցեն ելանել, իսկ զչարս եւ զվնասակարս եւ զանօգուտս ի սրտին, որպէս ի բանտի, արգելցեն՝ ոչ թոյլ տալով մտացն ծնանել զչար մանկունսն, այլ մանաւանդ հեղձուցանել յինքեան զսերմանեալ յղութիւնն ի սատանայք:

Եւ արդ՝ մի՛ ոք դատեսցի զընկեր իւր, զի մի եւ ինքն դատեսցի յարդարադատէն Աստուծոյ՝ որպէս եւ ասաց տէրն՝ «Մի դատէք, եւ ոչ դատիցիք» [Մատթ. Է 1]:

Մի՛ ոք ի բամբասանս յօժարեսցի, թէեւ ուղիղ իցէ, թող թէ՝ զրահետ վարեալ, զի զի՞նչ օգտեցուցանես զեղբայրն՝ բամբասելովն զնա առ այլս. զքեզ վնասեցեր ի բամբասելն, եւ նա ոչ ինչ օգտեցաւ: Եթէ կամիս օգտեցուցանել զնա եւ զքեզ, տէրունականաւն վարեսջիր խրատով, յանդիմանեա զնա սիրով, որպէս զհիւանդացեալ անդամ՝ սպեղանեօք, նախ՝ առանձնաբար, եթէ ոչ անսայցէ՝ առաջի երկուց եւ երից վկայից. եթէ եւ ի նոցանէ ոչ պատկառեսցի դառնալ յուղղութիւն՝ ասասջիր յեկեղեցւոջն, եւ թէ՝ եւ յեկեղեցւոյն ի հրապարականախատ լինելոյն ոչ զղջասցի, յայնժամ համարեսցի քեզ եւ բամբասեսցի իրաւապէս՝ իբրեւ զհեթանոս եւ զմաքսաւոր:

Եւ արդ՝ մի՛ ոք սովորեցուսցէ ի կրօնաւորաց զլեզու իւր, կամ չարախօսել ի զուր զումեքէ, կամ անիծանել վայրապար, կամ հակառակել ընդդէմ բանից հակառակողաց յանօգուտ կռիւս եւ ի վնասակար վիճաբանութիւնս, կամ ի վիճելն՝ թշնամանաց եւ անարգանաց բանս բարբառել, որպէս զաշխարհականս, որ ոչ վայելէ սրբոց: Զի թէ ընդ դատարկ բանից համարս պահանջէ Քրիստոս, որպէս եւ հրամայեաց, զի՞նչ լինիցին, որք գարշելի եւ վատթար բանիւք վարին անխտրաբար, մանաւանդ, որք ի խեղկատակութիւն սովորեցուսցեն զլեզուս եւ ի ծիծաղական բանս՝ նման լինելով խաղալկացն եւ հացկատակաց, եւ որք ի ծիծաղելն այլայլեն զդէմս եւ կարկաչեն անմտաբար:

Վասն որոյ, աղաչեմ, զի բանք ձեր ոչ լիցին անհամ եւ անաղ, որպէս զռամկաց անմտաց, այլ որպէս աղիւ համեմեալ, ըստ խրատուն առաքելոյ, ի շահ եւ ի շնորհս տալ լսողաց, եւ ոչ ի գայթագղութիւն եւ ի զազրութիւն լինել լսելեաց:

Այլեւ` նոյն ինքն շահաւէտ եւ օգտակար բանքն մի յաճախութեամբ եւ առանց դիպօղ ժամու եղիցին խօսեցեալ յայնմանէ, որ խօսելն գիտիցէ իմաստութեամբ, զի մի ձանձրացեալ` նողկտայցեն լսօղք, եւ դսրովանս դիցեն ատեցօղք բարե բանից, այլ` սակաւք եղիցին, եւ այն` հեզութեամբ եւ հանդարտութեամբ:

Եւ գլխաւորելով զբանս, որ առ մաքրագունիցդ երամք, ասեմք զայս, եթէ խորհուրդք եւ բանք եւ գործք ձեր եւ ամենայն շարժումն հոգւոյ եւ մարմնոյ այնպէս եղիցին պարկեշտք եւ աստուածավայելուչք, որպէս զի` անուանն Աստուծոյ եւ ձեւոյ կրօնաւորութեանդ մի հայհոյութեան եւ պարսաւանաց, այլ գովութեան եւ փառաւորելոյ լինիցին պատճառք ի տեսողաց եւ ի լսողաց: Զի մի լիցի ումեք ի ձէնջ, ըստ հնոյն Իսրայէլի, լսել յԱստուծոյ մարգարէիւն, թէ` «Անուն իմ վասն ձեր հայհոյի ի մէջ հեթանոսաց» [Ես. ԾԲ 5], այլ, մանաւանդ, տէրունական բանին, որ առ աշակերտսն, արժանաւոր առնիցէք զանձինս պայծառ առաքինութեամբ, թէ` «Այսպէս լուսաւորեսցի լոյս ձեր առաջի մարդկան, որպէս զի` տեսցեն զգործս ձեր բարիս եւ փառաւորեսցեն զհայրն ձեր, որ յերկինս է» [Մատթ. Ե 10]:

Եւ այս ինչ սակաւուք` առ աշակերտեալ եղբարսդ ասացեալ ի մէնջ` ի փառս Աստուծոյ, աւարտեսցին:

ԱՌ ԱՌԱՋՆՈՐԴՍ ՍՐԲՈՑ ՈՒԽՏԻՑ ՎԱՆԱԿԱՆԱՑ

Փոքր ինչ եւ առաջնորդացդ, ի յերկինս ճանապարհորդելոցն տացուք ծառայակցաբար զհոգեւորական եւ զաստուածային բանին կերակուր, որք զաչաց ունիք գործ եւ սպասավորութիւն մարմնոյ եկեղեցւոյ:

Զի, զոր օրինակ, աչք առաջնորդեն անձին յամենայն շարժումն ի լավագոյնսն կամ ի վատթարագոյնս, ըստ այսմ նմանութեան եւ առաջնորդք` առաջնորդելոցն: Եւ որպէս բիբք աչացն, եթէ մաքուրք լինիցին ի յախտից ինչ ի ներքս անկելոց, սրատեսութեամբն անմոլար առաջնորդէ անձին յուղիղ ճանապարհն. իսկ եթէ շամանդաղք մթինք զերակսն լուսոյ, որ ի գլխոյ անտի յաչսն իջանեն` խնուն անտեսութեամբն, սխալէ եւ ընդ ինքեան ի խորխորատ մահու զբոլոր անձն իւր արկանէ:

Ըստ այսմ օրինակի եւ առաջնորդք եկեղեցւոյ, որ ոք երկոքումբք աչօք լուսաւորեալ իցէ, այսինքն` գիտութեամբ Աստուածաշունչ գրոց, եւ առաքինասէր գործովք` ամբծութեամբ, եւ սրբութեամբ եւ ամենայն արդարութեամբ, զոր պատուիրանք Աստուծոյ ուսուցանեն, այնպիսին` որպէս անձին իւրոյ, սոյնպէս եւ համօրէն եղբայրութեանն բարւոք առաջնորդէ յաստուածայինսն: Իսկ որ զմի յաչացն բաց ունիցի եւ միւսովն կափուցեալ իցէ, այսինքն` որ կամ գիտութիւն առանց գործոց առաքինութեան եւ կամ առաքինութիւն առանց գիտութեան ունիցի, թերի է ի բարեաց եւ ոչ կատարեալ. քանզի միականեաց նմանի այնպիսին:

Զի թէպէտ եւ որ զիմաստութիւնն ունիցի` գիտէ զշաւիղս արդարութեան ճանապարհին ուղիղ ուսուցանել բանիւ, այլ ինքեան ոչ գնալովն ընդ նոյն գործով` ոչ կարէ հաւանեցուցանել զայլս գնալ: Նոյնպէս եւ այն, որ սրբութեամբ վարուք իցէ միայն առանց գիտութեան գրոց, թէպէտ եւ անձամբ իւրով գնայ ընդ ճանապարհ օրինացն Աստուծոյ, բայց զի այլոց` որպէս արժան է, ոչ գիտէ իմաստութեամբ առաջնորդել, վասն այնորիկ` բազում անկարգութիւնս մտանէ յեկեղեցի: Իսկ այնոքիկ, որ զերկոսեան տեսարանս աչաց խաւարեալս ունիցին ի լուսոյ, այսինքն` զի են տգէտք աստուածային գիտութեանց եւ են պղերգ յամենայն գործս արդարութեան, մանաւանդ թէ` եւ հակառակօքն լցեալք եւ յանդգնին տալ զանձինս յառաջնորդութիւն եկեղեցւոյ, որ եւ զբազումս տեսանեմք յայսպիսեաց ի մերումս թշուառացեալ

ժամանակի ձեռնամուխ եղեալ յայտնիկ, լինին այնպիսիք ըստ տէրունական առակին՝ «Կոյր կուրի յորժամ առաջնորդէ, ասէ, երկոքին ի խորխորատ անկանիցին» [Մատթ. ԺԵ 14], որք ոչ յԱստուծոյ, այլ ի սատանայէ շարժեալք՝ դիմեն յառաջնորդութիւնն յայն՝ ի կորուստ ինքեանց եւ առաջնորդելոցն:

Վասն այնորիկ՝ եւ մեք զաստուածային բանի խրատու սերմն յայնց առաջնորդաց յոգիս սերմանեսցուք, որք օրինօքն Աստուծոյ վարել յօժարին զառաջնորդութիւնս իւրեանց, որք Աստուծով սկսանին եւ առ Աստուած կատարեսցին:

Առ որս եւ ասեմք, մի՛ անփոյթ առնիցէք զաշակերտելոց եղբարցն ի հոգւոյ ինչ վտանգս անկեալ ուրուք, կամ ի մարմնոյ. քանզի համարս տալոց էք ընդ իւրաքանչիւրոցն: Մի՛ զնիւթականին գործոյ միայն պահանջել զկատարումն անթերի, եւ զհոգեւոր գործոյ զառ ի նոցանէ կատարելոյ անփոյթ առնել, այլ ի վատթարաց զգուշանալ եւ լաւագունիցն պատկառ կալ՝ միշտ խրատ տալով, զոր մանաւանդ պահանջէ ձեւն եւ կարգն, զոր ընկալան: Վասն զի այսմ կարգի է մեռեալ լինել աշխարհի եւ աշխարհական իրաց, եւ կենդանի Քրիստոսի եւ նորին պատուիրանաց, ըստ խրատուն Պօղոսի. զի զայգի օրինացն կոչեցան գործել, եւ ոչ զարտաքնոցն մշակութեան գործ: Եւ որ այն միայն գործէ աստ, եւ ի հոգեւորացն ոչ բնաւ, կամ զնիւթականսն ի բոլոր սրտէ, եւ զաննիւթն ի հարկէ եւ առ աչս մարդկան, ոչ եղեւ լսելի ներքին ականջօք տէրունական հրամանին, թէ «Գործեցէք՝ մի զկորստական կերակուրն, այլ զայն, որ տանի ի կեանսն յաւիտենից» [Յովհ. Զ 27]:

Գործել արժան է եւ զայս, քանզի դատարկութիւնն չար է, որպէս եւ Պօղոս խրատ տայ, մանաւանդ զի եւ օրէնս դնէ, եթէ «Որ գործիցէ ոչ՝ եւ կերիցէ մի» [Բ Թես. Գ 10], զոր եւ ինքն կատարէր յասելն՝ «Զցայգ եւ զցերեկ գործէաք առ ի չծանրանալոյ ումեք» [Բ Թես. Գ 8], եւ թէ «Ձեռքս այս պաշտեցին զիս, եւ որ ընդ իսն էին» [Գործ. Ի 34]: Բայց յաղագս մարմնական գործոյն զհոգեւորսն անտես առնել իբրեւ զաւելորդ իրս՝ յոյժ վատթարագոյն է աշակերտելոց բանին: Քանզի պարտ է, որպէս երկրորդ է մարմին հոգւոյն, առաջին զհոգւոյն հոգալ կերակրոց, որ են աղօթք եւ ամենայն բարեգործութիւնք, եւ ապա՝ զմարմնոյն եւ զմարմնականաց, զի եւ առ մարդիկ նախ տէրն կերակրի՝ սպասաւորեալ ի ծառայիցն, եւ ապա ծառայքն ի նշխարէ տերանցն: Եւ ի մեզ՝ քանզի մարմինն ծառայական է եւ հոգին տիրական եւ կամք մտացն դատողական, արժան է դատողականին ի կարգի պահել զերկաքանչիւրսն: Յառաջագոյն զհոգին կերակրել հոգեվորական կերակրօք ի ձեռն մարմնոյն սպասաւորութեան, եւ ապա զմարմնականացն հոգալ՝ հոգւոյն իմաստութեամբ եւ տնօրինութեամբ:

Արդ, յայտնիկ եւ որ նման սոցա բարեկարգութիւնս՝ պահեսջիք զմիաբանութիւն եղբայրութեան ձերոյ:

Դարձեալ՝ մի կողմնաւոր բարուք զոմանս սիրել, ջոկս առնելով եւ զոմանս անտես առնել, ոմանց աւելորդօք բերիլ ի պէտսն, եւ այլոց՝ եւ ոչ հարկաւորօքն բաւականանալ, այլ սէրն հասարակաց եղիցի՝ ըստ սրբոյն Բարսղի կանոնադրութեանն, եւ պատիւ՝ որոց վայել է:

Իսկ կերակրոցն բաշխումն՝ ըստ չափոյ աշխատութեանն առ իւրաքանչիւրսն լիցի՝ առաւելութեամբ եւ նուազութեամբ: Զծերացեալսն եւ զվտանգեալսն, որք զմանկութեան ժամանակն եւ զզօրութիւն անձանց ի յաշխատութիւնս եկեղեցւոյն ծախեցին, մի բարձի թողի առնիցէք, որպէս ոչ ժամանակին պիտանացուք, զի մի բարկասցի Տէր, քանզի թէ՝ օտարաց վտանգելոց, նաեւ թշնամեաց՝ խնամ տանել հրամայէ Քրիստոս եւ ողորմել, եւ պատուհաս սպառնայ, որք ոչն առնեն, քանի՞ եւս եղբարցն եւ անդամոց եկեղեցւոյն: Վասն որոյ, զծերս պատուեցէք եւ ծերատածեցէք,

ըստ հրամանին առաքելոյ, եւ զտկարացեալսն խնամարկեցէք տեսչութեամբ եւ պիտոյից նոցա պատրաստութեամբ՝ ըստ չափոյ զօրութեան ձերոյ: Գիտեմք, զի այսպիսեաց բարեկարգութեանց խափանելոյ աղքատութիւն ժամանակիս է պատճառ, բայց ոչ զառաւելն, այլ զյօժարութիւն կամացն եւ զկարն պահանջէ Աստուած:

Մի զնուիրեալն յեկեղեցիս՝ կամ կենդանւոյ միաբանութեան, կամ մեռելոց յիշատակի, անձին միայնոյ սեպհականեսցէ առաջնորդն, այլ ի պէտս եկեղեցւոյն ծախիցէ: Զնոյն եւ հատուսցէ եկեղեցեաւն զհոգեւոր պարտսն, զի մի յարդար դատաստանին աւուր պահանջեսցէ իւրաքանչիւր ոք զտուեալն, եւ զի՝ ոչ ունիցի յայնժամ հատուցանել զիւրն առեալ բարեգործութիւն՝ փոխարէն՝ տայցեն:

Եւ թէ առաջնորդն առաջին՝ զոր առ յաւուրս իւր ի ծախս եկեղեցւոյն վատնեաց հաստատուն վկայիւք եւ ոչ ժամանեաց յաղագս օրհասին մահու կանխելոյ՝ հատուցանել զպարտսն, երկրորդն, որ զկնի նորա ժառանգէ զառաջնորդութիւն եղբայրութեանն, պարտական է վճարելոյ եւ, եթէ անտես առնէ, ունի տոկոսեօք վճարել առաջի Քրիստոսի: Իսկ եթէ ոչ վկայեն նմա ի պէտս եկեղեցւոյն առնել զառեալն, ինքն՝ որ էառն, հատուսցէ ի հանդերձելումն:

Մի ոք ինքնակամ ախտիւ շարժեալ՝ կաշառանօք աւագաց յափշտակեսցէ զառաջնորդութիւն վանաց՝ առանց ժամանակին առաջնորդի քննութեան եւ հրամանի, քանզի երկու են պատճառ իրաւացի փոխելոյ զվանաց առաջնորդս. կամ՝ վասն զանարժանս գործելոյ արտաքոյ օրինաց Աստուծոյ, եւ այն՝ ճշմարիտ վկայիւք, կամ՝ եկեղեցւոյն ոչ շինութեան, այլ աւերման լինելոյ պատճառ: Եւ առանց այսոցիկ, եթէ յանդգնի ոք հակառակ յառնել, մեղանչէ յօրէնս Աստուծոյ:

Եւ զոր ինչ միանգամ կանոնեալք են եւ եդեալ ի բանս սրբոց հարցն յաղագս առաջնորդաց՝ առ ի խրատ եւ յուղղութիւն ի բանս, ի գործս եւ յամենայն բարեձեւութիւնս կարգաւորութեանց, զամենայն բարեացն զտիպսն եւ զօրինական փութասջիք յանձինս ձեր նկարագրել: Եւ թէ եւ զամենայնն ոչ էք բաւական կատարել յաղագս ծմեռն գոլով ի բարեաց ժամանակիս, գոնէ զյոլովսն գործով կատարեցէք եւ առ պակասեալսն զյօժարութիւն կամաց ունիցիք, եւ զղջումն եւ տրտմութիւն՝ վասն պակասութեան:

Զի յորժամ յայսոսիկ հաստատիցէք զմիտս, հակառակ բարւոյ ոչ կարէ տեղի գտանել յոգիս ձեր:

Վասն որոյ եւ մեք աղաչեսցուք զՏէր, զի առաջնորդացդ եւ առաջնորդելոցդ յաջողեսցէ եւ յերկնայինն հետեւել ճանապարհ՝ մեօք հանդերձ, զի ամենեքեան արժանասցուք խոստացելոց բարեացն, որ ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի Տէր մեր :

ԱՌ ԱՌԱՋՆՈՐԴՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ՝ ՈՐ ԵՆ ՅԱՇԽԱՐՀԻ, ՈՐ ԿՈՉԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՆՔ

Խօսեսցուք եւ առ դասս եպիսկոպոսաց սրբոց, որ էք տեսուչք կարգեալք յԱստուծոյ՝ հոգւոց հաւատացելոց, որ են յաշխարհի. որ թէպէտ եւ ըստ կարգի երկրորդ եդաք յաղագս բարեկարգութեանն՝ նախ առ վանականսն, սակայն ըստ աստիճանի՝ առաջին էք:

Զորս աղաչեմ նախ քան զամենայն՝ ի միտս ձեր գալ եւ ճանաչել իմաստութեամբ զաստիճանիդ, զոր ունիք, զբարձրութիւն եւ զգործ, եթէ ուստի՞ սկսաւ, եւ վասն է՞ր եդաւ, եւ զի՞նչ հրամայեցաւ առնել յայնցանէ, յորոց հաստատեցին զսա: Զի յորժամ զայսոսիկ գիտիցէ ոք, որպէս պարտն իցէ գիտել, մի ի յերից աստի շահիցի, կամ

ճանաչելովն զծանրութիւն սորա եւ զդժուարակրութիւն, եւ ոչ յօժարութեամբ դիմել իբր ի դիւրին իրս եւ ի հեշտալիս՝ գիտելով զիւր տկարութիւնն, այլ ի բաց հրաժարել, թէեւ բռնադատիցի յիւրոց մտացն ախտից կամ ի մերձակայից՝ որպէս եւ առաջին սուրբքն արարին եւ ուսուցին. կամ թէ յանձն առցէ զլինելն, փութայ ըստ հաճոյիցն Աստուծոյ կատարել զտնտեսութիւն գործոյն, կամ թէ՝ ոչ արասցէ զանարժանն՝ ճանաչէ զպակասութիւն բարւոյն եղեալ յինքեան եւ զվնասն, եւ խղճիւ մտաց իւրոց դատէ զանձն՝ յանցաւոր զինքն համարելով:

Արդ, թէ՝ ուստի՞ սկսաւ ասասցուք:

Սկիզբն եպիսկոպոսութեան եղեւ յայնմանէ, որ երդմամբ առ զքահանայութիւնն ի Յօրէ, ըստ կարգին Մելքիսեդեկի. ոչ ըստ աստուածութեանն, այլ ըստ մարդկութեանն, ոչ յանբանից մատուցանելով պատարագս, ըստ ահարօնեան քահանայութեանն, այլ զանձն իւր մատոյց կամաւոր պատարագ ի վերայ խաչին՝ Յօր, վասն ըղդ մեզ հաշտութեան: Եւ զնոյն քահանայապետութիւն, զոր ինքն ի Յօրէ ընկալաւ յաղագս խաչին մահու ի վերայ այնոցիկ, զորս գնեաց արեամբն իւրով, շնորհեաց աշակերտաց իւրոց ի ժամանակի համբառնալոյն յերկինս, ըստ աւետարանին Ղուկայ, թէ՝ «Եդ ձեռս ի վերայ նոցա եւ օրհնեաց զնոսա» [Ղուկ. ԻԴ 50], եւ ապա ինքն, ասէ, վերանայր յերկինս, զնոյն օրինակ պահանջելով եւ ի նոցանէ, թէ՝ որպէս ես ոչ հեշտութեամբ, այլ չարչարանօք եւ մահուամբ ընկալայ զքահանայութիւն ի վերայ ազգի մարդկան, եւ դուք նմանապէս մահու չափ նահատակեցարուք ի վերայ ոչխարաց հօտի իմոյ, զոր ստացայ արեամբ իմով. որք եւ արարին, ըստ հրամանին՝ մեռանելով ի վերայ ժողովրդեանն, որ հաւատացաւ նոցա ի Տեառնէ:

Եւ յորժամ հանդերձեալ էին առաքեալքն Քրիստոսի ելանել յաշխարհէ, ընտրէին ի հաւատացելոց անտի արս երկիւղածս եւ իմաստունս եւ կացուցանէին փոխանակ իւրեանց գլուխ ժողովրդեանն ի քաղաքս, եւ ի գաւառս, զորս եւ եպիսկոպոս անուանեցին, որ թարգմանի՝ տեսուչ:

Արդ, այս թէ ուստի՞ սկսաւ՝ ասացաք:

Պարտ է գիտել եւ զայն, թէ յաղագս որո՞յ պատճառի եդաւ ի Քրիստոսէ եւ յառաքելոց նորա այս գործ եպիսկոպոսութեան. յայտ է թէ՝ վասն լինելոյ գլուխ եւ հրամանատար քահանայից եւ ժողովրդոց, եւ որպէս զդէտ աննիրհ աչօք մտացն նայել ի վերայ ամենեցուն՝ զթիւրեալսն ուղղել եւ զուղիղսն հաստատուն պահել յուղղութեանն:

Եւ թէ զինչ՞ հրամայեցաւ լինել եպիսկոպոսին եւ կամ զի՞նչ առնել, զայս Պօղոս յայտ առնէ առ Տիմոթէոս գրելովն, թէ՝ «Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել» [Ա Տիմ. Գ 2] որպէս Աստուծոյ տնտեսի, հեզ, ցած, պարկեշտ, հիւրասէր, բարեսէր, արդար, սուրբ, ժուժկալ, մի՛ արծաթասէր, մի կռուող, մի՛ հարկանօղ, այլ հանդարտ եւ այլն եւս:

Անարատն ասելովն, յամենայն արատոյ, որ ըստ հոգւոյ եւ մարմնոյ իցեն, մաքուր լինել հրամայէ:

Իսկ որպէս Աստուծոյ տնտեսի՝ զայս յայտ առնէ. զի թէ մարդիկ նիւթական գոյից իւրեանց տնտես զանարատսն ասէ ընտրեն լինել, այսինքն՝ որ ոչ գողացի աւազակօրէն, եւ ոչ հեղգայցէ ի խնամ տանելոյ գոյիցն եւ ի պահպանութենէ, քանի՞ եւս արժան է անարատութիւն եւ արթնութիւն եւ զգուշութիւն ունել տանն Աստուծոյ տնտեսաց, որ է եկեղեցի սուրբ, ոչ զնիւթականս ասեմ զեկեղեցւոյ, այլ զհոգիս մարդկան, որք շինին տաճար Աստուծոյ կենդանւոյ, զորս պարտ է որչափ զօրութիւն իցէ Աստուծոյ տնտեսին անխախտելի պահել զշինուածս աստուածաբնակ տաճարացն, եւ ոչ տալ գողանալ սատանայի իւրով պղերգութեամբն ի հոգեւոր

գանձուց անտի, ոչ դիւր եւ ոչ յորոց զտնտեսութեանն ունի գործ, տացէ նոցին օր ըստ օրէ եւ զբանին կերակուր ի ժամու՝ ըստ տէրունական հրամանին:

Յեզ, ցած, պարկեշտ. հեզութեամբն յուշ առնէ նմանօղ լինել Մովսիսի եւ Դաւթի՝ որք ի հնումն էին հովիւք ժողովրդեանն Իսրայէլի, թէ նոյնպէս պարտ է եւ նորոց հովուացս հեզութեամբ եւ հանդարտութեամբ հովուել զժողովուրդս, որպէս հովիւք՝ զհօտս, եւ ոչ ճոխութեամբ եւ սաստկութեամբ՝ ըստ աշխարհի իշխանաց: Իսկ ասելովն թէ՝ ցած, զխոնարհութեանն ուսուցանէ, զի անդէպ է եպիսկոպոսին հպարտութեամբ եւ գոռոզութեամբ լինել առ հնազանդեալ ժողովուրդսն, որպէս զգործակալս բռնաւորաց, այլ հեզութեամբ եւ խոնարհութեամբ բերիլ առ ամենեսեան, որպէս եւ Քրիստոս յայտնապէս զինքն տայ օրինակ. «Ուսարուք յինէն, ասէ, զի հեզ եմ եւ խոնարհ սրտիւ» [Մատթ. ԺԱ 29]: Եւ դարձեալ՝ ցուցանելով զօր ի խոնարհութենէն օգուտն եւ զառ ի հպարտութենէն վնասն՝ ասէ, «Ամենայն՝ որ բարձրացուցանէ զանձն՝ խոնարհեսցի, եւ որ խոնարհեցուցանէ զանձն՝ բարձրասցի» [Մատթ. ԻԳ 12]: Եւ Պօղոս զգուշացուցանելով զՏիմոթէոս, զի մի զանկատարսն հոգւոր եւ մարմնաւոր հասակաւ վերակոչեսցէ յաստիճան եպիսկոպոսութեան, ասէ՝ «Մի մատաղատունկ, զի մի հպարտացեալ ի դատաստանս անկցին սատանայի» [Ա Տիմ. Գ 6]: Քանզի սատանայ ընդդէմ արարչին Աստուծոյ հպարտացեալ՝ եւ վասն այնորիկ անկաւ յերկնից, եւ պարտական է յաւիտենական դատաստանացն եւ մշտնջենաւոր տանջանացն: Վասնորոյ, հրամայէ, թէ՝ ցած, զի մի նորին ախտիւն ըմբռնեալք՝ նորայն դատաստանի եւ պատժոց կցորդք եղիցին:

Պարկեշտ. պարկեշտն անուն՝ մի է, բայց առ ամենայն շարժումն հոգւոյ եւ մարմնոյ պատշաճեալ բերի պարկեշտութիւնն՝ ի բանս մի շատախօս լինել, ի կերակուրս եւ յըմպելիս եւ ի զգեստս մի աշխարհօրէն բերիլ, այլ ըստ նոցա նմանութեան, որոց խաչեալ է աշխարհ: Նաեւ յընթացս ճանապարհի ոչ երեւելի եւ կազմեալ երիվարօք եւ կամ կիսիշօք ամբարձեալ եղիցին ի բարձրն կոյս, այլ վասն զտկարացեալ մարմինն միայն բառնալոյ, ըստ պատահելոյ կրողին: Եւ ոչ սրընթաց ծիովք շահատակել, եւ շամբք եւ բազէիւք որսականօք բերիլ առ երէվայրիս եւ թռչունս, որպէս լսեմք զոմանց, թէ՝ իցեն: Որ այնքան պատշաճի այսմ ձեւոյ ունողաց այս գործ, որպէս թէ՝ զգտակ կարմիր դիցէ ի գլուխ իւր կրօնաւորն՝ փոխանակ քուսիթայի, եւ զգեստ բեհեզեայ ընդ ասուոյ եւ այծեաց: Եւ կերակուրքն եւ ըմպելիքն ոչ յաճախութեամբ եւ անկարգութեամբ, այլ պարկեշտութեամբ եւ չափաւորութեամբ եղիցին, ըստ Աստուածաշունչ գրոց խրատաւ: Եւ բանք բերանոյն մի անմտաբար խեղկատակութեամբ կամ աշխարհօրէն, զառականս կամ զանկածութիւնս ի լեզուն յեղյեղլով անարգել զոք, այլ բղխեսցէ սրտիւն զբան բարի՝ ըստ մարգարէին, ի յօգուտ եւ ի շնորհս լինել լսողաց՝ ըստ առաքելոյն, եւ մի ի վնաս եւ ի տաղտկութիւն եւ ի պատճառս աղարտելոյ զառաքելականն աստիճան:

Յիւրասէր. ըստ Աբրահամու եւ Ղովտայ եւ այլոց նահապետացն, որք այնչափ գտան հիւրասիրութեամբն հաճոյք Աստուծոյ, մինչ զի եւ զԱստուած, հանդերձ հրեշտակօք, ընկալան եւ պատուասիրեցին: Եւ ոչ ասէ հիւրընկալ, այլ հիւրասէր, քանզի հիւրընկալութիւն է երբէք, զի ի հարկաւոր ինչ պատճառէ լինիցի, կամ ի բռնութենէ, կամ ի պատուոյ երեսաց, կամ գովութիւն եւ փառս որսալոյ ի պատուասիրելոցն: Իսկ սիրով ընդունելութիւն յայտնեցանէ յամենեցունց ազատ է, որով եւ խնդութեամբ ընդունի զեկեալ հիւրսն եւ ոչ տրտմութեամբ, եւ զուարթ ցուցանէ կերպարանս եւ ոչ խոժոռ, եւ թախծեալ դէմս եւ ոչ գժմնելով ինչ բարբառի բանս, այլ ուրախարար եւ խրախճանականս, որ յոյժ լաւագոյն է հիւրոցն, քան զկերակուրսն:

Վասն այսր պատճառի հրամայէ եպիսկոպոսաց եւ քահանայից, նաեւ ամենայն քրիստոնէից՝ ոչ միայն հիւրընկալ, այլեւ հիւրասէր լինել:

Բարեսէր. եւ ո՞ր են բարիքն, զորս հրամայէ սիրել. ոչ զկարծեցեալ բարիսն, որ են ախտաւոր բարիք մարմնականք, կամ հոգեկանք եւ նիւթք աշխարհի, այլ նախ եւ առաջին զճշմարիտ բարին սիրել զԱստուած, որ է սկիզբն եւ աղբիւր բարութեան, երկրորդ՝ զպատուիրանս նորա որ է բղխումն յաղբերէն բարեաց յԱստուծոյ, ըստ Դաւթայ, թէ՝ «Սիրեցի զպատուիրանս քոյ քան զամենայն ոսկի եւ զտպազիոն» [Սաղմ. ճԺԸ 127]. երրորդ, զորս ի մարդկանէ լինին բարիք: Իսկ զհակառակ բարւոյն զչարն, այսինքն՝ զսատանայ, եւ զորս ի նմանէ սերմանեալ զմեղս ատել եւ ի բաց դառնալ, ըստ նորուն Դաւթայ, թէ՝ «Զմեղս ատեցի եւ անարգեցի, եւ զօրէնս քո սիրեցի» [Սաղմ. ճԳԸ 163]: Նաեւ զչարասէրն եւ զանդարձսն ատել եւ ի բաց դառնալ, յորոց յետ բազում անգամ խրատելոյն եւ ոչ դառնալոյն՝ հրաժարել հրամայէ տէրն, եւ համարել որպէս զհեթանոս եւ զմաքսաւոր:

Արդար. արդարութեան անուն մի է, բայց զամենայն պարունակէ յինքեան զմասունս բարեաց, որ ունին զնա: Որպէս եւ արդարարքն առաջինք, որք վկայեցան յԱստուծոյ՝ Յօբ եւ Զաքարիա եւ Յովսէփ եւ այլք բազումք ըստ նոցին օրինակի պարտ է լինել, ասէ եւ եպիսկոպոսին՝ արդար եւ ճշմարիտ առաջի Աստուծոյ եւ մարդկան, եւ արտաքոյ ստութեան եւ անիրաւութեան՝ ի բանս եւ ի գործս:

Սուրբ. առաջին սուրբ այն է, որ մաքուրն է՝ յամենայն ախտից, որ պատերազմին ընդ ոգին, որ ոչ խոցուածս ընդունիցի ի սկզբանն եւ ոչ դեղոց կարօտանայցէ: Երկրորդ՝ սուրբ է, որ թէպէտ եւ հարկանիցի ինչ նետիւք բծից, ոչ ասեմ մինչ ի կատարումն ոչ լինի ի ներքոյ անկեալ թշնամւոյն, միշտ խոցոտելոյ զոգին՝ հեշտութեանցն ախտից տեղի տուեալ, եւ երկրորդ բնութիւն զնոյն սովորութիւն առնելով, այլ, մանաւանդ, զանցեալ խոցուածսն բժշկեսցէ դեղովք ապաշխարութեան եւ յառաջակայիցն՝ զինուք աղօթից եւ պահոց եւ պահպանութեամբ զգայարանացն զգուշանալ. ոչ վերստին խոցոտիլ սովորական նետիւքն, այլ այնքան ատել զնոսա, մինչ զի յիշատակ նոցին ոչ հեշտութիւն, այլ տրտմութիւն բերել մտացն:

Արդ, որ յայսմ մասին է յառաջնոյն կամ յերկրորդիս, նա է սուրբ եւ այսմ առաքելական աստիճանի արժանաւոր, իսկ որ ախտիցն յօժարութեամբ տուեալ տեղի է՝ ոչ պատերազմի ընդ նոսա, այլեւ խնամով թաքուցանէ յինքեան զխմորն չարութեան, եւ միշտ խոցեալ ոգւով ոչ ատեայ զխոցմանն պատճառս. այլեւ սիրէ եւս եւ ոչ բժշկել փութայ զխոցուածսն, այլեւ օր ըստ օրէ նորոգել զվէրսն, ոչ է, եւ ոչ ասի սուրբ այնպիսին, եւ ոչ ընտրութեամբն Աստուծոյ կոչի սպասաւորել աստուածայնոցն, այլ իւրով ախտիւն շարժեալ՝ ըստ ներելոյն Աստուծոյ ձգի յայնոսիկ՝ ի կորուստ անձին եւ բազմաց:

Ժուժկալ. ժուժկալութիւնն իբրեւ նիւթ եւ տեղի իմն է ամենայն առաքինութեանց, զի որ կրէ յինքեան զառ ի չարեաց ժուժկալութիւն, կրէ եւ զբովանդակ մասունս բարեաց. եւ որ ոչ ունի զսա, անհաստատ է յամենայն բարութիւնս, զի թէպէտ եւ յօժարի ի բարիս եւ սկսանի, այլ ոչ կատարէ, որպէս այն, որ կամեցաւ առանց խորհելոյ շինել աշտարակ:

Եւ ժուժկալութեան սահման այս ինչ է. յամենայնէ, յորոց օրէնք Աստուծոյ հրաժարեցուցանեն զմեզ, պարտ է ժուժկալ լինել. առաջին՝ խորհրդոցն վատթարաց ոչ տալ տեղի առ միտսն, այլ ընդդէմ կալ ժուժկալութեամբն եւ հալածել ի սրտէն, զի մի եւ կատարումն հետեւեսցի: Զնոյն ժուժկալութիւն պարտ է եւ աչացն դնել պահապան, ոչ բռնադատիլ հեշտութեամբ ի յայրատ հայեցուածս կամ ի չարակնութիւնս, այլ անարատապէս հայել յարարածս Աստուծոյ. եւ ականջացն՝ ոչ յօժարութեամբ ունկնդիր լինել վնասակարաց բանից, այլ օգտակարաց. եւ լեզուոյ՝ ոչ խօսել զայն ինչ բանս՝ որով արտաքինքն վարին, որ է անվայելուչ սրբոյ աստիճանին, այլ զպիտանին եւ զգովելին. եւ սրտի՝ ոչ բարկանալ տարապարտուց, այլ հեզ լինել.

եւ ձեռաց՝ ոչ յանիրաւի զոք հարկանել, այլ վաստակել զքարիս եւ յաղօթս ամբառնալ. եւ բերանոյ՝ ոչ մերձենալ տարաժամ ի կերակուրս, այլ պահօք դաստիարակիլ. եւ ոտից՝ ոչ գնալ ի շաւիղս գայթակղութեան ոգւոց, այլ ի ճանապարհս արդարութեան. եւ ոչ եւ միոյ անդամոյ թոյլ տալ ժուժկալութիւն, որ ունի զնա, շարժիլ ի վատթարագոյնսն: Արդ, այսոքիկ եւ որ սոցին նման՝ է ժուժկալութեան գործ:

Մի արծաթասէր. արծաթասիրութիւնն՝ զոր մայր ասէ Պօղոս ամենայն չարեաց, թէպէտ եւ ամենայն ումեք եւ յամենայն գործս՝ յորում են մարդիկ, վնասակար է, առ թագաւորս եւ դատաւորս առ իշխանս եւ գործակալս, եւ առ ամենայն ոք, որ յաշխարհի են, բայց առաւել առ հոգեւոր առաջնորդութիւնս: Քանզի առ աշխարհի իշխանութիւնս՝ ըստ մարմնոյ առնէ վնաս ումեք, կամ անիրաւ դատելով կամ զրկելով, կամ յափշտակելով կամ զրպարտելով, կամ գողանալով կամ սպանանելով, կամ որ յայսպիսեաց իցեն. իսկ առ հոգեւորս այս զհոգիս վնասէ: Քանզի յայսմ ախտէ է զանարժանս յառաջ կոչել յաստուածայնոցն սպասաւորութիւն ի կորուստ կոչողացն եւ կոչեցելոցն, եւ զարժանաւորս յետս կացուցանել, զպիղծս՝ իբրեւ զսուրբս, եւ զսուրբս՝ իբրեւ զպիղծս վարկանելով. եւ բիւրք են առ ի նմանէ խառնափնդորեալ կարգք յեկեղեցւոջ, որք խոտելիք են Աստուծոյ, զորոց Դաւիթ ասէ հոգւովն, թէ՛ «Խոտեցին այնոքիկ, ոյք ընտրեալ են արծաթով» [Սաղմ. ԿԷ 31]: Վասն այնորիկ հրամայէ առաքեալն վասն եպիսկոպոսաց, թէ մի՛ արծաթասէր, մի՛ կռուօղ, մի՛ հարկանօղ, քանզի թէ Քրիստոսի ես աշակերտ, մանաւանդ թէ՝ փոխանակ զհեզութեան նորին ընկալ զօրինակ, որպէս հրամայէ աշակերտելոցն, թէ «Ուսարուք յինէն, զի հեզ եմ եւ խոնարհ» [Մատթ. ԺԱ 29]. զորմէ եւ Եսայի ասէ, թէ՝ «Ոչ աղաղակեսցէ, եւ ոչ վիճեսցի» [Ես. ԽԲ 2]. եւ ինքն իսկ Տէրն երանի տայ հեզոց եւ խաղաղարարաց:

Եւ զի ոչ ամենայնիւ ներօղ պարտ է լինել եւ հեզ առաջնորդին, այլ առ յանցաւորս զսաստն ի կիր արկանել. տայ եւ այնմ օրինակ, զի առեալ խարազան եւ եհան արտաքս զվաճառականսն ի տաճարէն, եւ այն զի՝ չուանեայ եւ ոչ ի կարծր նիւթոց:

Խրատէ զառաջնորդս՝ ոչ զդառնութիւն միայն ի կիր արկանել առ յանցաւորս, այլեւ քաղցրութիւն եւ ներողութիւն ունել ի սաստելն, վասնորոյ յաւելու ասել, թէ՝ այլ հանդարտ. եւ զհանդարտութեան չափ տէրունականն ուսուցանէ խրատ, որ ոչ միայն զինքն, այլեւ զընդիմակն հանդարտ առնէ. զի յետ միոյ դիմաց ապտակին՝ զերկրորդն մատուցանել հրամայէ առաջի անիրաւին, որով թէ եւ քան զգազանս խստագոյն իցէ, քան զոչխարս հանդարտագոյն լինիցի: Եւ ինքն Քրիստոս ոչ աղաղակէր եւ ոչ վիճաբանէր, այլ որպէս զոչխար ի սպանդ վարիւր՝ ըստ Եսայեայ, զնոյն նմանութիւն պարտ է եւ առաջնորդաց եկեղեցւոյ բերել յինքեանս, բայց ոչ առ ամենայն ժամանակի: Քանզի յիւրոյ անձին արհամարհութիւն, որ յանիրաւաց, բարւոք է հանդարտութիւն եւ վարձուց արժանաւոր: Իսկ յորժամ զաստուածային պատուիրանս տեսանէ արհամարհեալ յանզգամաց, առ այնպիսիսն ոչ զհանդարտութիւն, այլ զբարկութիւն ի կիր արկանել արժան է, ըստ բարւոյ նախանձուն Եղիայի վառելով, որպէս եւ Տէրն, յորժամ առ ինքն ծգէին զնախատանացն բանս՝ դիւահար կոչելով, ներելով տայր զպատասխանին ասելով՝ «Յիս դեւ ոչ գոյ» [Յովհ. Ը 49]. իսկ յորժամ առ Հայր եւ Հոգին, ցասնոյր եւ վրէժխնդիր լինէր, այսինքն՝ յորժամ նոքա, որք զգործսն սատանայի գործէին, հայր կոչէին զԱստուած, ասէր՝ «Դուք ի հօրէ սատանայ էք» [Յովհ. Ը 44]. եւ յորժամ զգործս Հոգւոյն՝ Բէեղզեբուղայ՝ իշխանին դիւաց տային, ասէր թէ՝ «Ամենայն որ ասէ բան զՈրդւոյ մարդոյ թողցի նմա, բայց որ զՀոգին Սուրբ հայհոյէ, մի՛ թողցի նմա» [Մատթ. ԺԲ 32]: Այսոքիկ եւ սոյնպիսիքս են բարւոք, եւ ըստ կամացն Աստուծոյ՝ երբեմն հանդարտութեան, եւ երբեմն ոչ հանդարտութեան օրինակք, զոր առաքեալն հրամայէ ունել եպիսկոպոսին:

Յաւելու եւ զայս, վերակացու, ասէ, լինել բանին վարդապետութեան, այսինքն՝ ուսանել եւ գիտել եւ սպասաւորել աստուածային օրինացն քարոզութեան. եւ առաջին զայն ստանալ գործ եւ ապա զնիւթականացն հոգաբարձութիւն, որպէս առաքեալքն արարին եւ ուսուցին, քանզի ասէին՝ «Ոչ է պարտ թողուլ մեզ զբանն Աստուծոյ եւ պաշտել զսեղանս» [Գործ. Զ 2]: Թէպէտ եւ սեղանն այն աղքատաց էր սպասաւորութիւն եւ ոչ անձանց, բայց զի զմարմինս կերակրել զաղքատաց՝ փոքր համարէին ի բարիս, քան զհոգի աղքատացեալս ի բարեաց հոգեւորական կերակրովն, որ է բան վարդապետութեանն: Նորին աղագաւ նիւթականին կերակրոց զՍտեփաննոսեանքն եդին սպասաւորել ժողովրդոցն, իսկ ինքեանք զբանն Աստուծոյ քարոզէին:

Եւ այս է՝ զոր հրամայէ եպիսկոպոսաց վերակացու լինել բանին վարդապետութեան, եւ զողջամիտսն մխիթարել, այսինքն, որք ոչ ունիցին հիւանդութիւն հաւատոյ, որք զաթոռն ընդունին զառաքելական, պարտին եւ զգործն ստանալ զառաքելոցն, որպէս եղեն հետեւողքն նոցին սուրբ հարքն առաջինք:

Եւ թէ որք զեպիսկոպոսութեանն ունիցին աստիճան, եւ ոչ իցեն վարժեալք վարդապետական բանիւ, պարտ է յայնցանէ, որք կրթեցան յայս շնորհ աստուածային, մերձ առ ինքեանս ունել, զի տացեն ծառայակցացն յիւրաքանչիւր ժամու զբանին Աստուծոյ զկերակուրս, եւ զհակառակորդսն, ասէ, կշտամբել: Երկու գործս դնէ բանին վարդապետութեան վերակացու լինելովն առաջնորդաց. առաջին՝ զծառայակիցսն կերակրելով ըստ աւետարանական հրամանին, երկրորդ՝ զթշնամիսն ճշմարտութեան, որք հակառակին հաւատոյն բանի եւ օրինաց Աստուծոյ եւ աւանդութեանց եկեղեցւոյ՝ ըմբերանել աստուածային գիտութեամբն, զի մի զպարզամիտս ի ժողովրդոցն՝ պատիր բանիւքն ծգեսցեն ի կորստեան իւրեանց խորխորատ, ըստ ընտանի գազանացն կրկին գործոյ, որք զվայրենի գազանսն հալածեն եւ զհօտս հովուին պահեն արթնութեամբ, որպէս կարգեցան:

Արդ, որք զառաջինն ընկալան ի Քրիստոսէ զգործ եպիսկոպոսութեան՝ դասք առաքելոցն, այսպէս արարին ինքեանք եւ ուսուցին հետեւողաց իւրեանց նովին օրինակաւ վարիլ: Իսկ յայժմուս թշուառութեան ժամանակի այնքան հեռացաք ի բարւոյ նոցին նմանութենէ, մինչեւ զի ոչ այլ ինչ գործոյ պատճառ գիտել զեպիսկոպոսութիւնն, որք յօժարին ստանալ զնա, բայց միայն զանազան հնարիւք ինչս ժողովել ի հնազանդելոցն եւ փառս որսալ ի փառաւորչաց, զոր անարգանս պարտ է ասել եւ ոչ փառս: Քանզի ճշմարիտ փառք այն են, որ ի ձեռն բարեաց գործոց անուանն Աստուծոյ լինիցի ոք փառաւորութեան պատճառ, ըստ Տեառն հրամանին, թէ՝ «Տեսցեն զգործս ձեր բարիս եւ փառաւոր արասցեն զՀայր ձեր, որ յերկինս է» [Մատթ. Ե 16]: Իսկ անձին առ ի մարդկանէ փառքն ոչ միայն հակառակ են փառացն Աստուծոյ՝ ըստ ասելոյն ի Տեառնէ զոմանց, թէ՝ «Սիրեցին զփառս մարդկան առաւել, քան զփառս Աստուծոյ» [Յովհ. ԺԲ 43], այլեւ ի գովչացն առ երեսս դսրովեալք լինին իբրեւ զախտաւորս, յորժամ տեսանեն ցանկութեամբ զհետ ընթացեալ գովութեան եւ փառացն, որ ի նոցանէ:

Թողից ասել զեւս դժնդակագոյնսն այսր ժամանակի եպիսկոպոսաց գործ, զի եւ բազում անարգանաց եւ տուժից տանին յայլազգեաց, ոչ յաղագս աստուածային օրինացն, որպէս առաջին սուրբքն, զի այն երանութեան էր արժանաւոր, այլ վասն սնոտի փառացն յուսոյ եւ զգերփեալսն ի հնազանդելոց պէսպէս հնարիւք եւ բռնութեամբ, զոր յեկեղեցւոյ պայծառութիւն եւ յաղքատաց պէտս հրամայեցաւ լինել, զայնոսիկ ժողովեն որպէս զմաքսաւորս, եւ բռնակալաց աշխարհի նուիրեն: Եւ ոչ թէ ի նոցանէ բռնադատելով զայն առնեն. քանզի ի սոյն իսկ յազգէ մերմէ սկսաւ այս գործ չարութեան, եւ ծանուցաւ այլազգեաց յաներկիւղից ոմանց եւ ի փառամոլից, որք մի ի միոյ վերայ յառնելով տակաւին աճեցուցանեն զկապալս ի վերայ եկեղեցւոյ

Քրիստոսի, որպէս զտուևս բաժից կամ զներկոցաց, որոց մեղաց չիք թողութիւն՝ ըստ առ ի յԱստուած մեղուցելոցն: Որ ոչ միայն քահանայապետութեան չեն արժանի՝ որ զայս դաժան գործ սկիզբն արարին մուծանել յեկեղեցի, եւ կամ այնոքիկ, որք ի հայրապետաց ընկեցեալք յաթոռոյ՝ վասն հոգեւոր պատճառի, այլազգեաց բռնաւորութեամբ եւ յաւելուածով կապալացն՝ դարձեալ փութան յափշտակել զեպիսկոպոսութիւնն, այլեւ՝ ոչ քրիստոնէութեան հաւատոյ եւ կարգի եւ ոչ օրինաւոր քահանայական թաղման եւ սրբոյ պատարագին յիշատակի:

Զի՞նչ ասել եւ զմօրէն այսուցիկ չարեաց, զյայտնապէս հակառակացն ճշմարտութեան եւ սրբոյ աթոռոյ Լուսաւորչին, որք ինքնաշարժ ախտիւք եւ բռնակալաց աշխարհի հրամանօք զանձինս իւրեանց յայս աստիճան հոգեւոր բարձրութեան ձգեն, եւ ոչ ընտրութեամբ Աստուծոյ եւ աստուածայնոց արանց համօրէն ազգիս, որպէս օրէնն պահանջէ, որով բիւր նեխութեան եւ ապականութեան անդամոց Քրիստոսի լինին պատճառ: Զի թէ ի գլուխն Ահարոնի իջանեն շնորհք Յոգւոյն Սրբոյ, որ է հայրապետութիւնն, եւ ի գլխոյն ի մօրուսն՝ յեպիսկոպոսութիւնն, եւ ի մօրուացն ի գրապանակսն, որ է քահանայութիւնն, եւ ի գրապանացն ի զգեստն, որք են ժողովրդեանն դասք:

Եւ արդ, զո՞ր արդեօք իւղ շնորհաց ունիցին, որք յԱհարոնեանն գլխոյ օտարացեալք են, եւ ընդ Դաթանայ եւ Աբիրոնի, որք հակառակ կացին մեծին Մովսէսի եւ Ահարովնի,

յօդեալք իցեն գործովք, կամ եթէ զոր կամակորութեամբն մերկացան՝ բաժանեալք եւ որոշեալք ի շնորհաց, զիարդ կարիցեն զյինքեանց կարուսեալն այլոց ընծեռել:

Որք յաղագս սոյն եւ այսր իրի յանդգնութեան՝ ի ժամանակս տեառն մերոյ եւ եղբօր Գրիգորիսի կաթուղիկոսի սրբոյ, ի սուրբ լեառնն՝ մեծաւ սիւնհոդոսիւ, սուրբ եւ առաքինեաց արանց ազգիս Յայոց՝ ժողովով աւելի քան զերկու հազար եւ հինգ հարիւր անձանց եպիսկոպոսաց, վարդապետաց, հարց վանականաց եւ միանձանց սրբոյ լերինն, նզովեալ հերքեցան յեկեղեցւոյ Քրիստոսի, եւ սրով բանին Աստուծոյ հատեալ՝ ի բաց ընկեցան որպէս զնեխեալ եւ զփտեալ անդամ յառողջ մարմնոյ եկեղեցւոյ՝ անէծս ցաւագինս կուտեալ ի գլուխ նոցա, որոց ոչ եկեալ ի միտս, եւ ոչ զգացեալ զմահու ցաւս հոգւոց՝ առնելով զդեղ կենաց ի դեղատուէ իմաստնոյ, եւ բժշկիլ զղջմամբ եւ ապաշխարութեամբ ի մահահամբոյր պատուհասէն: Այլ, հանգոյն իժի եւ քարբի, խցեալ զլսելիս աստուածային բանին, դեռեւս յամառեալ բորբոքին ի նոյն չարութեան, արբեալ եւ յիմարեալ փառամոլ ախտիւ իբրեւ զգազան կատաղիս, ոչ դադարեն մուծանել զխռովութիւն յառագաստ խաղաղութեան երկնաւոր հարսնարանի՝ փեսայացեալ բանին, զոր արեամբն գնեալ՝ ազատեաց ի չար մշակութեանց բանսարկուին, որոց արիւն ի գլուխ իւրեանց եղիցի, եւ վրէժ չարութեան գործոց նոցին՝ յանձինս իւրեանց լիցի:

Այլ դուք, որք ճշմարտութեանն էք ջատագովք եւ նոյն բարեաց հետեւօղք, աղաչեմք պատրաստ լերուք ամենայնիւ ի գործ հոգեւոր հովուութեանդ, զոր ընկալայք ի ճշմարիտ հովուապետէն, ամենայն զգայարանօք ըստ վերոգրեալ սահմանիդ եւ ըստ կանոնական խրատու սուրբ առաքելոցն եւ նոցին հետեւողաց, որպէս զի համարձակութեամբ եւ պարզերես կացջիք առաջի աւանդողին ձեզ զտաղանդ պատուիրանին՝ տալով զհամար շահիցն նմա կրկնապատիկ յաւելուածով, յորմէ լսիցէք զբարբառն երանաւէտ, եթէ՝ «Ծառայ բարի եւ հաւատարիմ, որովհետեւ ի սակաւուդ հաւատարիմ ես, ի վերայ բազմաց կառուցից զքեզ, մուտ յուրախութիւն տեառն քոյ» [Մատթ. ԻԵ 21-23]: Որում եւ մեզ լիցի աղօթիւք ձեր հանդիպիլ ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի Տէր մեր:

ԱՌ ԴԱՍՍ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ

Դարձուսցուք այսուհետեւ զկարգ բանիս առ դասս քահանայիցդ, որք աստիճանաւ երկրորդ էք եպիսկոպոսաց եւ կարգեալ էք քահանայական գործառնութեամբ նուիրել զամենայն զորդիս Աստուծոյ՝ ծնանելով զամենայնսն մկրտութեամբ սուրբ աւազանաւն՝ յորդէգրութիւն Հօրն երկնաւորի եւ ի ժառանգակցութիւն Քրիստոսի Աստուծոյ, եւ մեղսաքաւիչ մարմնոյ եւ արեանն Տեառն բաշխմամբ կերակրել զհոգիս նոցա յանմահութիւն:

Եւ արդ՝ աղաչեմ զամենայնսն սիրովն Քրիստոսի բանալ զաչս մտաց եւ զարթնուլ ի մահաhիրաւէր թմբրութենէ կենցաղոյս եւ ճանաչել զզօրութիւն երկնային գործոյդ, յորս հրաւիրեալ կոչեցայք, որ եւ հրեշտակական գերաշխարհիկ զօրութեանցն է գեր ի վերոյ այս աստիճան, որք անարատութեամբ եւ սրբութեամբ պաշտեն զսա:

Եւ որովհետեւ արժանի եղէք յերկնայինն գործ մատուցանել զանձինս, մի եւ մի իւիք պատճառս տայք արատոյ անկանել ի պաշտօնդ ձեր՝ ըստ առաքելոյն խրատու, այլ արիաբար եւ յօժարամիտ սրտիւ, առանց ծուլութեան զկանոնեալ սահմանս աղօթից սուրբ հարցն կատարեցէք ըստ իւրաքանչիւր ժամու: Եւ մաքուր հոգւով եւ սուրբ սրտիւ եւ անարատ հաւատով եւ մեծաւ յուսով եւ պարզ մտօք եւ կատարեալ ահիւ եւ դողութեամբ սպասաւորեցէք աստուածային խորհրդոյն եւ մի իբրեւ ջուր ընդ խողովակ անցանիցէք անմտաբար ընդ խորհրդական բանս աղօթիցն, զոր մատուցանէք, եթէ սաղմոսերգութիւնք են եւ եթէ ընթերցումն սուրբ գրոց, եթէ պաշտօներգութիւն եւ եթէ քահանայական աղօթք սրբոյ պատարագին եւ այլոց կարգադրեալ կանոնացն, այլ յոյժ մտաւորաբար. եւ թէ գոյ հնար արտասուօք եւ մեծաւ երկիւղիւ, որպէս թէ դուք նորոգապէս բղխէք զնոսա ի սրտէ եւ ի մտաց ձերոց, զի ամենայնքն խնդրուածք են առ Աստուած զանազան եւ պէս պէս պարգեւաց եւ բարութեանց մեզ առ ի նմանէ: Եւ ինքն պարգեւատուն բարեաց Աստուած, յորժամ տեսանէ զջերմեռանդն հայցուածս խնդրողին, առաւել առատապէս շնորհէ զխնդրելին, ըստ այնմ, եթէ՝ «Որ խնդրէ առնու» [Մատթ. Է 8] եւ որ զկնի:

Գիտասջիք, զի յառաջագոյն ի ժամանակս առաքելոցն, մինչդեռ նոր ծաղկեաց զարունն հաւատոյ, ամենայնքն լի էին Հոգւով Սրբով եւ շնորհօք Հոգւոյն, յինքեանց մտաց խօսէին զբանս աղօթից՝ ըստ ժամուն պիտոյից զպատարագին խորհրդածութեան եւ զամենայն կատարողապետութեանց:

Իսկ ի ժամանակս յետինս, քանզի հանդերձեալ էր ձմեռն մեղացն սառնամանեօք խստութեան ցրտացուցանել զբորբոքումն առ Աստուած սիրոյն յամենեցունց, եւ բթացուցանել ի շնորհաց Սուրբ Հոգւոյն, տեսեալ հոգւոյ ակամբ սուրբ եւ հոգեկիր վարդապետք եկեղեցւոյ՝ եւ այնր աղագաւ գրով աւանդեցին զամենայն զկնի եկողացս: Զի նոքօք անվրէպ եւ անսայթաք առաջնորդեալք՝ կատարեսցուք զամենայն կարգաւորութիւնս եկեղեցւոյ, վասնորոյ զսոյն մտաւորաբար պարտք է մատուցանել եւ մեծաւ հաւատով եւ յուսով:

Ծաներուք եւ զայս, զի կոչումն անուան քահանայութեանդ ձերոյ՝ ոչ է ի մարդկանէ եւ ոչ ի ձեռն մարդոյ, այլ յայնմանէ, որ կոչեցաւն քահանայ ըստ կարգին Մելքիսեդեկի, որ եւ ինքն է ճշմարիտ քահանայ եւ քահանայապետ եւ պատարագ Աստուծոյ Հօր. եւ նա ետ ձեզ զկոչումն անուան իւրոյ եւ յանձն արար ընդ անուանն եւ զգործն իւր՝ հովուել զժողովուրդ իւր եւ ուսուցանել միշտ զգործս բարիս եւ տալ զանձն օրինակ բարեաց ամենեցուն, ըստ որում եւ Պօղոս գրէր առ Տիմոթէոս, թէ՝ «Մի՛ անփոյթ առնէր զշնորհացդ, որ տուաւ քեզ ի ձեռնադրութենէ երիցութեան» [Ա Տիմ. Դ 14]: Եւ դարձեալ՝ թէ՝ «Քահանայք կրկին պատուոյ արժանի եղիցին, որք աշխատիցին բանիւ եւ վարդապետութեամբ» [Ա Տիմ. Ե 17]:

Վասնորոյ, աղաչեմք, զի ըստ անուանդ կոչման եւ զգործն կատարիցէք. եւ որպէս հարք եւ ծնողք ժողովրդեան ձերոյ՝ յամենայն ժամ տուք նոցա զիոգեւոր խրատս, միշտ ուսուցանելով յեկեղեցւոջ, ի հրապարակս եւ առտնին, զամենայն ոք ըստ իւրաքանչիւր հասակի՝ զգուշացուցանելով եւ յորդորելով յաստուածայինսն:

Եւ թէպէտ եւ ամենայն բարեաց տեսակօք եւ առաքինութեամբ կատարեալք իցէք, սակայն զեկեղեցւոյ պայծառութենէ եւ զսրբոյ Պատարագին պատուական եւ մաքուր զգեստուց մի անփոյթ առնէք, որպէս լսեմք զոմանց՝ եթէ հասարակաց զգեստուք եւ աղտեղեալ տրեխօք ելանեն ի բեմն սուրբ եւ զսարսափելի խորհուրդն անխորհրդական զգեստուք կատարեն, եւ զայն ի պարկեշտութիւն անձանց համարին, հանելով զժողովուրդն արտաքոյ եկեղեցւոյն եւ զդուռն ընդդէմ ձգելով. եւ ոչ միայն, այլեւ անմտաբար ի բամբասանս բերին ոմանց եկեղեցեաց եւ ի մերս բարեզարդ կարգաւորութիւն:

Եւ արդ՝ մի ոք վայրապար եւ անխորհուրդ համարեսցի զքահանայականն զգեստ, զի որպէս ի հնումն առ Մովսէսիւ նկարեցաւ խորհուրդ սրբոյ պատարագին նախօրինակօք եւ նորումս կատարեցաւ ի Քրիստոս, նոյնպէս եւ քահանայք հնոյն՝ նորոյ քահանայութեանս էին տիպք, եւ պատմուճանն Ահարովնի՝ նորոց քահանայիցս զգեստուցն յարացոյց, զոր եւ սուրբ առաքեալքն, գործակցութեամբ Յոգւոյն Սրբոյ, կատարելապէս յարդարեցին զլրումն եկեղեցւոյ, եւ յամենայն տեղիս ձեռնադրեալ կարգէին քահանայս եւ սարկաւագունս, եւ պատուիրէին ներքին եւ արտաքին մաքրութեամբ սպասաւորել փրկական խորհրդոյն, որ եւ ընդ բնաւ աշխարհս մեծազարդ պայծառութեամբ զարդարեալ լինէին եկեղեցիք ընդհանուր ազգաց քրիստոնէից՝ պայծառազգեստ վայելչութեամբ սպասաւորել սրբութեանցն: Նա եւս առաւել եւ Հայաստանեայցս ազգի եկեղեցիք ի սուրբ Լուսաւորչէն մերմէ սկսեալ մինչեւ յաւերումն աշխարհի ի հիմանց:

Բայց այսոցիկ բարւոյ աւանդութեանց հակառակելոյ առաջնոց հարցն սրբոց ոչ այլ ինչ է պատճառ, քան թէ տգիտութիւն եւ ինքնօրէն անձնահաճ կամապաշտութիւն, որք ոչ տեսին զառաջին պայծառութիւնս մինչ ողորմութեամբ Տեառն լի էր երկիր, այլ ի հալածանացս ծնեալ ժամանակի ընդ խրթնատեսակս նայեցան տգեղութիւն, որովք կապեալ են յամենայն ուրեք ազգ մեր յաղքատութեան, որպէս ընդ երկաթոյ ի ներքոյ լծոյ ծառայութեան իւրաքանչիւր ազգաց՝ ուր եւ իցեն, ոյք եւ հարկաւոր պիտոյիցն կարօտ են ըստ մարմնոյ, թող թէ պայծառութեան եկեղեցւոյ ի խնդիր, եւ ըստ հոգւոյ ամենեւին անշարժք ի բարիս, զի ցամաքեցաւ սէրն՝ ըստ տէրունական բանին: Ոչ որպէս առաջին հալածանացն ժամանակին ՝ նոր հաւատացեալքն ի Քրիստոս, յորս այնքան զօրանայր սէրն Աստուծոյ՝ մինչ զի ի հալածանսն առաւել մեծամեծս եւ վայելուչս տեսանեմք շինեալ ի նոցանէ եկեղեցիս, քան մինչ խաղաղութիւն եղեւ եկեղեցւոյ:

Եւ արդ՝ ո՞ ի գիտնոց զխաւարին զայս տեսանելով անկարգութիւն, որ յաղքատութենէ եւ յաւերմանէ, եւ զբարկութիւնս, որ յԱստուծոյ աւանդութիւնս եւ օրէնս կարծելով, եւ նորին աղագաւ յանդգնին հակառակել աստուածաւանդ հրամանացն:

Այլ մեր ի բաց թողեալ զանիմաստ հակառակորդացն զվիճմունս, հնազանդ եղելոցդ օրինաց Աստուծոյ ի վերայ ասացելոցս եւ զայս աւանդեսցուք պատուիրան, որ վասն այսր իրի խնդրոյ:

Ոչ ունել քահանայից յԱստուծոյ եւ ի մէնջ հրաման առանց սուրբ ծածկութի պատարագամատուցին զգենլոյ մատուցանել զսուրբ պատարագն, կամ աւետարան կարդալ, կամ խաչ առնուլ ի ձեռս, կամ յայլ ինչ ի սրբութիւնսն մերձենալ. եւ այսոքիկ,

զորս գրեցաք սակաւուք եւ որ նման սոցին՝ արտաքին մարդոյս զգուշութիւն, որոց հանդերձեալ են սպասաւորել աստուածայնոցն:

Ասասցուք եւ յաղագս ներքին մարդոյն, որ եւ օրինակ է արտաքնոյն, զարդ՝ սորին հոգեւոր պայծառութեան զարդու. մի ոք ի ձէնջ անարժանութեամբ աստուածային խորհրդոյն սպասաւորեսցէ եւ կամ զոք ի ժողովրդենէն անքննաբար հաղորդեցուսցէ, զի մի ընդ Յուդայի եւ ընդ խաչահանուացն դատապարտեսցի:

Մի ոք ծածկելով յոգի իւր զգործս մեղաց առանց ճշմարիտ խոստովանութեան եւ այնպէս մատիցէ ի տէրունական խորհրդոյն սպասաւորութիւն, զի մի զբարկութիւն Աստուծոյ շարժեսցէ ի վերայ ինքեանն եւ աշխարհին, եւ ի բաց ընկեսցի յաստուածային հարսանեացն, քանզի զխաւարատեսակ մեղացն զգեցեալ պատմուճան՝ եմուտ յեկեղեցի Աստուծոյ, որ է օրինակ վերին հարսնարանին, որ եւ լսելոց է զահագին բարբառն, «Ընկեր, զիա՞րդ մտեր այսր, զի ոչ ունէիր հանդերձ հարսանեաց» [Մատթ. ԻԲ 12], եւ թէ՝ «Հանէք զդա արտաքս» [Մատթ. ԻԲ 13], այս է՝ յարքայութենէն, եւ կտրեցէք զդա ընդ մէջ, այսինքն՝ զհաւատն եւ զշնորհս սուրբ աւազանին եւ զքահանայութեան ի բաց մերկացուցէք, եւ մասն դորա ոչ ընդ հաւատացեալս , այլ ընդ անհաւատսն լիցի, քանզի ոչ հաւատաց եթէ մարմնոյ եւ արեանն Աստուծոյ սպասաւորէ, այլ հաց լոկ եւ գինի համարեցաւ, եւ վասն այնորիկ անարժանութեամբ ժպրհեցաւ մերձենալ եւ առանց խոստովանութեան:

Եւ արդ՝ աղաչեմք, մի որպէս մարմնական ինչ գործ վարկանելով զերկնային խորհրդոյն կատարումն, այլ ահիւ եւ դողութեամբ սպասաւորեցէք աստուածայնոցն, զի թէ սէրովբէն սուրբ յօրինակն ունելեաց կարօտանայր, մերձենալովն ի կայծակունսն, որ ի վերայ սեղանոյն, մեզ հողեղինացս եւ մեղաւորացս քանի՞ մաքրութիւն եւ զգուշութիւն պիտոյ է յաղագս առ ճշմարտութիւն այնր օրինակի մերձենալոյ:

Վասնորոյ զմիտս եւ զգայարանս պարտապան էք պարսպել յամենայն վնասակար իրաց՝ սպասաւորքդ սրբոյ խորհրդոյ յամենայն ժամանակի, առաւել յայնմ աւուր, յորում յԱստուած մերձենալ հանդերձեալ իցէք:

Զի թէ Մովսիսի ասացաւ յԱստուծոյ՝ ոչ կոխել մեռեալ մորթովք զտեղին, ուր երեւեցաւ հուր աստուածութեան, ո՞րքան մեզ արժան է լուծանել նախ զմեռելութիւն մեղաց ի մէնջ, եւ ապա յաստուածայինն մերձենալ խորհուրդ, զի ոչ միայն խօսել ընդ Աստուծոյ ըստ Մովսիսի կայ մեր առաջի եւ կամ տեսանել զյետոյսն Աստուծոյ, այլեւ ձեռօք շօշափել զանշօշափելին եւ շրթամբք համբուրել զսէրն եւ բերանով ճաշակել զկերակրիչն ամենայնի, եւ ի սիրտս ընդունել եւ հոգւով միանալ ընդ նոյն եւ լինել Աստուած՝ շնորհօք ընդ Աստուծոյ միաւորելովն: Վասն որոյ զտեսանելիս եւ զլսելիս եւ զլեզու եւ զամենայն անդամս խրատեցէք ի բարիս շարժել եւ ի չարիս անշարժ մնալ, եւ ողջախոհութեամբ եւ սրբութեամբ յաշխարհական ցանկութեանց եւ զբօսանաց զմիտսն ամփոփելով, եւ ապա յերկնային խորհրդոյն սպասաւորութիւն մերձենայցէք. զի մի ի դատաստան անձանց ուտիցէք եւ ըմպիցէք զմարմին եւ զարիւն Տեառն՝ ըստ առաքելոյն, այլ եւ քաւութիւն մեղաց եւ ի մաքրութիւն հոգւոց՝ ձեզ եւ ժողովրդեան ձերում:

Եւ մի լիցի, որպէս լուաք զոմանց աներկիւղ քահանայից, որ ի քաղաքս բնակին, եթէ յառաւօտէ մինչեւ ցժամ պատարագին ի վաճառափողոցս քաղաքին շրջին ի տուրեւառութիւն վաճառաց, յորս բազում նետք հարկանին յոգիսն ընդ մուտս զգայարանացն ի տեսանել եւ ի լսել, ի խօսել եւ ի գործել զանպատշաճսն. եւ անտի դարձեալք մտանել յանդգնին յեկեղեցիս, եւ յայլոց քահանայից կազմեալ նշխարաւ, առանց սաղմոսաց եւ աղօթից, մատուցանեն զպատարագն: Որոց պատուիրեմք՝

յայսմհետէ ի բաց կալ յայդպիսի աներկիւղ եւ չար սովորութեանց, եւ նախ սրբել զմիտսն գիշերոյն եւ տունջեանն աղօթիւք, որպէս վերագոյնն գրեցաք, եւ ապա մտանել յեկեղեցի սուրբ եւ յանդիման լինել Աստուծոյ սրբով պատարագաւն:

Մի ոք ի քահանայից առանց գիտելոյ զխոստովանութիւն մարդոյ, զհաւատոյն եւ զգործոցն, կամ իւր ինքեան, կամ այլում քահանայի, տացէ նմա զհաղորդութիւն մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի՝ ի յառողջութեան կամ ի հիւանդութեան, եւ կամ գիտելով զանարժանութիւն ուրուք՝ տայ յաղագս մարդահաճութեան զաստուածային խորհուրդն, ծածկելով այնու զկարծիս չարութեան, որ զնմանէ. զի այնպիսին է, որ տայ զսրբութիւն շանց եւ առաջի արկանէ զմարգարիտն խոզաց:

Մի ոք ի քահանայից պատարագողաց, ոխակալութիւն ունելով ի սորին ընդ ումեք, մատիցէ յաստուածային խորհրդոյն կատարումն եւ անընդունելի առնիցէ զպատարագն առաջի Աստուծոյ, այլ նախ հաշտեսցի ընդ եղբօրն, ըստ հրամանին Քրիստոսի, եւ ապա եկեալ մատուսցէ զպատարագն:

Նոյն սահման եւ ի վերայ հաղորդականացն եղիցի, բայց այս օրէնք առ համապատիւ եղբարսն է, քահանայից առ քահանայս, եւ աշխարհականաց առ աշխարհականս: Իսկ եթէ քահանայն ընդ բանիւ արարեալ զոք ի ժողովրդականացն վասն պատուիրանազանց լինելոյ յօրէնս Աստուծոյ, եւ նա հպարտացեալ ոչ գայ յուղղութիւն, եւ ոչ խնդրէ թողութիւն ի քահանայէ անտի, քահանայն առանց խղճի մտաց մատուսցէ զսուրբ պատարագն. եւ ընդ դատապարտութեամբ է այն, որ ոչ ուղղեցաւ, եւ ոչ խնդրեաց զթողութիւն, քանզի Քրիստոս ոչ վայրապար հրամայէ առնել թողութիւն տրտմեցուցանողին, այլ եթէ անկեալ առաջի խոստանայ ապաշխարել, յայնժամ ասէ՝ շնորհեսցի առ ի քէն թողութիւն յանցանացն, զոր առ քեզն յանցեաւ: Իսկ եթէ մեղուցեալն առաջի անկեալ քահանային եւ խոստանայ գալ յուղղութիւն, եւ քահանայն յաղագս մարմնական ինչ պատճառի ոխակալ լինելով՝ ոչ առնիցէ թողութիւն, չէ պարտ նախ քան զհաշտելն մատուցանել պատարագ:

Նաեւ առ քահանայս բազում պատճառս յօդէ սատանայ՝ խռովելոյ ընդ միմեանս եւ վիճաբանելոյ եւ յոխակալութեան եւ ի նախանձու ախտս տանջելով զոգին զամենայն ժամանակս, որ եւ առ տգէտս եւ վայրենաբարոյս առաւել զօրանայ. է որ վասն յափշտակելոյ ի ժողովրդենէ միմեանց՝ ագահութեան ախտիւ, եւ է որ յաղագս հարստահարելոյ զընկերն՝ փառասիրութեան աղագաւ, եւ յայլ եւս յոլովագոյն ատելութեան պատճառաց լուծանի ի նոցանէ սիրոյն պատուիրան, եւ Քրիստոսի աշակերտութեան նշան, առ որս ասաց, թէ՝ «Յայսմ ծանիցէ աշխարհ զձեզ. եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրիցէք զմիմեանս» [Յովհ. ԺԳ 35]: Որոց եւ մեք զառաքելականն աւանդեմք պատուիրան, եթէ «Արեգակն ի վերայ բարկութեան ձերոյ մի մտցէ, եւ մի տայք տեղի սատանայի» [Յովհ. ԺԳ 35], այսինքն՝ զի թէ զխաղաղութիւնն, զոր ետ Քրիստոս աշակերտացն եւ նոքօք մեզ, փութայ հանել ի ձէնջ խռովարարն, եւ զխռովութիւն իւր փոխանակ խաղաղութեան սերմանել ի միջի ձերում, մի տայք նմա տեղի՝ երկար ժամանակաւ բնակել ի յոգիս ձեր, զի մի զտաճարդ Աստուծոյ, որ ի ձեզ, չարին առնիցէք բնակութիւն ատելութեամբն եւ ոխակալութեամբն: Այլ ընդ շարժել բարկութեան եռանդն բոցոյն, որ ի փչմանէ անտի նորա բորբոքի, շիջուցէք զնա խաղաղարար ջրով հոգւոյն՝ նախ քան զմտանել արեգականն, որպէս զի խաղաղասէր լինելովն՝ որդիք Աստուծոյ լինիջիք, ըստ երանութեան խոստման զճշմարիտ որդւոյն Աստուծոյ զգործ արդեամբ ի ձեզ կատարելով, այն որ արար խաղաղութիւն յերկինս եւ յերկրի արեամբ խաչին իւրոյ:

Իսկ եթէ ոք ի քահանայից խռովելոց ընդ ընկերի՝ սիրէ զատելութիւն, քան զսէր, եւ զխռովութիւն, քան զխաղաղութիւն եւ ոչ լուծանէ զտրտմութեան պատճառն եւ հաշտեսցի ընդ եղբօր իւրում՝ ի խոնարհել միոյն եւ ի խնդրել զհաշտութիւն, մի

իշխեսցէ քահանայագործութիւն առնել, որչափ զդեւն տրտմութեան եւ բարկութեան յինքն բնակեցուցանէ, զի «Զի՞նչ հաղորդութիւն է լուսոյ ընդ խաւարի» ասէ առաքեալն, կամ «Քրիստոսի ընդ Բելիարայ» [Բ Կոր. Զ 15]: Քանզի գրեալ է, թէ որպէս «Որ զսէրն ունի՝ զԱստուած յինքն բնակեցուցանէ, զի Աստուած սէր է» [Ա Յովհ. Դ 16], նոյնպէս՝ եւ որ զատելութիւն ունիցի՝ զսատանայ յանձն իւր դարմանէ, զի կերակուր է նորա ատելութիւնն, որպէս եւ ամենայն գործք չարեաց: Վասն որոյ, ամենայն ոք ի ձէնջ որքան ատելութեան ախտիւ տայ տեղի սատանայի ընդարձակագոյն յինքեան, Քրիստոսի մարմնոյն եւ արեանն ոչ է արժանի բնակութեան. եւ թէ ոխակալութեան եւ նենգութեան հոգւով յանդգնի առնուլ զնա, նման լինի Յուդայի մատնչի, որ յետ պատառոյն ապա եմուտ ի նա սատանայ:

Եւ արդ, աղաչեմ զամենեսեան զձեզ՝ դժուարաշարժս լինել ի վիճաբանութիւնս եւ ի կռիւս եւ դիւրաշարժ՝ ի հաշտութիւն եւ ի խաղաղութիւն: Եւ մի ոք, որ զօրաւորն է ի մարմնական յառաջադիմութիւնս, ջանայ զրկել զընկերն եւ անիրաւել, զի մի զայն, որ առնէ իրաւունս զրկելոց զԱստուած, դատաւոր եւ դատախազ իւր կացուցանէ, եւ զոր ի յանցաւոր կեանս զրկեաց, ի յանանցն վաշխիւ հատուցանէ:

Այլ աւագագոյնքդ ի ձէնջ եւ հաստատունքդ յիմաստութիւն՝ շահեցարուք զկրտսերագոյնսն եւ զպակասամիտսն, ներող լինելով առ նոսին եւ երկայնամիտ, որով եւ վարձս ընկալջիք յԱստուծոյ ի շահելն զեղբարս:

Իսկ կրտսերագունիցդ պատուէր տամք՝ զխոնարհութիւն եւ զհնազանդութիւն ցուցանել աւագագունիցն եւ իմաստնոց քահանայիցն: Եւ յայսպիսի բարեկարգութիւն լինելով ձեր՝ անուանն Աստուծոյ փառաւորութեան լինիք պատճառ առ արտաքինսն եւ ժողովրդեան ձերոյ՝ բարեաց նախանձու: Իսկ եթէ ի վիճմունս ի հակառակաբանութիւնս եւ ի հայհոյութիւնս միմեանց տեսանեն զձեզ, յորս են բազումք, մանաւանդ թէ ամենեքին, բաց ի սակաւուց, անունն Աստուծոյ վասն ձեր հայհոյի տեսողացն արտաքնոց, եւ ժողովուրդ ձեր առաւել խոտորին ի պատուիրանացն Աստուծոյ, եւ զպատիժ դատաստանի դուք կրէք զթիւրելոցն ձերով պատճառաւ յուղիղ ճանապարհէ աստուածային օրինացն:

Մի ոք ի ձէնջ սիրեսցէ զկուրութիւն տգիտութեան քահանայական ուսմանց յաղագս ծուլութեան կամ աշխարհական զբաղմանց, այլ թէեւ ոչ ամենեցուն ամենայն շնորհօք կատարեալ լինել հնար է, զոր եւ աստուածային օրէնքն պահանջեն ի քահանայից, սակայն ի հարկաւորսն պարտին անթերի լինել, այսինքն՝ զեկեղեցական գիրս ուղիղ ընթեռնուլ, եւ զման ուսմունս ծայնաւորացն պաշտել յեկեղեցիս, եւ ապա գալ ի ձեռնադրութիւն քահանայութեան:

Բայց լսեմք զոմանց սուտ քահանայից, զի ոչ միայն յայլ ուսմանէ են տգէտք յաղագս հեղգութեան, մանաւանդ թէ՝ վասն անհաւատութեան , այլ եւ զսաղմոսն Դաւթի ոչ գիտեն բովանդակ, առանց որոյ զնոսին զհարիւր եւ յիսուն փոխսն խօսել բերանով ընդ Աստուծոյ՝ ոչ մատչի պատարագ ըստ աւանդութեան կանոնի հարցն սրբոց: Ոմանք եւ ոչ զբանս աղօթից սրբոյ պատարագին գիտեն ի բերան, եւ սուտ պատարագաւն խաբել կարծեն զանխաբելին Աստուած եւ զմարդիկ եւ զհոգիս ննջեցելոցն՝ առ աչս մարդկան կեղծաւորելով, որոց դատաստանն առաւել է, քան զամենայն մեղաց առաջի Աստուծոյ. որք եւ ոչ իսկ են արժանի այլ եւս մատուցանելոյ պատարագ, թէեւ յետ յանդիմանելոյն առնուցուն ի բերան: Այլ թէ կամիցին զոգիս իւրեանց փրկել ի դատապարտութենէ մեծաւ ապաշխարութեամբ՝ թէ արդեօք քաւեսցին յառ Աստուած մեղանացն:

Մի ոք ի քահանայից վայրապար եւ առանց մեծի զգուշութեան կատարեսցէ զսուրբ մկրտութիւնն իբրեւ զաշխարհական ինչ գործ համարելով եւ մի ընդ աստուածային

բանիցն բանս ծիծաղականս եւ կատակերգութիւնս խառնեսցէ, որպէս լսեմք զոմանց տգիտաց եւ աներկիւղից՝ զի առնեն, զի մի ինքեանց դատապարտութեան լինիցի այն պատճառաւ, եւ երախայիցն անմեղաց թերակատար զշնորհս Հոգւոյն Սրբոյ ընդունելոյ, այլ որպէս զսուրբ պատարագն, այնպէս երկիւղիւ կատարեցէք զպաշտամունսն եւ զընթերցմունս աստուածաշունչ բանիցն եւ զամենայն կարգաւորութիւնսն սուրբ մկրտութեանն խորհրդոյ. եւ եթէ այսպէս առնիցէք, հաւատացէք, զի որպէս էջ Հոգին Սուրբ ի վերայ փառակցին իւրոյ ի Յորդանան, նոյնպէս եւ ի վերայ ամենայն ուղղափառ հաւատով մկրտելոց իջցէ, զորս եւ յորդէգրութիւն Աստուած հայր վերակոչէ շնորհօք, որպէս զբնութեամբ որդին, եւ լինիք դուք արբանեակք եւ սպասաւորք Հոգւոյն Սրբոյ յաստուածարարութեանն շնորհ, մանաւանդ թէ՝ իբրեւ զմանկաբարձս որդւոցն Աստուծոյ ձեռօք ձեր կատարելով եւ բառնալով ի մօրէ նոցին՝ յաւազանին ծոցոյ:

Եւ մի ոք ի քահանայից յետ հաց ուտելոյ իշխեսցէ առնել մկրտութիւն առողջից մանկանց, բայց թէ յերկիւղէ մահու, այլ նախ կատարեսցէ զմկրտութեանն գործ եւ ապա մատուսցէ զպատարագն սուրբ, յորմէ եւ զմկրտեալն հաղորդեցուսցէ:

Եւ մի յանհաւատից արանց կամ կանանց, որք ոչ են երկրպագուք Քրիստոսի, առցէ ոք կնքահայր մանկանց մկրտելոց, զի զոր ինքեանք ոչ ունին, այլում զիա՞րդ կարեն տալ զխոստովանութիւնն, որ ի սուրբ երրորդութիւնն, յորժամ պահանջէ քահանան ի դէմս մկրտելոյն զդաւանութիւն հաւատոյն:

Վասնորոյ, մի՛ տայք տգիտաց աշխարհականաց յաղագս մարմնական ընչասիրութեան զայս առնել. եւ թէ յանդգնին, դուք մի՛ յանձն առնուք զմկրտելն, զի մի թերի առնիցէք զայն, որ մկրտինն, ի կատարմանէ, եւ ծիծաղելիս զմեծ խորհուրդն աստուածային կացուցանէք առաջի անհաւատիցն, որ թէ հնար էր՝ եւ ոչ միում ի նոցանէ արժան էր լինել մերձ յաւազանն սուրբ ի մկրտութեանն ժամու, զի մի վասն հակառակացն ճշմարտութեան Հոգին Սուրբ հեռասցի ի մկրտելոցն:

Եւ մի՛ ոք ի ձէնջ ըստ հարկի պահանջեսցէ գինս արծաթոյ անգին շնորհին վասն մկրտութեանն, կամ մահու հաղորդ տալոյ, այլ որ ունին եւ տան սիրով, որպէս զնուէր եկեղեցւոյ՝ առէք, եւ որ աղքատ լինին՝ մի՛ բռնադատէք:

Ասեմք եւ յաղագս զծնունդս այլազգեացն մկրտելոյ, որ սովորութեամբ բերի ի հին ժամանակաց եւ է ընդդէմ հրամանին Քրիստոսի, որպէս ասաց՝ ոչ տալ զսրբութիւն շանց, զոր արժան էր խափանել, եւ ոչ թողացուցանել, զի զի՞նչ օգուտ է այլով բերանով խոստովանել զՔրիստոս եւ զգենուլ զնա մկրտութեամբն մինչ անբանն է եւ անզգայ, եւ յորժամ զարգանայ հասակաւ՝ մերկանալ դարձեալ ուրացութեամբն եւ լինել հայհոյիչ աստուածային խորհրդոյ տնօրէնութեան նորա, ըստ դենին իւրեանց, փոխանակ փառաբանիչ լինելոյ: Որով առաւել դատաստանաւ դատելոց են յաղագս եղծանելոյ յինքեանս զտիրական պատկերն, զոր վերստին նկարագրեաց ի նոսա աւազանն սուրբ, քան զամենեւին ոչ դրօշմեալսն, այլ զի գոյ ի նմա եւ մասն բարւոյ, այսինքն՝ զի ի մկրտելոց անտի բազմաց ի տղայական հասակին հասանէ վախճան մահու, եւ այնոքիկ ոչ ընդ կորուսեալսն, այլ ընդ փրկեալսն արժանաւորին փրկութեան, եւ զի զսակաւն զայնոսիկ յափշտակելով ի սատանայէ՝ խառնեմք ի գունդն Քրիստոսի. վասն այնորիկ ոչ իրաւունս համարեցաք զամենեւին խափանելն:

Բայց զայս միայն վասն սորին իրի պատուէր տամք քահանայիցդ, մի՛ վասն ագահութեան ախտի յորդորել զնոսին եւ կամ յօժարութեամբ ընդունել, այլ դժուարաւ եւ ի հարկէ բերիլ յայնպիսի իրս: Զի թէ հաստատուն մնալոց էին ի հաւատս, բարի էր յորդորումնն եւ յօժարութիւնն ձեր, բայց զի ապրեալքն ըստ մարմնոյ՝ անդրէն ընդ ջուրսն են անցանելոյ, եւ ի լուսակիզն յօդեաց ի սեւութիւն այծից փոփոխելոց, ըստ

սրբոյ Լուսաւորչին մերոյ տեսլեան, նորին ազգաւ անօգուտ է ջանն, որ վասն նոցին, զի շահն սակաւ է եւ վնասն յոլով:

Մի՛ ոք ի ծէնջ գաղտ պսակ դիցէ ումեք, այլ եթէ ծնօղս ունիցի եւ միաբան իցէ եւ ոչ բաժանեալ, գիտութեամբ եւ կամաւ նոցին եղիցի: Իսկ եթէ ոչ ընդ ծնողօք՝ հասարակաց տեսութեամբ յայտնի դիցի պսակն, զի վկայեսցի յամենեցունց, թէ ուղիղ է եւ ոչ ընդդէմ օրինացն Աստուծոյ, որով եւ երգոցն ծայնք եւ նուագարանացն զնոյն նշանակեն, իբրեւ թէ վկայս պսակելոցն զամենեցունց լսելիս եւ զտեսանելիս կացուցանելով: Իսկ գաղտնին՝ անվկայ է եւ անհաստատ եւ ոչ ընդ օրինօք, յորմէ պատուէր տամք ի բաց հրաժարել եւ ոչ յանդգնել յայսպիսի իրս վասն ազահութեան:

Մի՛ եւ կնաթողաց արանց եւ այրաթողաց կանանց առանց կանոնական հրամանին դիցէ ոք պսակ, զի մի՛ լուծջիք դուք ի քահանայական կարգէ ըստ կանոնաց, եւ եդեալ պսակն՝ քակտեսցի, եւ եթէ բռնանան ոչ բաժանին՝ ընդ պոռնիկս համարեալ լիցին:

Մի՛ եւ այնոցիկ, որք առեւանգս ասին, դնիցէ պսակս, զի հակառակ օրինաց Աստուծոյ է եւ բիւրք չարեաց պատճառք ի սատանայէ շարժեալք ի մոլեկան ախտսն, եւ բազումք այն իսկ են, որ յետ սուտ պսակին, յորժամ յագին դիւական տռփմամբն, մեծաւ ատելութեամբ բաժանին ի միմեանց, եւ պսակադիրքն այսպիսեացս կցորդ չարեաց նոցին լինիցին:

Մի՛ եւ տղայոց անմեղաց՝ յաղագս ագահութեան հայրենի ժառանգութեան, կամ վասն այլ ինչ պատճառի, պսակ դիցէ ոք ի քահանայից, զի բազում վնասք լինին յայնցանէ եւ պատճառս բաժանման յետոյ ի միմեանց: Այլ ժամանակ պսակի է ի զարգանալ արութեան հասակին ի հնգետասանին ամաց լրումն առնն, եւ յերկոտասանին կամ եւս առաւել՝ կնոջն, որպէս զի կարօղ լինիցին ըստ բանաւորաց՝ հաճութեամբ զուգիլ ընդ միմեանս առ ի հաստատուն լինելոյ զուգութեանն, եւ մի ըստ անբանից՝ առանց կամաց եւ յօժարութեան անհաստատ գոլով եւ առ ժամոյն պատահումն: Եւ այրն աւագագոյն պարտի լինել ըստ ժամանակի քան զկինն, որպէս զԱդամ նախ ստեղծեալ Աստուծոյ եւ ապա զեւայ:

Մի՛ ոք ի քահանայից ի բռնութենէ բռնաւորաց առանց կամաց առնն եւ կնոջն պսակ դիցէ, որպէս լսեմք ի կողմանս Հայաստանեայց լինել, որ ընդ իշխանութեամբ այլազգեաց են: Զի պսակն այն անհաստատ է եւ լուծանելի, եւ պսակադիրքն ոչ առանց պատժոց, թէեւ ակամայ է գործն, եւ կաշառատուրքն բռնաւորաց վասն ջատագով լինելոյ նոցին յանիրաւ գործն յայն՝ առաւել դատապարտութեան եւ անիծից են արժանի, զի զօրէնս Աստուծոյ եւ զդատաստանս եկեղեցւոյ լուծանել փութան բռնութեամբ աւագաց: Վասնորոյ, առանց խղճոյ է լուծումն այնպիսւոյ պսակին, քանզի չէ ըստ հրամանին Աստուծոյ, այլ ի մարդկային բռնութենէ:

Մի՛ ոք համազգեաց, որոց արեան մերձաւորութիւն իցէ, պսակ օրհնութեան դիցէ, այլ մինչեւ ի յերկուց կողմանցն զչորրորդ ազգին գլխաւորութիւնն կատարեալ ունիցին:

Եւ թէ զի՞նչ պատճառաւ զչորեակ թիւ կանոնադրեցին հարքն սուրբք սահման ամուսնութեան՝ ծանուցուք, զի գիտիցէք:

Քանզի բնութիւն մարմնոյ ի չորից տարերաց գոլով՝ յիրաւի եւ մարմնական ազգակցութիւնն մինչեւ ի չորրորդ թիւն ժամանէ, որ է այսպէս. ի միոյ հօրէ երկուց եղբարց բաժանեալ՝ հաւասար ունին յինքեանս զհօրն գոյացութիւնս, իսկ առ ի նոցանէ ծնունդքն՝ զկէս արեան եղբայրութեանն, եւ երրորդ ծնունդն, որ յեղբարցն որդւոց, զկիսոյն կէս արեանն միայն, իսկ չորրորդ ծնունդն, որ ի սոցանէ, զչորեակ մասն արեանն մնացելոյ: Եւ այս է սահման եւ կէս արեան մերձաւորութեան:

Եւ քանզի ամենայն փոյթ Աստուծոյ եւ աստուածայնոցն յաղագս սիրելոյ է զմիմեանս մարդկան, վասն այնորիկ իրաւունս համարեցան, որք հոգւովն օրինադրեցին, զօտարացեալսն ի միմեանց միանալ սիրով ամուսնութեանն կապակցութեամբ, իսկ զմերձաւորսն արեամբ՝ բաւական վարկան համազգակցութեամբն միայն ունել զհաղորդութիւն սիրոյ առ իրեարս:

Եւ այս է առաջին պատճառ ոչ տալոյ թոյլ համացեղիցն ամուսնութեան, են եւ այլք յոլովք զորս իմաստնոցն թողաք քննել:

Եւ արդ, որ այսպիսի ընտրութեամբ ըստ օրինացն Աստուծոյ լինիցի պսակն, որպէս եւ գրեցաք, մի յայլում ժամու դիցէ զայն քահանայն, բայց յառաւօտէ աւուրն մինչ ցժամ ճաշոյն. եւ կերեալ եւ արբեալ զոք մի թողուցուք յեկեղեցին, եւ մի յանառակ կանանց կամ յարանց, որ յայլում ժամու չեն արժանի եկեղեցւոյ, զի մի պղծեսցի նոքօք տաճարն Աստուծոյ եւ աղտեղասցի պսակն օրհնութեան:

Եւ ի ժամ կատարելոյ զսուրբ պսակն երգ գուսանացն լռեալ դադարեսցեն մինչեւ ելցեն յեկեղեցւոյն, զի մի դիւական երգն խառնեսցի ընդ աստուածային երգոցն:

Եւ ի բուն բարեկենդանի օրէ սկսեալ մինչեւ ցկատարումն պահոց շաբաթուն, որ յետ պենտէկոստէին է, մի ոք ի քահանայից տգիտութեամբ պսակ դիցէ ումեք, եւ ոչ յամենայն կիւրակէս տարւոյն, որպէս հաստատեցին կանոնաւ սուրբ հարցն առաջինք, քանզի պահոց քառասնորդացն աւուրք՝ սգոյ եւ տրտմութեան է եւ խորհուրդ չարչարանաց Տեառն եւ ոչ զինարբութեան եւ ուրախութեան հարսանեաց, իսկ յինունքն եւ կիւրակէքն ունին զօրինակ երկնաւոր փեսային Քրիստոսի հարսանեաց եւ հարսին եկեղեցւոյ, որ լինելոց է ի հանդերձեալ աշխարհին, յորժամ խառնեալ միանան ազգ արդարոց մարդկան ընդ ինն դասս հրեշտակաց, զոր եւ անուն իսկ աւուրցդ յայտ առնէ յինունք վերակոչելով, որով եւ զհաւատացեալս ամենայն մանկունս առագաստի հարսանեաց անուանեաց Տէրն, որոց հրամայէ ոչ պահել որչափ զփեսայն ընդ ինքեանս ունիցին, որ են աւուրք յարութեան նորա, մինչեւ ի վերանալ նորին յերկինս. վասն այսր պատճառի ոչ պատշաճ համարեցան հարքն սուրբք ի հոգեւոր հարսանեացն օրինակի աւուրսն, յորում ասացաւ ի Տեառնէ «Ոչ արանց կանայս առնել, եւ ոչ կանայք արանց լինել» [Մատթ. ԻԲ 30], զմարմնականս զայս կատարել հարսանիս, որ է ախտաւոր եւ ծննդական:

Եւ որոց ի հարսանիսն երթիցեն քահանայք, զայս խրատ պատուիրանի աւանդեմք: Մի յապաղել անդր ընդ զինարբու աշխարհականացն մանկունս, յորում յոլովս մեղանչեն անպատրաստքն, որք դեգերինն ի նմա ի տեսանելն ի լսել եւ ի խօսել զանուղղայս, այլ յորժամ զրաւ լինիցի կերակրոյն, եւ մինչ յերիս միայն արբումն բաժակի, յառնել վաղվաղակի ի սեղանոյ անտի, զի մի ընդ գինեմոլսն յարբեցութեան ըմբռնեալ՝ այպն լինիցի արտաքնոց տեսողաց, ոչ միայն ինքն, այլեւ ամենայն քահանայք՝ միովն: Եւ ծանրագոյն ապաշխարութեամբ, թէ արդեօք քաւեսցէ զարբեցութեանն մեղս, վերստին արժանի լինել քահանայագործութեան:

Մի՛ ոք ի քահանայից զսատանայական յանցանս յինքեան ցուցցէ, այն որ հակառակ եկաց Աստուծոյ եւ կործանեցաւ, եւ ընդդիմակաց լինիցի եպիսկոպոսին իւրոյ ի բանս կամ ի գործս, որպէս Կորխ եւ Դաթան՝ Մովսիսի եւ Ահարովնի, զի մի զնոցին կործանումն ընկալցի յԱստուծոյ, մանաւանդ այնոքիկ, որք յանդգնին կապալս յարուցանել ի վերայ եկեղեցւոյ, կամ աճեցուցանել զյառաջագունից եղեալսն. եւ այսու պատճառաւ արտաքսեն զեպիսկոպոսունս յաթոռոց բռնութեամբ այլազգեաց, եւ ինքեանք լինին հրամանատարք ժողովրդոց եւ կապալատուք փոխանակ նոցա, որք անձամբ զանձինս ի ներքոյ առնեն աններելի դատաստանացն Աստուծոյ եւ անիծից դատապարտութեան. այնպիսիքն ոչ են արժանի ի կեանս իւրեանց

քահանայագործութիւն առնելոյ, եւ ոչ ի մահուն՝ հաղորդի կամ քահանայական թաղման:

Դարձեալ՝ մի՛ ոք ի քահանայից կամ ի ժողովրդոց զեկեղեցւոյ դատաստան առ մարմնական իշխանս դատեսցի, կամ՝ առ այլազգիս, կամ՝ առ քրիստոնեայս, զի մի՛ դատապարտեսցի յառաքելական եւ ի կանոնական հրամանացն. որպէս եւ գրէ Պօղոս առ կորնթացիսն, թէ՝ «Իշխէ ոք ի ձէնջ, եթէ իրք ինչ իցեն ընդ ընկերի իւրում դատել առաջի անիրաւաց եւ ոչ առաջի սրբոց» [Ա Կոր. Զ 1]. եւ հարքն սուրբք ի կանոնս իւրեանց լուծանել հրամայեն ի քահանայութենէ, որ զայս առնէ:

Դարձեալ՝ մի՛ ոք ի քահանայից հոգաբարձու քաղաքի կամ գեղջ լինիցի, կամ գաւառապետ՝ աշխարհական իշխանաց, կամ գրօղ հարկաց կամ սակից, կամ յայլ ինչ գործակալութիւն աշխարհի լինելով, քանզի անկարելի է ըստ տէրունական հրամանին՝ երկուց հակառակ տերանց ծառայել եւ հաճոյանալ տան Աստուծոյ, որ է եկեղեցի Աստուծոյ կենդանւոյ եւ տան աշխարհականաց: Վասնորոյ ընտրեսցէ այնպիսին ի միոյն ի բաց կալ, կամ ի յաշխարհական հոգաբարձութենէն կամ ի քահանայական գործոյն, իսկ եթէ ընդ աշխարհական հոգոցն յանդգնի եւ զքահանայական պատիւն ունել եւ զտեսութիւն ժողովրդոց, բռնութեամբ է այն եւ ոչ հրամանաւն Աստուծոյ եւ մեր, որ եւ դատելոց է այնպիսին ընդ կրկին յանդգնութեանն:

Լսեմք զոմանց քահանայից ձիավարժս լինել եւ զէնս առնուլ ըստ զինուորաց, եւ ի խրախճանութիւնս խաղուց ծիընթացից ընդ նոսին արշաւել երիվարօք եւ ի յորս երէոց եւ ի նետաձգութիւնս եւ յամենայն ինչ յայսպիսիս, որ նոցայն գործոյ է անկ եւ ոչ եկեղեցւոյ սպասաւորաց, «Զի զէն զինուորութեան մերոյ ոչ է մարմնաւոր» [Ա Կոր. Ժ 4], որպէս հրամայէ առաքեալն, այլ հոգեւոր եւ աստուածային, որովք պատերազմիմք ոչ ընդ մարմնոյ եւ ընդ արեան, այլ ընդ իշխանութիւնս եւ ընդ պետութիւնս, ընդ այսս չարութեան, որ ի ներքոյ երկնից:

Վասնորոյ, աղաչեմք ի բաց լինել յայսմհետէ ի յանկարգ սովորութենէ աստի, եւ բայց թէ ի ճանապարհի, եթէ ի հետիոտս եւ թէ երիվարաւ՝ առնուլ զէնս յաղագս երկիւղի ինչ եղելոյ կարծեաց, եւ այն՝ պարկեշտութեամբ եւ ոչ ըստ զինուորութեան կարգի կապարճիւք եւ կամ կազմեալ սուսերաւ: Այլ ոչ եւս է արժան առնուլ զէնս կարգաւորաց, կամ արշաւանս առնել երիվարօք ըստ մանկական բարոյից ի բամբասանաց պատճառս տեսողաց: Զի զորս խրատէ Պօղոս, «Զզէն լուսոյ զգենուլ» [Հռոմ. ԺԳ 12], այսինքն՝ զուղիղ հաւատս եւ զգործս բարեաց, եւ նոքօք կռուել ընդ բնութեան մերոյ թշնամւոյն. չէ արժան զխաւարայինս զայս զէն ստանալ յանձին եւ պատերազմել սոքօք ընդ համազգեաց մերոց մարդկան, կամ խոցոտել զանբանից կենդանեաց հոյլս եւ կամ սիգաքայլ երիվարօք յօրանալ, բայց թէ ի տկարութենէ, քանզի յայսցանէ եւ ի սոյնպիսեացն արգելուն զմեզ աստուածային պատուիրանքն:

Քահանայ, եթէ զոք ի ժողովրդենէ իւրմէ վասն պատուիրանազանց լինելոյ ընդ բանիւ առնիցէ, եւ նորա յամառեալ մնայ ի յանցանսն եւ ոչ դառնայ, այլ ոք ի քահանայից անտի մի իշխեսցէ ընդունել զնա յեկեղեցի իւր, որպէս սովոր են ոմանք ի տգէտ քահանայից յինքեանս ձգել զայնպիսիսն, եւ որ զայս առնէ, նա տայ նմա ի մեղաց անտի անդարձ լինել, եւ զանձն իւր կցորդ պատուհասի յանցանաց նորա առնիցէ:

Այլ վասն այսպիսի իրաց եղելոց այս օրէնք հաստատեսցի ի միջի ձերում, զի զորոշեալն ի միոյ քահանայէ, եւ ամենայն քահանայակիցք նորին նմանապէս ի որոշեսցեն յինքեանց, մինչեւ զղջացեալ յանցաւորն դարձցի ի յանուղղայ գնացից իւրոց ի առաջի անկեալ խնդրեսցէ զթողութիւն եւ ուխտ դիցէ Աստուծոյ՝ ապաշխարել եւ այլ ոչ եւս ի նոյն սովորութիւն չարեաց անկանել: Եւ յորժամ յիւրոյ քահանայէն

այսպիսի օրինակաւ ընկալցի զքողութիւն, յայնժամ եւ այլ քահանայքն ընկալցին զնա սիրովն Աստուծոյ:

Այս օրէնք ուղղութեան եւ ի մէջ եպիսկոպոսաց հաստատեսցի, որպէս զի զառ միոյ եպիսկոպոսէն բանադրեալն՝ ի քահանայից կամ յաշխարհականաց, այլ ոք յեպիսկոպոսաց ոչ ունին իշխանութիւն լուծանելոյ, բայց ի բանադրողէ անտի:

Աւանդեմք եւ զայս եւս պատուիրան ամուրեաց քահանայիցդ, որ ըստ աշխարհի, զի որում ի մանկական հասակին հասանէ վախճան ամուսնոյն, թէ կամեսցի զոգի իւր ապրեցուցանել ի մեղաց եւ ի բամբասանաց եւ սուրբ խորհրդոյն արժանաւորապէս սպասաւորել, հրաժարեալ յաշխարհէ՝ ըստ կանոնական հրամանին եւ կարգ կրօնաւորութեան մտցէ, զի ի մէջ աշխարհի սովորական ընդելութեամբ լինելով ի տեսութիւնս եւ ի խօսակցութիւնս ընդ կանայս, մանաւանդ՝ խոստովանութեան նոցին լինել ընդունօղ ըստ օրինի քահանայութեան, անհնար է սրբութեամբ ծառայել Աստուծոյ. ապա թէ ընդ անձուկ ճանապարհին գնալ դժուարանայ՝ զլայնն եւ զարձակն սիրելով, լռել արժան է նմա ի սրբոյ պատարագին սպասաւորութենէ, թէեւ ի յայտնի վատութիւնս ոչ բամբասի, քանզի ոչ կարէ յերիտասարդական հասակին մաքրապէս սպասաւորել սրբութեանցն, մանաւանդ որ ոչ երկիւղածութեամբ եւ պարկեշտութեամբ եւ պահօք եւ աղօթիւք զգուշանայ անձին իւրում, այլ աներկիւղութեամբ վարի ի կերակուրս եւ յըմպելիս եւ յամենայն տեսակս ընդարձակ վարուց:

Իսկ որոյ մերձ ի ծերութիւն հասանէ վախճան ամուսնոյն, եւ վստահ լինի յանձն իւր սրբութեամբ եւ անարատ վարուք եւ առանց բամբասանաց սպասաւորել Աստուծոյ, որպէս զի գովութիւնս ընկալցի ի տեսողաց եւ մի բամբասանս. այնպիսին կացցէ յեկեղեցւոջ իւրում որքան ախորժէ:

Եւ արդ քահանայիցդ առ ի խրատ՝ զոր գրեցաք սակաւուք, ոչ իշխանաբար հրաման տալով, այլ ծառայակցապէս աղաչելով, բաւական լիցի առ ի մէնջ. իսկ զպակասեալն ի մերոցս՝ ունիք հմտանալ կատարելապէս ի հարցն առաջնոց կանոնական գրոց՝ որովք օրինադրեցին զմանկունս եկեղեցւոյ ի փառս աստուծոյ:

ԱՌ ԻՇԽԱՆՍ ՈՐ ԸՍՏ ԱՇԽԱՐՀԻ

Փոփոխեսցուք զաստուածային պատուիրանացն խրատ եւ առ ձեզ՝ որ ըստ աշխարհի ունիք զքաղաքավարութիւն:

Եւ նախ եւ առաջին առ իշխանսդ, որք ի նուաղեալ ժամանակիս տիրէք ի տեղիս տեղիս բազմաց եւ կամ սակաւուց, զօրաց եւ գաւառաց, զորս աղաչեմ, մի անհնազանդ լինիք օրինացն Աստուծոյ, այլ որպէս կամիք, զի ծառայք զկամս հրամանի ձերոյ հնազանդութեամբ եւ անթերի կատարեսցեն, որք թէ եւ զմի ինչ ի հրամայելոցն անկատար թողուն, պատուհաս կրեն ի ձէնջ, նոյնպէս եւ դուք, վասն զի բնութեամբ ծառայք էք Աստուծոյ, ծառայեցէք Տեառն երկիւղիւ եւ հնազանդութեամբ, զի մի պատուհասիցիք իբրեւ զապստամբեալս ի Տեառն այլ որպէս զմտերիմ ծառայս՝ պատիւ ընդունիցիք յերկնաւոր թագաւորէն:

Եւ արդ՝ առաջին զայս պատուիրան աւանդեմք ձեզ, մի անիրաւաբար վարիք առ հնազանդեալսդ ծանր եւ դժուարակիր հարկադրութեամբ, զոր ոչ կարեն բառնալ, այլ օրինօք դատեցէք եւ ըստ չափոյ զօրութեան զիւրաքանչիւր ոք, զմտաւ ածէք՝ «Զի եւ ձեր տէր գոյ յերկինս, եւ ակնառութիւն ոչ է առաջի նորա» [Եփես. Զ 9], որպէս եւ առաքեալ ասէ:

Մի՛ զոք զրկէք ի մարդկանէ եւ մի՛ նեղէք զաղքատս եւ զտնանկս, զի մի բողոքեսցեն առաջի Աստուծոյ վասն ձեր, եւ Աստուած լսէ նոցա՝ ըստ իմաստնոյն Սաղոմոնի, զի ասէ, թէ՝ «Մի տար պատճառս աղքատին անիծանել զքեզ, զի մի՛ արարիչ նորա լուիցէ նմա եւ հատուսցէ քեզ չարիս» [Առակ. Լ 19]:

Մի՛ չար եւ անիրաւ գործակալս եւ գաւառապետս կացուցանէք ի վերայ աշխարհի ձերոյ, զի մի յանիրաւութենէ նոցա, զոր գործեն, դուք դատիք յԱստուծոյ՝ հանդերձ նոքօք, այլ զարդարամիտս եւ զարդարադատս ընտրեցէք ունել ի վերայ մարդկան զգործակալութիւն, զի մի զարքունական սահմանեալ իրաւունսն՝ վաստակաւորացն թողեն վասն սակաւ կաշառացն զբազումն եւ կամ ինքեանք գողասցին. եւ մի՛ առաւել քան զիրամայեալսն նեղեսցեն զնոսա եւ առցեն, զի անիրաւութիւն են երկու կողմանքն առաջի Աստուծոյ. այլ այնպէս իրաւադատ լինիցին, զի «Տացեն զկայսերն՝ կայսեր, եւ զԱստուծոյն՝ Աստուծոյ» [Մատթ. ԻԲ 21]:

Մի՛ զոք անիրաւութեամբ դատիք, այլ ուղիղ դատաստան արարէք, զի եւ ձերն դատաստան քաղցրութեամբ լինիցի յԱստուծոյ եւ մի խստութեամբ: Մի՛ վասն կաշառաց կամ վասն սիրելութեան միոյ կողմանն, կան վասն ատելութեան եւ ոխակալութեան, կամ վասն պատուոյ երեսաց ի միոյն աչառելով՝ զանիրաւն արդարացուցանէք ի դատաստան եւ զարդարոյն թիւրէք զիրաւունս, զի մի անիծից օրինացն Աստուծոյ, որ յաղագս այսոցիկ, պարտականս զանձինս առնիցէք:

Մի՛ անտես առնէք զայրւոյն եւ զաղքատին զիրաւունսն, յորժամ աղաղակեն առաջի ձեր վասն զրկողաց իւրեանց, այլ դատ արարէք որբոյն եւ տուք իրաւունս այրւոյն, որպէս ասէ Աստուած մարգարէիւն. եւ ունկնդիր լերուք աղաղակի նոցա եւ փրկեցէք զնոսա ի նեղչաց իւրեանց եւ զյափշտակեալ ինչս նոցա դարձուցէք յանիրաւացն, յայնժամ եւ Աստուած լսօղ լինի աղաչանաց ձերոց եւ կատարէ զխնդրուածս սրտից ձերոց:

Մի որպէս զանբան կենդանիս, որ բնութեամբ ծառայք են մարդկան, ծառայեցուցանէք զմարդիկ, որ ընդ իշխանութեամբ ձերով լինին, ի գործ խիստ եւ աններելի, որպէս եւ փարաւոն՝ զորդիսն Իսրայէլի, եւ զայն՝ առանց կերակուր տալոյ նոցին, այլ ներելով եւ քաղցրութեամբ եւ սակաւօրեայ ժամանակաւ, եւ առատագոյն կերակրօք լցուցանել զնոսա յաշխատութիւն անդր, եւ չափով եւ մի յանչափս, որպէս զի կարօղ լինիցին վաստակօք իւրեանց զաղքատանաց կեանս զտանց եւ զորդւոց իւրեանց լցուցանել եւ զարքունական հարկսն հատուցանել:

Մի զվարձս վաստակաւորաց ձերոց հատանէք իշխանաբար, որպէս զայնոցիկ, զորոց ամբաստանեն առաքեալքն եւ մարգարէքն, թէ՝ «Զրկեալն ի ձէնջ աղաղակէ, եւ բողոք հնձողաց եհաս յականջս տեառն զօրութեանց» [Յակ. Ե 4]:

Բաւական լիցի ձեզ, զի վաստակօք նոցա մեծանայք, եւ առաւել քան զչափն փափկանայք, եւ այն՝ զի ոչ թէ այլ բնութիւն է նոցա, եւ այլ՝ ձեր. այլ ի միոյ կաւոյ եւ ի խառնուածոյ, քանզի նմանապէս է տերանց եւ ծառայից, փարթամաց եւ աղքատաց, սկիզբն գալոյ յաշխարհ եւ կատարած ելիցն յաշխարհէ:

Վասն զի զուգահաւասար ամենայնքն ծննդեամբ մտանեն յերկիր եւ մահուամբ ելանեն ի սմանէ, իսկ մեծութիւն եւ փոքրկութիւն, բարձրութիւն եւ խոնարհութիւն, բարեբախտութիւն եւ պանդխտութիւն, ի մէջ ծննդեանն եւ մահուանն պատահեն մարդկան, որ են իբրեւ զերազք զարթուցելոց, որպէս ի փոքու անտի յայտնի է ամենեցուն իմաստնոց եւ տգիտաց, զի ոչ ինչ ի սոցանէ ունի զհաստատութիւն:

Վասնորոյ մի՛ վասն անցաւորիս կենաց կորուսանէք զյաւիտենական զկեանսն, զի թէպէտ եւ Քրիստոս դժուարաւ ասաց մեծատանց յարքայութիւն երկնից մտանել, ըստ օրինակի ուղտու ընդ ծակ ասղան, այլ եթէ զմեծութիւն ձեր ըստ կամացն Աստուծոյ ի գործ արկանէք, դժուարինն՝ ձեզ դիւրին լինիցի:

Զի եւ Աբրահամ մեծատուն էր, եւ ոչ միայն արքայութեանն մտանելոյ արժանացաւ, այլեւ գոգ նորա արքայութիւն Աստուծոյ եղեւ եւ անուանեցաւ հանգիստ ամենայն արդարոց. նոյնպէս եւ Յոբ եւ ամենայն մեծատուն արդարքն, ըստ ասելոյն ի Տեառնէ, թէ՝ «Տեսանիցէք զԱբրահամ եւ զԻսահակ եւ զՅակոբ եւ զամենայն արդարսն յարքայութեան Աստուծոյ» [Ղուկ. ԺԳ 28]:

Այսպէս եւ՝ դուք, եթէ ըստ նոցին օրինակի գնայք ի ճանապարհս արդարութեան, զի ոչ զոք նեղէին, ոչ զուրուք զինչս յափշտակէին, եւ ոչ ումեք անիրաւութիւն ինչ առնէին եւ կամ նենգութիւն, այլեւ յիւրեանց արդար վաստակոցն զքաղցեալս կերակրէին, զմերկս զգեցուցանէին, զհիւրս ընդունէին, զկարօտութիւն կարօտելոց լցուցանէին, նեղելոց բաւական լինէին եւ տկարաց զօրացուցիչ, զաղքատն եւ զտնանկն ոչ միայն ինքեանք ոչ նեղէին, այլեւ փրկէին ի նեղչաց իւրեանց:

Եւ որպէս ոչ եղեւ նոցա մարմնաւոր փարթամութիւնն արգել եւ խափան ժառանգելոյ զարքայութիւնն երկնից , նոյնպէս եւ ոչ ձեզ լինիցի պատճառ չարեաց մեծութիւնդ, եթէ կամիցիք արդարութեամբ վարել զդա, որպէս եւ նոքա, այլ մանաւանդ բարւոյ առիթ լինի ըստ իմաստնոյն, զի ասէ, թէ՝ «Փրկանք առն՝ մեծութիւն իւր» [Առակ. ԺԳ 8]:

Իսկ այն, որ փոխանակ զիւրն տալոյ կարօտելոց զնոցայն յափշտակէ, եւ կողոպտէ զնոսա, եւ փոխանակ հիւրընկալ լինելոյ եւ հանգուցիչ՝ աշխատելոց ի ճանապարհի, գողակից լինի գողոց դարանակալ ի ճանապարհի այնոցիկ, որք անմեղութեամբ գնան ընդ ուղիղ ճանապարհս իւրեանց, եւ զտուն իւր յանիրաւ ստացուածոց անտի լնու եւ մեծանալ կարծէ:

Թողից ասել զանթողլին յանցանք, որք ոչ միայն զինչսն յափշտակեն, այլեւ զարիւն անմեղացն հեղուն, զի մի դատախազ լինիցին յափշտակողաց ընչից իւրեանց, եւ զայն ոչ ածեն զմտաւ եթէ այլ դատաւոր կայ գիտօղ ամենայնի, յորմէ ոչ կարեն թաքուցանել զգաղտնիս չարեաց իւրեանց:

Յաղագս այսպիսեաց մեծատանց յիրաւի հրամայէ Քրիստոս՝ դժուարաւ մտանել յարքայութիւն երկնից, որոց ոչ արքայութիւնն է օթեւան, այլ հուր գեհենին, եւ ասպնջական որդն անքուն եւ տարտարոսն յաւիտենական:

Եւ այս յիրաւի, զի թէ որք յիւրեանց արդար ընչիցն ոչ կերակրեն զքաղցեալս եւ ոչ զգեցուցանեն զմերկս եւ ոչ ժողովեն զօտարս, լսելոց են ի Քրիստոսէ յաւուր դատաստանին, եթէ «Երթայք յինէն անիծեալք ի հուրն յաւիտենից» [Մատթ. ԻԵ 41]. ապա, որք աղքատին առաւել քաղցի լինին պատճառ եւ տառապելոյ մերկութեան եւ օտարին՝ կորստեան ընչիցն եւ անձին, եւ փոխանակ զբանդարկեալսն տեսանելոյ եւ մխիթարելոյ բանիւ եւ արդեամբք՝ արձակելոց անմեղաց բանդից եւ կապանաց լինին առիթ, ո՞ւր արդեօք իմանի տեղի եւ չափ տանջանաց այնպիսեացն, եթէ ոչ ընդ սատանայի եւ հրեշտակաց նորա, զորոց եւ զկամսն կատարեցին:

Վասնորոյ, աղաչեմ, ի բաց լինել ամենեցուն ձեզ ի կորստական գործոցս յայսցանէ, եւ մի ոք պատճառեսցէ զպատճառս մեղաց ասելով՝ զի եթէ ոչ զրկեմք եւ ոչ յափշտակեմք, զիշխանութիւն մեր ոչ կարեմք հաստատուն ունել:

Եւ առ այս՝ առաջին զայս ասեմք, զի թէ անկարելի էր որոց զիշխանութիւնս ունին՝ հաճոյ լինել Աստուծոյ, ապա զիա՞րդ բազումք ի թագաւորաց եւ յիշխանաց գովելիք եղեն Աստուծոյ եւ մարդկան, որք եւ յիշատակին ի գիրս սուրբս:

Դարձեալ, թէ եւ անհնարելի էր, ըստ ասելոյ ձեր՝ առանց զրկանաց իշխանութիւն վարել, ապա որ իմաստունն է՝ փախչել արժան էր յանցաւոր իշխանութենէն, եւ ոչ վասն այնորիկ անանց տանջանօք ընդ սատանայի տանջիլ: Բայց ոչ է անհնարին առանց անիրաւութեան վարել զիշխանութիւնն, այլ դիւրին եւ հեշտալի է, որք սիրեն եւ կամին. եւ մեք վկայեմք առաջի Աստուծոյ եւ երաշխաւոր լինիմք ամենեցուն: Զի եթէ ոք զտուն իւր մաքրեսցէ ի զրկանաց եւ զիրաւամբք ստացուածս միայն ժողովեսցէ անդ, թէ եւ սակաւ թուի թէ իցէ, առաւել շահեկան լինիցի եւ պատճառ հարստութեան, քան զբազումս անիրաւաբար ստացեալս: Եւ զայս իմաստունն Սողոմոն յայտ արարեալ ասէ, թէ «Անէծք Տեառն ի տունս ամբարշտաց, յարկք արդարոց օրհնին» [Առակ. Գ 33], քանզի սակաւ ինչ անիրաւն զբազում իրաւամբք ստացեալսն՝ նման հրոյ կիզէ եւ ապականէ, զի անիծիւք եւ դառնութեամբ է ժողովումն անիրաւն ի զրկելոց անտի, եւ ընդ աղքատացն անիծից եւ Աստուծոյ անէծքն մտանեն ի տունս զրկողացն, իսկ տուն արդարոյն, զի սուրբ է ի զրկանաց եւ կերակրիչ է քաղցելոց, ընդ օրհնութիւնս աղքատացն եւ Աստուծոյ օրհնութիւնն մտեալ ի ծածուկ եւ անյայտ՝ զսակաւն բազմացուցանէ, որպէս զՍարեփթացի այրւոյն եւ զՍոմնացւոյն եւ զորս տէրն կերակրեաց յանապատին:

Եւ մի ոք յանմտաց եւ ի մարմնասիրաց զբազում ինչս տեսանելով զրկողաց եւ ամբարշտաց եւ զսակաւս որոց իրաւամբք ստանան, այպանիցէ զաբնիւք մերովք, այլ լուիցէ այնպիսին աստուածահօր մարգարէին Դաւթի՝ զի ասէ. «Լաւ է սակաւիկ ինչ արդարոյն, քան զբազում մեծութիւն մեղաւորաց» [Սաղմ. ԼԶ 16]. նոյնպէս եւ որդւոյ նորին Սաղոմոնի, արդարոյն ասէ՝ «Ամենայն աշխարհ լի է ընչիւք, իսկ ամբարշտին եւ ոչ դանգ մի» [Առակ. ԺԷ 4]. եւ դարձեալ՝ լաւ է ասէ՝ «Բանջարօք կերակրիլ հանդերձ արդարութեամբ, քան մեծամեծ զենլեօք անիրաւութեամբ» [Առակ. ԺԵ 17]: Եւ յիրաւի է այս, զի որք յիրաւացի եւ յարդար ընչից իւրեանց կերակրին, ոչ ինչ կրեն պատիժն յԱստուծոյ, իսկ այնք, որ ի զրկանաց կամ ի գողութենէ եւ ի յափշտակութենէ լնուն զսեղանս իւրեանց, զամենայն, զոր առատապէս վայելեն յայլոց իրաց, տոկոսեօք ունին հատուցանել ի դատաստանին աւուր:

Մի եւ զպահս հաւատոյ լուծանէք ի ձուկն եւ ի գինի իշխանաբար, զի մի ընդ անժուժկալսն դատիցիք:

Դարձեալ եւ զայս ասեմք, զի ստութիւն եւ խաբէութիւնն, զոր Քրիստոս հրամայեաց, թէ ի չարէն է՝ ի սատանայէ, թէպէտ եւ ամենայն մարդոյ վնասակար է, բայց առաւել մեծամեծաց եւ իշխանաց, զի փոքրն, վասն զի անզօր է, ջանայ ստութեամբն զբան իւր հաստատել եւ հաւատալի առնել, իսկ մեծն, քանզի ի ձեռս իւր է առնելն, զոր կամիցի, իշխանաբար, յորժամ զիրաւունսն արհամարհիցէ:

Դարձեալ՝ ռամիկ մարդոյ, եթէ ստութիւն ինչ խօսի եւ թէ այլ ինչ վատթար իրս գործէ, ոչ լինի այնքան յայտնի, եւ ոչ հրապարականախատ լինիցի, իսկ զմեծին եւ զփոքր մի սխալանքն ի հայհոյութիւն եւ ի թշնամանս բարձրացուցանեն մերձաւորք եւ հեռաւորք, այլեւ սիրողքն չարի՝ օրինակ չարութեան առնուն զառ ի մեծամեծաց եղեալ պատուիրանազանցութիւնս ինչ:

Վասնորոյ, աղաչեմ, մի եղիցի առ ձեզ բան խաբէութեան եւ ստութեան, մի առ ձեր հնազանդեալսն եւ մի առ արտաքինսն, այլ որոց խոստանայք բանիւ զբարիս, զնոյն եւ գործով կատարեցէք, զի այն է հաճոյ առաջի Աստուծոյ եւ մարդկան եւ գովութեան պատճառ ձեզ յամենայն բերանոյ:

Նաեւ զգինուորաց ձերոց եւ զամենեցուն, որք ծառայենն ձեզ, զսահմանեալ հռոգսն մի պակասեցուցանէք, զի զրկանք մեծ է այն եւ անիրաւութիւն. քանզի որպէս նոքա պարտական են վասն պարգեւացն, որ ի ձէնջ, զարիւնս իւրեանց հեղուլ վասն ձեր, նոյնպէս եւ դուք պարտիք զխոստացեալ թոշակսն նոցին հատուցանել անթերի:

Եւ մի ինչ բռնութեամբ առաւել, քան զչափն, գնայք առ նոսա, զի մի յերկիւղէ կողոպտելոյ եւ բանդ եւ պատուհաս կրելոյ ի ձէնջ անիրաւաբար՝ գաղտնի փախչին եւ ուրացողք լինին երդմանցն, որ առ ձեզ, եւ երկու կողմանցդ լինիցին մեղք՝ նոցա եւ ձեզ: Այլ եթէ հաւանիք խորհրդակցութեան մերոյ եւ խրատու, զայս սահման դիք ամենեցուն, որք ծառայենն ձեզ, զի որչափ կամք լինին մարդոյ կալ ի ծառայութեան ձերում՝ հաւատարմութեամբ ծառայեսցեն ձեզ եւ առանց նենգութեան, եւ որ ոք յօժարի ելանել ի ծառայութենէ ձերմէ, յայտնի հրաման խնդրեսցէ ի ձէնջ առանց երկեղի, եւ դուք մի սաստիւ եւ բռնութեամբ լինիք արգելօղ, բայց եթէ սիրով եւ իւրով կամաւ: Զայն, որ ոչ կամիք դուք գնալ ի ձէնջ, եւ այլոցն՝ քաղցրութեամբ տուք հրաման, եւ եթէ ինչ պարտից էք՝ հատուցէք նոցա: Եւ յորժամ այսպիսի իրաւունք տեսանեն ի ձէնջ լեալ, կամ ոչ գնան բնաւ, եւ կամ թէ գնան՝ փութով դարձեալ առ ձեզ դառնան եւ ազատէք զնոսա եւ զձեզ ի խղճէ երդմնազանցութեանն, եւ լինի այն մեծ վարձուց պատճառ ձեզ յԱստուծոյ:

Դարձեալ, մի՛ եղիցի ձեզ յօժարութեամբ դիմել երդմունս յանուն Աստուծոյ եւ յաւետարանն սուրբ եւ ի խաչ՝ առանց մեծագոյն հարկի, քանզի Քրիստոս հրամայէ յաւետարանին, ուր երդումնն լինի, թէ՝ «Ամենեւին մի երդնուցուս ոչ միայն յարարիչն, այլեւ ոչ յարարծս, ոչ յերկինս եւ ոչ ի յերկիր եւ ոչ ի գլուխ քո» [Մատթ. Ե 34], այլ այնպէս ցուցէք ամենեցուն զձեզ ճշմարտախօս լինել, մինչ զի լոկ բանից ձերոց, որպէս երդման, հաւատասցեն մարդիկ: Իսկ եթէ ծանրագոյն ինչ հարկ լինիցի երդնլոյ, մի ոք մեղիցէ զանթողլի յանցանսն՝ ուրանալով զերդմունսն եւ երդմնազանց լինելով, զի առաւել չար է ուրացութիւնն, որ յերդմունսն է, քան զայն, որ յերկիւղէ մահու առաջի անհաւատից ուրանան, քանզի այն է բռնութենէ է եւ յերկիւղէ տանջանաց եւ մահու, եւ այս՝ կամաւորութեամբ եւ վասն սակաւ ինչ կորստական շահի, եւ է զանազանութիւն սոցա, որպէս կամաւ մեղքն եւ ակամայ:

Եւ ոչ միայն առ հաւատակից քրիստոնեայս պարտ է առանց ստութեան պահել զերդմունսն, այլեւ առ այլազգիս, եւ մանաւանդ առ նոսա առաւել, զի մի անուանն Աստուծոյ եւ հաւատոյս քրիստոնէութեան պատճառ լինիք հայհոյելոյ ի նոցանէ. զի թէ կռապաշտ թագաւորին Նաբուգոդոնոսորայ՝ երդմնազանց լինելով հրէիցն, մատնեաց Աստուած զքաղաքն եւ զազգն ի ձեռս նորա, քանի եւս ի նորում պատուհասէ Աստուած զայնոսիկ, որք ստեն եւ ուրանան զերդմունսն, որ առ նոսա:

Եւ մի՛ ոք զայն առաջի դիցէ, եթէ վասն զի նոքա ստեն երդմանցն, որ առ մեզ, պարտ է՝ զի եւ մեք առ նոսա զնոյնս արասցուք, այլ չէ մերս երդումն եւ նոցայն հաւասար զի մերս առ ճշմարտութիւնն է, եւ նոցայն ոչ նոյնպիսի: Վասնորոյ եւ մեք որպէս զծառայս գիտօղ կամաց տեառն իւրոյ եւ ոչ արարօղ՝ բազում ըմպեմք գանս, եւ նոքա որպէս զտգէտս՝ սակաւս:

Դարձեալ աղաչեմք, մի՛ առ բարկութիւն շարժելով եւ ոչ ուղղադատ իրաւամբք, կամ խրատ ինչ առնէք մարդոյ կամ մահու վճիռ տայցէք, քանզի նոր օրէնքս ոչ հրամայեն զայսոսիկ, եւ հին օրէնքն թէպէտ եւ հրամայեն, բայց ոչ վայրապար, այլ ըստ յանցանացն արժանաւորութեան զիւրաքանչիւրսն դատել ի խրատ եւ ի մահ:

Վասնորոյ եւ դուք, որ յիշխանութեանդ էք, թէպէտ եւ զնոր օրէնքս անկարելի ասէք պահել, զհին օրինացն հրամանս, որ վասն այսպիսի իրաց է, կատարեցէք: Իսկ եթէ առանց օրինաց դատիք զմարդիկ անիրաւաբար ի սպանումն եւ ի խրատ, գիտասջիք

հաստատուն, զի խնդրելոց է ի ձէնջ Աստուած յաւուրն դատաստանի զարիւն սպանելոցն եւ զհատեալ անդամս խրատելոցն:

Նաեւ զայս եւս պատուիրան աւանդեմք ձեզ, մի՛ լինիք վրիժառուք եւ քինախնդիրք, որով զիշխանսն Իսրայէլի նախատէ մարգարէն Եսայիաս, այլ ըստ հրամանին Քրիստոսի ներող եւ երկայնամիտ լերուք առ ամենեսեան՝ որ մեղուցեալ իցեն ձեզ, զի եւ դուք ընկալջիք առ ի նմանէ զքաղցրութիւն եւ զբարերարութիւն, ըստ ասելոյն, թէ՝ «Մի՛ դատիք եւ ոչ դատիցիք, մի պատժէք, եւ ոչ պատժիցիք» [Ղուկ. Զ 37], զի որով չափով չափէք, չափեսցի ձեզ:

ԱՌ ԶԻՆՈՒՈՐԱՑ ԴԱՍՍ

Խօսիմք ըստ կարգի եւ առ դասս զինուորացդ, որ ընդ ձեռամբ էք իշխանութեանց եւ պետութեանց:

Եւ նախ եւ առաջին՝ զառաքելականն առ ձեզ բարբառիմք բան, որ պատուիրէ ձեզ հնազանդ լինել տերանց ձերոց՝ յամենայնի. «Մի՛ առ ականէ ծառայել որպէս մարդահաճոյք, այլ միամտութեամբ սրտի որպէս Աստուծոյ» [Եփես. Զ 6]: Զի եւ այնմ ասէ, Տէր է հատուցանող, այսինքն թէ՝ որ հաւատարմութեամբ ծառայէ այնմ՝ ընդ որոյ իշխանութեամբ անկեալն է, թէեւ ի նմանէ պակասութիւն ինչ լինիցի ինքեան, մի ասէ տրտմեսջի, զի Աստուած է որ հատուցանէ նմա փոխարէնս բարեաց՝ ըստ ուղիղ վաստակոց իւրոց:

Իսկ որ նենգաւոր գտանիցի բանիւ կամ գործով, կամ անձին տեառն իւրոյ, կամ տեղւոյ ամրականի նորա, կամ ընչից նորին, Աստուծոյ է այն նենգութիւն եւ ոչ մարդոյ. եւ յԱստուծոյ ընդունելոյ է զվրէժ հատուցման չարեաց իւրոց, որ եւ ի հաւատոյն որոշեալ է այնպիսին եւ չար քան զանհաւատսն է, քանզի նոքա թէպէտ եւ ի ճշմարիտ հաւատոյ եւ յօրինաց Աստուծոյ մոլորեալք են, բայց զհնազանդութիւն տերանց իւրեանց եւ զմտերմութիւն հաստատուն բերեն յանձինս:

Եւ զի՞նչ ասեմք առ քրիստոնեայ իշխանս՝ ունել միամտութիւն եւ սէր, յայտնի եւ ծածուկ. այլ թէեւ ի քրիստոնէից ոք ընդ այլազգւոյ է իշխանութեամբ եւ ի նորին պարգեւաց կերակրի եւ զգենու, զնոյն հաւատարմութիւն պարտ է ցուցանել նմա եւ զառանց նենգութեան ծառայութիւն: Զի եւ յորժամ գրէր զայսոսիկ առաքեալն Պօղոս, թէ՝ «Ծառայք՝ հնազանդ լերուք տերանց ձերոց» [Կող. Գ 22], ոչ եթէ քրիստոնեայք էին տեարք ծառայիցն, այլ կռապաշտք: Բայց այսու յայտնի կամեցաւ ցուցանել հեթանոսացն զճշմարիտ օրէնս քրիստոնէից, եթէ ատելի է օրինաց մերոց նենգութիւն տերանց եւ սիրելի է հաւատարմութիւնն, զի մի՛ բանս հայհոյութեան յօրէնս եւ ի հաւատս մեր խօսեսցին, յորժամ ի քրիստոնէից զոք տեսցեն նենգաւորս գտեալ առ նոսա:

Եւ եթէ կարգիցիք ի տէրանց ձերոց ի գործ վերակացութեան, կամ առաքիցիք ի տնօրէնութիւն ինչ բանի, արդարութեամբ եւ իրաւամբք առ զհնազանդեալսն վարեցարուք, մի՛ զոք նեղելով անողորմաբար արտաքոյ իրաւանց եւ մի՛ զոք զրպարտելով անկարեկից բնութեամբ՝ ցուցանելով զձեզ առ նոսա օրինօք դահճաց, եւ մի՛ առաւել քան զհրամայեալն ձեզ առնիցէք ըստ սրբոյ Մկրտչին խրատու, այլ թոշակօքն ձեր բաւականասջիք եւ ողորմութեամբ եւ սիրով գնացէք առ ամենայնսն, զի եւ դուք ողորմութիւն գտանիցէք յԱստուծոյ. եւ մի՛ յաղագս զինուորութեանդ արհամարհեալ զպատուիրանս Աստուծոյ, լինիցիք անհնազանդք առաջնորդաց, որք խրատեն զձեզ պահել զպատուիրանս Աստուծոյ, կամ զուրբ պահս անօրինաբար լուծանէք, կամ զյափշտակութիւն ընչից աղքատաց եւ զանպարտ արեանց հեղմունս ոչ մեղս համարէք, զի բաց ի հասարակաց պատերազմական սպանմանցն, որք

հրամանաւ թագաւորացն լինին, այլոցն, որ ի ձէնջն լինին, ամենեցուն, համարս պահանջելոց է ի ձէնջ Աստուած՝ ծանր եւ անաչառ դատաստանաւ:

Նոյնպէս եւ զորս քան զսահմանեալ հռոգսն ձեր անիրաւաբար եւ բռնութեամբ յաղքատաց յափշտակէք, կամ ի տերանց ձերոց ընչից գողանայք, ունիք տալ զվճարն առանց պակասութեան յաւուրս դատաստանի:

Նաեւ քան զայլ հասարակաց ժողովրդականսդ՝ ձեզ առաւել պարտ է երկնչել յԱստուծոյ եւ զպատուիրանս նորա պահել, զի յամենայն ժամ ընդդէմ սրոյ թշնամեաց ունիք պատերազմել:

Վասնորոյ, առաւել քան մարմնական զինուք, հաւատոյ զինովն վառեցարուք, այսինքն՝ աստուածպաշտութեամբ եւ արդարութեամբ եւ սրբութեամբ, պահօք եւ աղօթիւք եւ ողորմութեամբ, որպէս զի Աստուած լիցի ախոյեան ի պատերազմունսն եւ զթշնամիսն վանեսցէ առաջի ձեր:

ԱՌ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՍԴ

Պատուէր տամք եւ քաղաքայնոցդ եւ որք ի վաճառափողոցս նստիք գնել եւ վաճառել եւ առ արուեստաւորսդ, զի ուղղութեամբ տանիցիք զկեանս ձեր եւ անարատ քաղաքավարութեամբ:

Եւ մի ոք խաբէութեամբ եւ նենգաւորութեամբ վաճառեսցէ զստացուածս իւր անմեղ գնողաց, մանաւանդ ստախօսութեամբ եւ սուտ երդմամբ զռամիկսն եւ զանգէտսն խաբելով, զի ի դատաստանին աւուր ընդ գողս եւ ընդ յափշտակողս դատելոց է այնպիսին, եւ առնու Աստուած զբարեգործութիւնն իւր եւ տայ զրկելոցն ի նմանէ:

Եւ մի եղիցի առ ձեզ կշիռ մեծ եւ փոքր եւ չափ կրկին, «Զի պիղծ են երկոքեան առաջի Տեառն» [Առակ. Ի 10]՝ որպէս ասաց Սաղոմոն, այլ արդարութեամբ եւ ղորդութեամբ վաճառեցէք զգործս ձեռաց ձերոց եւ զնիւթ վաճառոյ ձերոյ, զի մի անէծք զրկելոցն այրեսցէ զգոյս ձեր, այլ օրհնութիւնն Աստուծոյ մտցէ ի տունս ձեր: Եւ մի արհամարհէք զշինականսն, իբրեւ զանգէտս, յասիրէ Աստուած զարդարամիտ կեանս նոցա քան զարաղագս պարզամտութեանն իւրեանց, քանզի առաւել տաւորս եւ զխաբեբայս ի մարդկանէ:

Մի տայք զարծաթ ձեր ի վարձու, ըստ մարգարէին, այնոցիկ որք նեղին ի բռնութենէ իշխողաց, եւ ուտէք զաղքատութեան վաստակս նոցա ի շահս վաշխիցն, այլ որպէս եղբարք կարեկիցք եւ օգնականք լերուք միմեանց:

Եւ զոր տայք նոցա փոխ՝ զայն միայն պահանջիցէք ի նոցանէ եւ շահիցիք զվարձս յԱստուծոյ բազմապատիկ յանանց կեանսն, որպէս եւ հրամայէ Քրիստոս՝ ոչ միայն առանց վաշխից տալ, այլ թէ՝ տուք այնոցիկ, յորոց ակն ոչ ունիցիք առնուլ» [Ղուկ. Զ 34]:

Այլեւ յամենայն գոյից ձերոց տուք ողորմութիւն կարօտելոց եւ աղքատաց, զի այնու սրբեսցի ամենայն ինչ ձեր եւ առնուցուք զփոխարէն ի Քրիստոսէ յաւուրն դատաստանի:

ԱՌ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՍ ԵՒ ՀԱՄՕՐԷՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆՍԴ

Լուարուք եւ երկրագործք համօրէն ժողովրդականքդ զխրատ պատուիրանին Աստուծոյ, զոր աւանդեմք ձեզ, որոց մանաւանդ առաւել պիտանացու է դեղ

հոգեւորական առ ի բժշկութիւն ոգւոց, զի եւ դուք առողջանայցէք ի մեղացն հիւանդութենէ:

Որով աղաչեմք զձեզ, մի՛ անցաւոր կենացս հեշտութեամբ մարմնոյ, զյաւիտենական հեշտութիւնն հոգւոց, զոր յարքայութեանն երկնից վայելեն սուրբքն կորուսանէք:

Եւ զի տաճար էք Աստուծոյ, որպէս ասաց առաքեալ, եւ Հոգի Աստուծոյ բնակեալ ի ձեզ մկրտութեամբ աւազանին, մի՛ ապականէք պղծալից պոռնկութեամբ եւ շնութեամբ զտաճարդ Աստուծոյ, որ են հոգիք ձեր, զի մի՛ ապականեսցէ զձեզ Աստուած ի դատաստանին աւուր հրով գեհենին, որպէս եւ գրէ Պօղոս:

Եւ մի՛ արբենայք գինեաւ յորում զեղխութիւն եւ յիմարութիւն է, որ է մայր պոռնկութեան եւ ամենայն պղծութեան եւ անիրաւութեան եւ վիճման եւ աղտեղի բանից անարգանաց, յորմէ եւ սպանութիւնք լինին, զի մի արտաքս անկանիցիք յարքայութեանն Աստուծոյ ժառանգութենէ ընդ սպանողս եւ ընդ չարագործս՝ ըստ առաքելական բանիցն:

Եւ թէ ոք ի ձէնջ մեղաւ այսոքիւք Աստուծոյ եւ կամ այլ ինչ յանցանօք, մի կացցէ հանապազ ի նոյն աղտեղի սովորութիւնն մինչեւ ի վախճանին օր, այլ ի ձեռն խոստովանութեան եւ ապաշխարութեան քաւեսցէ զյանցանս իւր եւ գործեսցէ յայսմհետէ փոխանակ չարին զբարիս:

Դարձեալ՝ մի՛ զլեզուս ձեր առնէք գործի սատանայի ի ձեռն չար եւ դառն յիշողաց, մանաւանդ որ զհաւատ եւ զհոգիս անարգին եւ զմկրտութիւն աւազանին եւ զմկրտիչ քահանայն եւ զերեսս եւ զբերան, որ քան զուրացութիւն եւ զբլպատութիւն մեծ են այս յանցանք, զի այլազգիք, որ ուրանալ տան քրիստոնէին զհաւատն, զԱստուած ոչ տան անարգել:

Իսկ այս, որ զհաւատն անարգէ, ոչ զմարդ անարգէ, այլ զԱստուած, զի հաւատ ամենայն աստուածապաշտի՝ Աստուած է, եւ որ զմկրտութիւն եւ զմկրտիչ քահանայն անարգէ՝ առ Հոգին Սուրբ է անարգութիւնն այն, զի նովաւ ծնանին մկրտեալքն աւազանաւն. եւ որ զհոգի մարդոյ եւ զերես անարգէ, նոյն առ Աստուած վերանայ հայհոյութիւնն, զի հոգի յԱստուծոյ է փչումն, եւ երեսն պատկեր է Աստուծոյ, նոյն եւ բերանն ընդունօղ է մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի:

Եւ արդ՝ մի տրտմեցուցանէք զՀոգին Սուրբ Աստուծոյ այսպիսի զազիր եւ աղտեղի բանիւք, զի մի հեռասցի ի ձէնջ Աստուծոյ հոգին, որ բնակեաց ի ձեզ յաւազանին, եւ փոխանակ մտցէ եւ բնակեսցէ ի սիրտս ձեր հոգին սատանայի:

Դարձեալ եւ զայս պատուէր առ հասարակ ամենայն հաւատացելոցդ աւանդեմք, զի զմանկունս ձեր երկիւղիւն Աստուծոյ սնուցանիցէք, խրատելով զնոսա ի մանկական տիոց լինել աստուածասէր, ողորմած, աղօթասէր, եւ ուսուցէք նոցա զբանս աղօթից, եւ սաստեցէք չսովորել ի խօսս աղտեղիս եւ ի յիշոցատուութիւնս, զի ի մանկութեան ժամանակի առաւել տնկի խրատ ծնողացն ի միտս մանկանցն անջնջելի յիշատակաւ, ընդ որում եւ վարձս բարեաց ընկալջիք փոխարէն ի Քրիստոսէ:

Եւ գլուխ ամենայն բարեաց զսէր առ միմեանս կալջիք, եւ առ աղքատս եւ մերկս եւ հիւրս եւ բանդեալս եւ հիւանդս՝ զկարեկցութիւն եւ զողորմութիւն, որով արքայութեանն լինիջիք ժառանգորդս ի Քրիստոս Յիսուս:

ԱՌ ԿԱՆԱՆՑ ԴԱՍՍ

Պատուէր տամք եւ կանանց ազգի պարկեշտութեամբ եւ բարեձեւութեամբ լինել յամենայնի, որպէս եւ վայել է քրիստոնէից, եւ առաւել քան ոսկւով եւ արծաթով՝ ամօթխածութեամբ եւ պատկառանօք զարդարել զանձինս ձեր:

Եւ մի՛ ոք ի գայթակղութեան պատճառս մեղաց անմիտ երիտասարդաց այլազունեսցէ զգոյն երեսաց իւրոց օտար դեղօք, զի մի՛ զիւր հոգին եւ զցանկացողին ինքեան արկցէ ի գուբն անօրէնութեան:

Եւ մի՛ ոք նմանող լիցի օձին՝ գործի անօրենութեան լինելով սատանայի, զոր եւ կաւատն անուանեն, զի որպէս նա Եւայի ջամբեաց զպտուղն մահու խաբէութեամբն, նոյնպէս եւ սա զանմիտ կանանց եւ զարանց տայ ճաշակել զպտուղն մահաբեր մեղաց, որ ի սկիզբն քաղցր երեւի անմտաց, եւ յետ կատարմանն դառն, քան զլեղի, որ եւ զանէծս օձին ժառանգեսցէ այնպիսին յԱստուծոյ, զորոյ եւ զգործն ստացաւ:

Դարձեալ՝ մի՛ ոք ի ձէնջ սատանայական կախարդութեան եւ աղանդոց դեղատուութեան զհետ երթիցէ, զի այլ մեղք ի գործսն է վնասն, եւ այդ ի հաւատն, քանզի կախարդութիւնն ի սատանայէ է, եւ եթէ ոք ոչ նախ հեռանայ յԱստուծոյ եւ առնէ զինքն սատանայի պաշտօնեայ եւ երկրպագու, ոչ յաջողին կախարդութիւնքն:

Վասնորոյ աղաչեմք ի բաց լինել յայսպիսի մեծ եւ աններելի չարեաց, զի մի ընդ սատանայի դատապարտեսցի այնպիսին ի հուր գեհենին, զի այս գործ կռապաշտիցն է եւ ոչ քրիստոնէից, զոր Քրիստոս եբարձ գալստեամբն իւրով յաշխարհէ զկռոցն մոլորութիւնն եւ զգործս նորին չարութեան:

Արդ, մի՛ ոք վերստին գործակից լիցի սատանայի՝ չար գործովք կախարդութեան եւ ընդ նմին այրեսցի ի հուր գեհենին յաւիտեան:

Էր եւ այլ ինչ բազումս գրել առ ձեզ յաստուածային պատուիրանաց առ ի զգուշութիւն ի մեղաց եւ յամենայն չար գործոց, բայց զոր պակասն է ի գրոյս՝ ունիք ուսանել ի քահանայիցդ եւ յեպիսկոպոսացդ, որք կարգեալ են յԱստուծոյ տեսուչք հոգւոց ձերոց՝ օր ըստ օրէ համառօտել ձեզ զբանն ճշմարտութեան:

Եւ մեք աղաչեսցուք զՏէր, զի հանցէ ի ձէնջ զսիրտ քարեղէն եւ տացէ ձեզ սիրտ մարմնեղէն՝ լինել երկիր արգաւանդ եւ արդիւնացուցանել զսերմն բանիս մեր յոգիս ձեր եւ տալ պտուղ բազմապատիկ ի չափ երրորդին, որով զուարթագին եւ անտրտում երեսօք ասասցուք յաւուրն դատաստանի առաջի արդար դատաւորին՝ ահա ես եւ մանկունք իմ, զոր ետուր ցիս, եւ դասեսցուք ընդ աջեայսն ի յաւիտենական կեանսն՝ ձեօք հանդերձ ի Քրիստոս Յիսուս, ի Տէր մեր, որ է օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն: -0-